

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc

revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Acest roman a fost digitizat în cadrul proiectului Muzeul Digital al Romanului Românesc 1901-1932, inițiat de Revista Transilvania, organizat de Complexul Național Muzeal ASTRA și co-finanțat de Administrația Fondului Cultural Național.

Sugestie de citare a arhivei:

Baghiu, Ștefan, Vlad Pojoga, Cosmin Borza, Andreea Coroian Goldiș, Denisa Frătean, Daiana Gârdan, Alex Goldiș, Emanuel Modoc, Iunis Minculete, David Morariu, Ovio Olaru, Teodora Susarenco, Andrei Terian, Radu Vancu, Dragoș Varga. *Muzeul Digital al Romanului Românesc: 1901-1932*. Sibiu: Complexul Național Muzeal ASTRA, 2020. https://revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932.

This novel was digitized for the project The Digital Museum of the Romanian Novel 1901-1932, initiated by Revista Transilvania, organized by ASTRA National Museum Complex and co-financed by The National Cultural Fund Administration.

Citation suggestion:

Baghiu, Ștefan, Vlad Pojoga, Cosmin Borza, Andreea Coroian Goldiș, Denisa Frătean, Daiana Gârdan, Alex Goldiș, Emanuel Modoc, Iunis Minculete, David Morariu, Ovio Olaru, Teodora Susarenco, Andrei Terian, Radu Vancu, Dragoș Varga. *The Digital Museum of the Romanian Novel: 1901-1932*. Sibiu: Complexul Național Muzeal ASTRA, 2020. https://revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932.

GH. SILVAN

PENTRU NEATÂRNARE

1877-78

Roman Istoric.

EDIȚIE JUBILARĂ

1906
INSTITUTUL DE ARTE GRAFICE
„PROGRESUL“

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

PENTRU NEATÎRNARE

Republica Socialistă România
BIBLIOTECA CENTRALĂ
DE STAT

18 68 Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

DE ACELAŞ AUTOR

NUVELE:

IN FAŢA MORŢEI . . . . . Lei 2,50 b.
CUIBURI PĂRĂSITE . . . . . „ 2.00 „
ŞTEFAN CEL MARE PE PATUL MORŢEI . . . . . „ 1,00 „
BĂTRÂNUL DAN — „Biblioteca Pentru Toţi" — . . . . . .

ROMAN

VALEA ALBĂ — 1476 — . . . . . epuizat

TEATRU

VÂNZĂTOR DE NEAM,—dramă— . . . . . Lei 1,50 b.

IN PREGĂTIRE:

REVOLTĂ

ROMAN SOCIAL

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

a

Gh. Silvan

Pentru Neatîrnare

1877-78

R. P. R.
Biblioteca Centrală
de Stat

ROMAN RĂSBOINIC

—

1906
INSTITUTUL DE ARTE GRAFICE
„PROGRESUL“

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Din această lucrare s'au tras, aparte:
12 volume jubilare, numerotate de la 1—12;
100 exemplare ediție „medievală."

PENTRU JUSTIFICAREA TIRAGIULUI: *)

BIBLIOTECA CENTRALĂ DE STAT
Inv. 705554

*) *Toate exemplarele cari nu poartă semnătura autorului se socotesc ca imprimate prin fraudă.*

18 68 Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

ÎNTÂMPINARE

Abia a apărut primul volum, din lucrarea de față, și am și primit câte-va întâmpinări.

Am primit câte-va însemnări, neiscălite, cari, după cuprinsul și după caracterul lor, se cunoșteau a fi datorite unor militari, plini de un frumos avânt și de o românească bărbăție.

Am mai primit unele arătări, intime și bine voitoare, de la cunoștințe și amici.

Am avut, în sfârșit, prețiosul prilej să citesc, chiar în presa noastră, câte-va observațiuni dojenitoare, privitoare la descrierea sufletească a eroilor din prima carte a romanului acestuia.

Toate aceste însemnări, arătări și observațiuni se învârtesc în jurul a două fapte.

Sunt învinovățit, în primul rând, că n'am pus destul curaj și destulă oțerire în inimile și în sufletele eroilor mei.

«Dacă prea puțin stimabilul Hervé,—*scrie d. N. I. Apostolescu în «Literatură și Artă Română»* [1]) — ar voi să adaoge un supliment la teoria sa antiostășească, apoi ar fi mulțumit, și prea încă, să citeze o asemenea bucată li-

1) Anul X 25 Aprilie 1906.

*

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

terară [1]) în care niște conducători la luptă par, în ajunul unui asalt, a fi niște condamnați la moarte, cari mai au câte-va ceasuri până să fie executați. . .»

Și mai departe, d. N. I. Apostolescu, adaogă următoarea sentință:

„Viteji de frică nu pot să existe; și în orice caz o destoinicie războinică făcută fără de voie, în vârtejul bătăliei,—cum se întâmplă unui personaj descris de „Sienkiewicz“,—nu ar fi în stare să ducă la o desăvârșită biruință, într'un întreg *război, cum s'a întâmplat oștilor românești . . .“*

Aceasta este, vina mea de căpetenie; și, de bună seamă, în jurul acestei culpe se vor învârti, în viitor, și alți mulți cititori, recenzenți și critici.

O altă vină e că am dat o prea mare întindere și un prea negru colorit scenelor dureroase și sălbatice din război; și prea am ascuns, sub sânge și lacrămi, părțile frumoase, entuziasmul, gloriile și viața veselă, cari se întâlnesc prin lupte.

Cu un cuvânt, sub titlul falș de «Pentru Neatîrnare», *care trebuia să implice neapărat avânturi și hotărîri uriașe, am dat naștere unei opere în care „lașitatea“ și „oroarea“ constituesc sâmburele și concluzia adevărată a lucrărei.*

In scurt: *lucrare literară* «anti-ostășească»,

---

1) Cap. I. Cartea I. «Valea Lacrimilor» (nota autorului».

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

cum se rostește atât de sincer și concis, d-nul Apostolescu....

Cred că învinuirea ce mi-se aruncă e prea aspră....

E adevărat că în acest roman n'am făcut cu nici un preț apologia războiului.

Apologia războiului am făcut'o—dacă și aceia „apologie" se poate numi,—în romanul „Valea Albă", apărut în 1904.

Și mi-se pare că tocmai contrastul dintre acest prim al meu roman eroic, și romanul de față, este cauza fundamentală care a iscat, pe ici pe colo, surprinderi și mâhniri.

In tot cazul, dacă nu prea marea înflăcărare din „Valea Albă" este isvorul acestor observațiuni,—isvorul lor este, fără îndoială, ideia preconcepută pe care noi,—cei netrecuți prin vârtejele focului,—o avem despre jertfele războaielor, și în sfârșit titlul romanului meu, apărut în epoca unui Jubileu.

Imi pare rău că n'am putut face și din „Pentru Neatîrnare", un roman cu desăvârșire „eroic" ca „Valea Albă".

Imi pare rău că vremurile în cari războiul era aproape o stare permanentă, iar setea de luptă o necesitate obștească aproape perpetuă,—vremuri zugrăvite în „Valea Albă",—nu se mai potrivesc vremurilor de acum trei decenii: de la 1877.

Ce să fac...? Firea noastră, a celor de astă-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

zi, se deosibește foarte puțin de firea celor de-acum 30 de ani.

Iar firea celor de acum 30 de ani se deosibește enorm de mult de firea celor de acum 400 de ani...

Mulți dintre eroii de la 1877 trăesc încă. Îi putem cunoaște. Le putem vorbi. Putem aduna destule dovezi asupra eroismului lor...

Sergiu Vladimir nu este personificarea,—cum o cred mulți,—a eroului legendar. Este om ca noi toți, cei de astă-zi, în inima căruia se întâlnesc sentimente de o egală măsură. E omul care își iubește de o potrivă și familia, *și* țara, *și* răsboiul *și* pacea.

Atârnă de tăria împrejurărilor ca fie care din aceste sentimente să se suprapuie celor l'alte, și din patru puteri, puterea în luptă, să nască una.

Am fi,—cred eu,—vrăjmași adevărului, și vrăjmași firei omenești, dacă, spre a fi pe placul legendelor, sau din dorul de a încropi o istorie din ecouri depărtate, iar nu din adevăruri pipăite,—am cere ca nimeni dintre ostași, aibă ei ori-cât de duioase legături de sânge și de dragoste cu cei de acasă,—să nu șovăiască în răsboi, să nu cugete la ai lor, să nu râvnească de cât gloria și moartea.

Aceste principii, cari constituiau, poate, alte dăți patimi, *iar nu* norme, *sunt prevăzute și astă-zi în codul moral al disciplinei militare.*

Ele nu intră însă în firea omului sensibil și rațional de astă-zi, de cât foarte rar,—atât de rar în cât asemenea naturi stârnesc chiar mi-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

rare, și îndoeli, și temere, printre conviețuitorii lor.

Ar fi dorit cine-va, oare, să fac din Sergiu Vladimir o natură care, de îndată ce 'și-a încins sabia peste coapse, să îngroape sub cea mai sălbatecă nepăsare amintirea mamei *lui, și a* logodnicei *lui și a tuturor* ființelor scumpe *din depărtări?*

Nesocotind toate legile adevărate, ale sufletului omenesc, aș fi putut s'o fac

Dar sunt sigur că atunci mi s'ar fi strigat: „*eroul d-tale este un* ingrat, *un suflet* barbar".

Și eu ar fi trebuit să răspund: „eu *am fost barbar; suflete ca acesta, nu se întâlnesc de cât foarte rar....*

«Am inventat....»

Eu n'am inventat, nici n'am luat ca normă lașitatea, nici n'am căutat să arunc peste eroismul oștilor noastre de la 1877 vălul îndoelei.

Cei cari cred ast-fel, rău cred.

Cei cari s'au așteptat cum-va, la pagini epice, —vrednice de condeiul lui Ossian,—rău s'au așteptat.

Inainte de a fi croit scheletul romanului;— fără ca nimeni să mă călăuzească sau să mă sprijine, am alergat după eroii noștri de la 77, rămași încă în viață, și le-am scrutat sufletele și memoria pe cât am putut.

Fără îndoială, eroii aceștia,—cari ne-au dat neatîrnarea,—și-au căpătat, prin expunerea vieței lor, un titlu de glorie, la care țin și trebuie să ție.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Acest titlu este numele de „erou".

Și eroi, *au fost. Dar nu eroi, așa cum voiesc unii dintre criticii lucrărei mele...*

Au fost chiar mai mari eroi *de cum ei înși'și își închipuiesc.*

Mai toți vitejii de la 77, pe care i-am întâlnit și cu care am putut sta mai mult la taină, au sfârșit prin a'mi mărturisi,—cu sinceritatea omului conștient de mișcările sufletului său,—că ceasurile hotărîtoare în cari trebuiau să dea piept cu moartea, nu treceau atât de vesele cum ne închipuim noi, cititorii de legende și de poeme epice.

N'a fost inimă care să nu se înfioare, măcar o clipă, de teama morței care le rânjea de pe tăbiile inimice; și n'a fost suflet curat, duios și blajin,—cum este sufletul românului,—care, înnainte de a fi intrat în vârtejul peirei, să nu fi trimis pe aripile vântului o lacrimă caldă celor de acasă.

Aceasta nu e lașitate.

E simțire.

Vitejia lor mare, a stat într'alt fapt.

Cu toți fiorii, și cu toate lacrămile, nici-unul dintre acești martiri ai neamului n'au părăsit, în cel mai greu ceas al vieței lor, câmpul de luptă.

Iar, odată intrați în foc, toate sentimentele cele l'alte au pierit. N'a rămas de cât un singur avânt obștesc: să învingă, *sau* să moară.

* *

Că paginile negre, și triste, covârșesc pe cele

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

luminoase, în lucrarea mea, — aceasta este adevărat.

Nu am, însă, nimic să-mi învinuesc.

Învinuiască-mă toată lumea.

Voi primi toate aceste învinuiri, dar voința și convingerea mea vor rămâne pururea neclintite.

Un alt roman, cu subiect războinic, de voi fi chemat să scriu, acelaș decor întunecos și sălbatec se va așterne peste câmpul vesel ce va fi existând,—eu nici nu l'am întrezărit,—în lupte.

Fie războiul dat în numele celor mai înnalte idei și revendicări omenești; el rămâne, cu ori ce preț, ca cea mai fioroasă și mai nenorocită dintre manifestările vieței.

Vaetele cari isbucnesc pe câmpurile de bătaie se aud.

Sângele cari țâșnește din rane, se vede și îngrozește.

Trupurile ciopârțite, și cadavrele lăsate pradă corbilor, înnecă toată pustietatea sufletului omenesc.

Doliul ce se revarsă, după fie care războiu, peste familiile eroilor rămași peste hotare, nu se poate ascunde, nici împrăștia, de cât la depărtări de decenii și chiar de veacuri.

Acesta e războiul.

Eu l'am zugrăvit așa cum mi s'a zugrăvit.

Și, dacă de un lucru îmi poate părea rău, apoi nu 'mi poate părea rău de cât de faptul că nu mi s'a zugrăvit, sau nu l'am putut zugrăvi, așa cum aș fi voit să 'l zugrăvesc.

Gh. Silvan.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

CARTEA I

Valea Lacrămilor

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

PE CAMPUL DE LUPTĂ

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

I

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

PENTRU NEATÎRNARE

De câte-ori vre-un ostaș, îmbîcsit de iarbă de pușcă, înglodat până la genuchi, răsărea in ușa cortului, jucătorii lăsau cărțile din mână și priveau îngroziți spre lagăr. Pe chipurile lor se zugrăvea o mare neliniște, și fiori reci, ca de ghiață, le înfrigurau inimile...

In văzduhul înnăbușitor al cortului, încărcat de nouri groși de fum, de miros de pipe și de încălțăminte ostășești, apăsa par'că icoana unei mari întâmplări.

Se aștepta, din ceas in ceas, vești grele din Marele Cartier.

De după amiază, in bubuitul cutremurător al celor trei sute de guri de tun, cari băteau de zile 'n șir întăririle musulmane, comandanții oștilor creștine țineau sfat de răsboi pe platoul Țarului. Acolo eră, și principele românilor, și Marele Duce Nicolae, și toți generalii de frunte ai oștilor unite. In ziua aceia umedă și mohorită, înnecată într'o nesfârșită mare de fum, prin care șerpuiau fulgere scăpărătoare, urmate de huruitul prelung al tunurilor, se

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

hotărà soarta oştilor noastre. A doua zi trebuia să aibă loc asaltul cel mare. Ce regimente erau sortite să intre 'n foc...? Ce ofiţeri erau chemaţi să primească, cei dintâi, botezul morţei...? Acestea erau gândurile ce înfrigurau inimile tuturor ostaşilor de pe câmpul de bătaie. Şi aceasta era înfricoşata arătare ce apăsa sufletele micului stol de ofiţeri, din regimentul 8 de linie, strânşi în cortul comandantului lor...

Să uite cugetele negre, ei incercau acum un joc de cărţi. In jurul unei mesuţe de brad, pe care abia puteau încăpea grămezile de ruble şi de cărţi răsipite, stau doui maiori, un căpitan şi un locotenent-colonel. Ei stau îngrămădiţi pe saci şi pe lăzi desfundate, aşezate unele peste altele, şi vorbeau tare, une-ori silit. Voiau, par'că, să gonească prin veselia lor gălăgioasă, vedeniile urîte ce se furişau printre cărţi şi printre ruble. Locotenentul-colonel, un om trupeş, plin de vieaţă, nimerea, din când în când, câte-o glumă mai cu şart. Jucătorii isbucneau în hohote. Dar râsul lor se curma fără veste... Vre-un sgomot la uşe, vre-un ropot de copite pe afară, vre-un ţipăt de goarnă, le ucidea tuturor surisul pe buze şi în inimi...

De bubuiturile grozave ale tunurilor din depărtări, nimeni nu se îngrijea... Erau deprinşi cu acest prăpăd de detunături, de şuere şi de gloanţe, ce se ţinea lanţ de zile 'n şir. Din potrivă, când se întrerupeau une-ori salvele, întinzând tăcere scurtă, dar adâncă, peste tabere, jucătorii se opreau. In stropii de ploaie

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

ce se scurgeau de pe streaşinile cortului, li-se păreau că aud picurând lacrămi... Atunci se posomorau. Li-se redeşteptau în minte crâmpee din vieaţa lor de odinioară, li-se ridica iarăş din 'nainte icoana fioroasă a zilei următoare, şi toţi se întristau.

Jocul urma în linişte, fără vieaţă, fără voioşie, până când noui salve cutremurătoare veneau să le înviorezе simţurile amorţite...

La spatele jucătorilor stau în picioare, urmărind sborul cărţilor şi alunecarea repede a monedelor, câţi-va tineri ofiţeri de ordonanţă.

Pe patul colonelului, în fundul cortului, tăinuiau în şiopte Vladimir Sergiu şi maior Şonţu:

—«Nu cred...», murmura tânărul maior de dorobanţi,—«să aibă loc, chiar mâine, asaltul cel mare. Eu aş dori lucrul acesta. Prea de mult aşteptăm. Dar prevederile Măriei Sale Domnului s'au cam împlinit. De patru zile batem, fără preget, tăbiile musulmane, şi nici un pai nu se mişcă...

«Nu cred ca Marele Duce să mai aibă încredere în isbânda unui atac obştesc.

«Şi ar fi rău să nu facem pasul acesta....»

Vladimir Sergiu asculta cuvintele maiorului, cufundat adânc în gânduri. Une-ori zâmbea. Era însă un zâmbet aiurit, deşteptat de amintiri depărtate. Părea, mai de grabă, o mustrare blândă, adusă înflăcărărei tovarăşului său de arme, de cât un semn de încuviinţare.

—«Eu sunt încredinţat că mâine primim toţi botezul sângelui...», răspunse încet Vladimir.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

«Cunosc din destăinuirile lui Basarab, firea adevărată a Marelui Duce. E un om neînduplecat. Ne va îmbrânci în foc, şi vom pieri toţi, prin şanţuri, fără nici-o isbândă...»

—«Nu cam eşti ostaş..!», îl dojeni maiorul.

—«Nu, domnule maior: am o inimă, poate prea ostăşească. Dar în aceste patru zile de bombardare am văzut, ca şi d-v., cât de puternice sunt întăririle turcilor. Apoi, asalturile desnădăjduite de la 8 şi 18 Iulie, urmate de înfiorătoarele lor înfrângeri, îmi stau prea vii şi vorbitoare din 'nainte...

«Şi eu sunt setos de luptă. Nemişcarea şi huetul acesta nesfârşit, îmi pustiesc sufletul. Dar, vedeţi... mă gândesc la ce se va întâmpla cu ţara noastră în cazul unei hotărîtoare înfrângeri..!».

—«Dar ce vrei să facem, dragul meu?»

«Suntem ostaşi..!».

—«Suntem ostaşi, şi ne vom bate, domnule maior... Dar ar fi mult mai bine să ne batem cu chibzuinţă. Planul Domnitorului nostru e cel mai bun. Numai prin lucrări încete, de apropiere şi de împresurare, vom putea sfărîma adăpostul leului...».

Toată vitejia maiorului Şonţu părù că se topeşte în faţa liniştei adânci şi a vorbelor, atât de cumpănite, ale locotenentului Sergiu.

Cu toate acestea, fie că era chemat de trebi în lagăr, fie că socotea de prisos să mai chibzuiască asupra războiului, maiorul ieşi din cort, strîngând cu aprindere mâna tânărului ofiţer.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

—«Vom vedea», strigă el. «Eu am încredere în oştile noastre; iar dacă nu în toate oştile, cel puţin *în batalionul meu!*».

In clipa-aceia jucătorii se ridicară de la masă. Fiorii grijurilor nu le dădură pas să 'şi urmeze jocul în linişte. In ast-fel de împrejurări, jocul lor era mai de grabă un chin, de cât un prilej de uitare...

Locotenentul-colonel îşi privi ceasornicul şi strigă, deodată, în mijlocul ofiţerilor gata să se împrăştie:

—«Ei, băeţi... Consiliul trebuie să fi luat sfârşit...

«Gata..?»

Glasul colonelului era sugrumat de fiori. Chipul lui pălise. Voise să dea avânt tinerilor răsboinici, dar el singur simţi că nu era în stare.

Cuvintele lui căzură ca o ploaie de ghiaţă pe sufletele ostaşilor. Câţi-va îşi cercetară ceasornicile. Alţii încercară să suridă...

Un singur căpitan, scund, rumen, cu ochii luminoşi, avu puterea să strige în mijlocul acestei tăceri friguroase:

—«Gata, domnule Colonel... La moarte, ca şi la stos: cu inima veselă..!»

Colonelul îl bătu, mai mult din sentimentul datoriei, pe umeri:

—«Să trăeşti, Mărăcinene... Cu ostaşi ca tine, ţara nu piere...»

Dar n'apucă să sfârşească, şi ofiţerii făcură, toţi, o mişcare de spaimă.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Din tabără se auzeau trâmbiţele sunând, lung şi tremurător, raportul.

In acelaş timp pânza cortului se dădù în lături, şi căpitanul Mircea Basarab, din Marele Cartier, intră, abia sufland, acoperit de sudori şi de apă.

—«Màine e ziua Ţarului, camarazi»—strigă tânărul căpitan oprindu-se în prag fără veste... «Majestatea sa doreşte să-'i facem dar, de ziua lui, Plevna.»

«Curaj...!»

Locotenentul colonel ieşise.

Ofiţerii se îngrămădiră în jurul căpitanului Basarab, albi ca varul.

Vladimir îşi făcù loc şi întinse mâna ofiţerului domnesc:

—«Eu sunt pus...?» întrebă el liniştit, cu un cald zâmbet de resemnare pe buze.

—«In a doua coloană, Vladimir...,» — răspunse căpitanul, cu durere...

Sergiu se trase înnapoi, abătut şi slăbit.

Chipul lui îşi pierdu roşeaţa. Il isbise, par'că, o flacără dogoritoare peste obraz; apoi sângele de pretutindeni fugise, îngrozit şi îngheţat, la inimă.

Incepu să-'i vâjâie urechile, şi lacrămile stau să 'i năpădească printre gene.

Se lăsă jos, în acelaş loc unde tăinuise cu maior Şonţu, şi, clipind rar, căută să'şi înfrângă slăbiciunea, să'şi înăbuşească lacrămile.

Fraţii lui de arme nu'l văzură. N'aveau timp să'l vadă. Fiecare îşi vedea numele trecut în

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

ordinul de zi, şi toţi erau pe cale să cadă jertfă aceleiaşi lovituri.

Basarab citi ordinul de luptă al armatei de Vest.

Corpul al IV-lea, sprijinit de reserve, trebuia să ia parte la atac.

Şi ei făceau toţi parte din corpul al IV-lea!

Citi, apoi, ordinul de zi al generalului Cernat.

Intreg, ordinul, era o osândă, la moarte, în massă.

Dar era o osândă atât de rece, atât de nepăsătoare, atât de sălbatecă, în cât înfrigura inima cea mai tare:

«Tiraliorii vor înnainta fără a trage. Ei nu vor începe focul de cât când vor fi ajuns în drumul acoperit, la marginea şanţului. Atunci vor trage numai asupra inimicului de pe parapete. In acest timp, pelotoanele de lucrători se cobor în şanţuri şi pregătesc urcarea pe redute...»

La citirea acestor rânduri, şi mai ales când Basarab rosti, apăsat, fraza: «atunci ofiţerii vor striga toţi: *înnainte!*», — un zâmbet plin de ironie, lumină chipul lui Vladimir.

I-se părea atât de fără rost acest sfat, pentru nişte vremuri atât de grozave!

Ofiţerii ascultară ordinul de zi cu toată luarea-aminte. Dar nimic nu se anina de mintea lor. Li-se păreau că aud pe cineva scoţând strigăte nedesluşite în mijlocul unui vifor de şuere vagi. In sufletele lor, şi în jurul lor, era furtună...

Ei aşteptau să'şi audă, fie-care, numele.

Acolo era îndreptată toată luarea lor aminte.

Dar numele lor încă nu se pomeneau...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

In sfârşit, Mircea Basarab dădu citire rânduirei coloanelor.

Rând pe rând ofiţerii se traseră înnapoi isbiţi de aceiaşi flacără dogoritoare, de care fusese isbit Sergiu.

Se pomeni numele locotenentului colonel, al maiorului Şonţu, al căpitanului Valter, al locotenentului Vladimir. Apoi toate numele ofiţerilor fură rostite rar şi deslușit în lugubra tăcere a cortului.

Toţi le auziră lămurit, sunând tremurător, ca într'un văsduh limpede de sticlă.

Când Basarab sfârşi,— în cort se făcu o liniște de moarte.

Căpitanul ridică de braţ pe Vladimir.

—«D-zeu să vă ajute, camarazi...» strigă el, ieşind din cort, cu capul în piept, apăsat de gânduri... «Să nădăjduim că mâine seară, ne vom întâlni iarăş...»

Nimeni nu răspunse.

O parte din ofiţeri ieşiseră. Valter fugise, încă de când îşi auzise numele, spre a'şi pregăti oştenii.

Rămăseseră numai doi ofiţeri.

Amândoi se lăsaseră jos, pe grămezile de provizii răsturnate în mijlocul cortului.

Şi cu capetele strânse 'n palme, cu ochii înghețaţi, pironiţi în întuneric, gândeau, pentru cea din urmă oară, la părinţii, la soţiile, şi la copii lor, lăsaţi în depărtări....

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

II

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

In revărsarea nopţei, Vladimir porni, singur, spre dealurile Bucovei.

Se opri pe o colină siuguratecă, de-asupra taberilor, şi rămase multă vreme cu ochii topiţi în întuneric...

Cerul era învăluit de nouri. Ploaia cădea rece şi mărunţă, desfundând pământul, stingând focurile slabe din bivuacuri.

Era o noapte tristă, plină de doliu şi de lacrămi. Nu se vedea nimic în zări. Dealurile Bucovei, de la Abdul Kerim Tabia până către Opanez, dormeau în întuneric ca nişte bălauri uriaşi. Focurile din tăbii erau stinse. Nu se auzeau de cât lătrăturile neîncetate ale puştilor ; şi arare-ori, câte-o lovitură de tun spărgea liniştea nopţei.

Soldaţii vegheau prin corturi, pe pământul ud, prin paralele, pe văi. Cât putea prinde privirea, de la Verbiţa până la Kalişovăţ şi Poradim, nu era de cât o mare de suflete amestecate cu pământul. Toate aceste suflete bântuite de fiorii morţei, aşteptau în tăcere, revăr-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

sarea zorilor de ziuă, în cari botezul sângelui trebuia să înceapă.

Văsduhul era plin cu icoanele scumpe ale celor lăsaţi peste hotar. Toată ţara plutea deasupra sărmanilor ostaşi, cari contemplau, în visul de pe urmă, ochii nepreţuiţi pe cari nu'i vor mai vedea, chipurile iubite cu cari nu se vor mai întâlni...

Noaptea era răscolită, pretutindeni, de vuete şi de umbre fugare.

In apropierea locului unde tânărul locotenent de vânători căzuse strivit de friguri, se auzeau tropote de cai, huruiri de roţi, şoapte înnăbuşite, porunci încete.

Ordonanţele alergau, din bivuac în bivuac, cu ordinele comandanţilor de corpuri, de brigăzi, de regimente. Şi care grele, încărcate cu provizii, şi tunuri înfundate prin noroaie, se târau încet, de pe câmpul taberelor spre câmpul de bătae....

Se deschideau, în linişte adâncă, de către toţi şi în toate părţile, drumurile peirei....

Privind amestecul acesta, de umbre nedesluşite, de focuri şi de suflete înmărmurite în spaţiu, — şi ascultând şoaptele unei ţări întregi, întretăiate de urările puştilor de pe rădane,— Vladimir se pierdù în gânduri din ce în ce mai adânci, din ce în ce mai triste....

El nu mai simţea ploaia care se cernea fără preget, nici pământul ce se înfunda sub el, ros de şuvoaie.

Uitase lagărul. Işi uitase datoriile ostăşeşti...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Prin mintea lui, turburată de vedenii, se deschideau, din când în când, slabe pete de lumină. Și, în lumina depărtată a aducerilor lui aminte, el întrezărea, aici chipul ofilit și obidit al unei bătrâne ce'și căuta în bobi copilul dus la moarte; aici fruntea albă și luminoasă, încununată de bucle bălaie, a unei fete de neam bogat; aici prăpădul înfricoșat al războiului....

Era un copil nenorocit,—nenorocit cum nu mai avea pereche,—acest Sergiu Vladimir.

O viață întreagă se chinuise să se ridice din greul jug al sărăciei, și, tocmai acum, când era de-asupra tuturor nevoilor,— sună goarna de alarmă și ceasul morței începù să bată, rar și hotărît, clipele lui din urmă...

Bătrânul boer moldovean, Alexandru Basarab, care'l crescuse și'l trimisese prin școli depărtate, uitase viața lui străveche, și'l înfiase.

Era o noapte limpede de primă-vară,—puțin înnainte de izbucnirea războiului, — când, în saloanele bogate ale fostului vornic al Moldovei, Sergiu Vladimir schimbă inelul de logodnă cu Ana Basarab, copila marelui boer.

Se deschidea, din clipa aceia, pentru el, o viață nouă, plină de năzuințe mari. Sufletul lui nu mai era menit să rătăcească stingher printre oameni. O iubire caldă îi învăluia inima. Nimeni în lume nu iubea cu mai mult temei, de cum iubea el, sufletul atât de luminos al Anei.

Plângeau bătrânii, de dragostea lor înțe-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

leaptă şi cuminte. Iar Mircea Basarab, ofiţerul domnesc, se simţea plutind în soare de dragul noului său frate.

Din clipa aceea, pentru Sergiu Vladimir răsărea o lume de două ori fericită. Era de două ori legat de vieaţă. Bătrâna lui mamă nu mai avea, de-atunci înnainte, să plângă, în coliba ei săracă, pe urmele copilului dus în străini. Ori cât de mult ţinea ea la vatra părintească, era hotărită să'l urmeze. Era să trăiască, până la sfârşitul zilelor ei, în linişte deplină; şi să moară, după o vieaţă întreagă de lipsuri amare, în mulţumire negrăită...

Şi acum toate se sfârşeau...

A doua zi Sergiu Vladimir va fi mort. Trupul lui va fi aruncat, într'o groapă adâncă, la o l'altă cu sute de morţi. Şi nu va avea, la căpătâi, nici o cruce şi nici-o candelă care să-i lumineze ţărâna mormântului. Nici-odată bătrâna lui mumă nu va mai avea prilej să vadă umbra copilului ei. Şi nu va avea sărmana femee, crescută în frica Domnului, măcar putinţa să 'i aprindă candelele în sâmbetele săptămânei, să cheme preoţii, în zilele mari de praznic, spre a înălţa rugăciuni de uşurare spre cer...

Plângând în hohot, îşi va lua nuiaua de corn. Şi câte zile va mai avea de trăit, va cutreera ţările, în lung şi 'n larg, căutându'şi feciorul ucis pe câmpul de bătaie!

La acest gând, inima lui Vladimir sângeră de durere.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Și gândul acesta nu era o închipuire bolnavă, stârnită de icoana friguroasă a morței...

O amintire limpede îi sta mărturie din'nainte: Plecase de mult în tabără. Bătrâna lui mumă rămăsese în căsuța ei săracă de pe Răut. O lăsase aproape moartă, cu ochii înfundați în șorțul ud de lacrămi, cu mintea rătăcită.

După luni întregi de alergări deșarte prin hățișurile Dunărei, oștile românești se adunară la Corabia, spre a trece pe câmpul de bătaie.

Era, în ziua aceia, un soare cald, feeric... Apele Dunărei păreau de foc, și toate șesurile, acoperite de mii de arme și de umbre ostășești, erau înnecate de apele scăpărătoare ale soarelui.

In jurul podului de peste Dunăre, și în jurul sfintei mese pe care Episcopul Râmnicului, cu tot clerul, trebuie să înalțe rugăciuni spre Domnul, lumea venită din toate unghiurile țărei, se îngrămădea în valuri.

Acolo erau toți sfetnicii tronului, toți aleși Adunărei, toți slujbașii, și toți părinții, frații, surorile și rudele oștenilor mai de seamă, chemați la răsboi.

S'a oficiat sfânta slujbă; apoi, în sunetele muzicelor, și în urările și lacrămile mulțimei, oștile începură să treacă, sub privirile Domnitorului, spre câmpul de bătaie.

Vladimir venea în fruntea companiei sale...

De-o dată i se păru că un glas cunoscut îl strigă din mulțime, apoi o umbră schilavă 'i-se așternu, plângând, la picioare.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Vladimir rămase înmărmurit.

Şi tot regimentul se opri...

Era sărmana lui mumă. Venise pe jos, din fundul Basarabiei, din ţinutul Orheiului, să mai vadă odată chipul feciorului ei drag, dus la moarte...

La amintirea acestei sfâşietoare clipe din viaţa lui, lacrămi calde se strecurară din ochii vânătorului, şi căzură, odată cu stropii de ploaie, pe mâinile lui înghe̦ţate,

N'avea el dreptate să creadă că nefericita lui mumă, aflând de moartea lui, îl va căuta, otrăvită de durere, peste tot pământul ?

Şi lacrămile iarăşi îi năpădiră 'n ochi. Şi iar îl podidi plânsul...

Să uite această amintire amară, îşi aţinti privirile turburate spre Janik-Baïr.

Puştile răsunau mereu.

Câte-o pasăre de foc, — vre-un glonţ, sau vre-o spije de obuz,—trecea şuerând prin spaţiu...

El se uită pierdut în întuneric,—apoi gemù,..

I-se părù, de astă dată, că vedea umbra Anei, plutind albă, ca de omăt, în noapte.

Şi un glas blajin, copilăresc, întretăiat de lacrămi, răsună atunci, ca o mustrare dureroasă, în văsduhul cernit al câmpului de luptă:

«Vladimir... Nici-o dată, după moartea ta, eu nu voi mai vedea lumina. Ştii unde fug gândurile mele, în ceasurile negre...

«La schit, Vladimir... la schit..!»

Vladimir încercă să se ridice, dar nu avu puteri.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Văzu deodată ambulanțe, umplând șesurile acoperite de neguri; și, printre răniții ce înfiorau văsduhul cu vaetele lor, întrezări iarăș pe Ana Basarab, cu cruce roșie pe piept, alergând printre brancarde, cercetând muribunzii, căutând pe Sergiu Vladimir.

O văzu cu ochii înroșiți, palidă ca ceara. Plânsul ei închipuit, și oftarea ei atât de timpurie, îi sgudui din nou inima prăpădită de fiori.

Iarăș plânse...

Plânsul acesta, care dăinui mult, îi ușură în sfârșit durerea.

Cugetele senine prinseră a-'i lumina, puțin câte puțin, noaptea sufletului.

Îi veni în minte făgăduința lui Mircea Basarab, de a-'l trece în zori de zi, prin stăruințe mari, în Cartierul Domnesc, ca ofițer de ordonanță.

Zâmbi.

Dar zâmbetul lui se stinse fără veste, într'un fior neașteptat de umilință.

Era pe culmea dealului.

Pe văi se dișterneau, sub privirile lui, taberile oștilor adormite. Focurile încă pâlpâiau printre corturi. Aripile roșii de flacări, răsfrînte pe albeața pânzelor, dau șesurilor înfățișarea unei mări nesfârșite, pe care pluteau, în noapte neagră, mii de nave rătăcite...

El privi acest noian de vieți pieritoare, și un gând dojenitor îi rascoli sufletul.

Oare el singur, din toate aceste zeci de mii

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

de fapturi omenești, avea o mamă sărmană și o logodnică uitată în depărtări?

Nu erau printre acești urgisiți ostași, alții, mai nenorociți ca el, mai împovărați de grijuri, mai legați de pământul țării, de cât el?

In acest larg ocean de suflete chinuite, nu erau părinți împovărați de familii grele, cu copii nevârstnici, cu mame obidite, cari nu aveau alt sprijin pe lume de cât brațele celor duși în foc?

Erau mulți, mulți...

Tot acest nemărginit norod, luat de la coarnele plugului, din bordeiele lor părăginite, din întunericul sărăciei lui nesfârșite, era mult mai de plâns ca el. In urma peirei acestora, mii de copii, plăpânzi și firavi, de femei urgisite, de bătrâni schilavi, se vor prăpădi de foame în viforele iernei...

Și toți dormeau. Nimeni nu plângea. Nici o lacrimă nu înfiorà liniștea câmpului de bătaie. Își făceau toți datoria, fără să cârtească, fără să se tângue, fără să-'și încleșteze pumnii, amenințând bolțile nemișcate ale tăriei...

Tăcut, cu capul în piept, ca un om trezit dintr'o grea și lungă spovedanie, Sergiu Vladimir coborî în lagăr...

Intră în cort, și se întinse jos, pe o pătură murdară, strivit de oboseală, îngreuiat de apă.

Ca un ecou depărtat, îi răsunară atunci în minte cuvintele maiorului Șonțu:

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

«Ce vrei..! Suntem ostași..!»

Și ca un indemn uriaș, fraza căpitanului Valter, rostită în fața colonelului, veni să-'i potolească, în noaptea aceia, toate bătăile friguroase ale inimei:

«Gata, domnule Colonel. La moarte, ca și la petrecere: cu inimă veselă..!»

Cu aceste cuvinte în minte, nefericitul locotenent de vânători adormi, cu capul ghemuit sub braț, uitat de gânduri, iertat de dureri.....

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

III

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

A doua zi, oştile noastre se treziră într'un adevărat iad.

Aerul era încă ud şi păclos. Caere uriaşe de neguri se tărau peste dealuri şi peste întăriri. Negurile se amestecau cu nourii de fum. Iar peste acest amestec nemărginit de fum şi de rupturi de spije înroşită, glasurile tunurilor sbucneau de pretutindeni ca nişte spăimântătoare mugete de tauri uriaşi...

Vladimir se deşteaptă din somn, buimac, neştiind unde se află. Cei doui-trei ofiţeri cari dormeau în acelaş cort se învârteau prin întuneric căutându'şi armele. Ţăruşii cortului se hâţânau. Şi tot pământul se sguduia, încet şi neîntrerupt, ca în vreme de cutremur...

Vuetul asurzitor al tunetelor, întunericul deafară, şuerul obuzelor, ţipetele înnăbuşite ale goarnelor, clătinarea cortului şi a pământului, făcură o impresie ciudată asupra lui Sergiu.

I se păru că era pe mare, în vreme de furtună.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Își încinse sabia, își anină revolverul, și ieși în tabără.

Aerul era spălăcit, murdar. Soarele încă nu sfâșiase vălul întunericului. Zorile de ziuă se luptau în deșert cu noaptea, cu negurile și cu nourii deși de fum.

Printre corturi, ostașii alergau înfrigurați în toate părțile. Ofițeri, sergenți, caporali și soldați se înbrânceau toți afară din bivuacuri, goniți ca de primejdie.

Mulți din ei alergau cu puștile 'n mână, ca în vreme de atac. Ofițerii își mânuiau săbiile prin pâclă. Dorobanții și vânătorii, chemați să alcătuiască batalioanele de tiraliori, se furișau prin ceață, împovărați de scări și fascine, ducând gabioanele pe brațe.

In câte-va clipite, toată această lume de umbre fugare, era strânsă pe câmpul taberei.

Mii de baionete sclipiau în șiruri nemărginite prin neguri, și mii de ochi, aprinși de vitejie și de spaimă, înălvorau văzduhul plumburiu al zorilor de ziuă.

Vladimir ieși, printre cei din'tâi, dintre corturi.

Mirosul de pulbere, răsipit în aer, detunăturile bateriilor din depărtare, și viforul omenesc din lagăr, îl înflăcărară.

Se simțea răpit de un șuvoi cald, neînfrânat...

Tunurile răsunau în inima lui cu o putere îndoită. La fie-care salvă, se simțea sburînd în slavă...

La marginea cortului, de unde se zăreau

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

regimentele de vânători, înșirate în linie de marș, Vladimir se opri.

Din neguri se desprinse umbra unui ofițer de stat major călare.

Era Mircea Basarab.

Basarab descălecă la câți-va pași înnaintea locotenentului, și veni spre el cu brațele desfăcute:

— «Nimic, frate..!», strigă el, abia stăpânindu-și durerea. «In mâna lui D-zeu stă, deacum, soarta ta. Aibi curaj... D-zeu veghează asupra celor buni...».

Vladimir il strînse la piept cu dragoste, dar nu plânse... Il mișca adânc durerea nemărginită a fratelui său de restriște. Dar frica de moarte pierise din sufletul lui. Nu războiul îl mai putea îndurera acum; ci mai de grabă această izbucnire neașteptată, de milă și de dragoste, a unui suflet ce'i cunoștea toate tainele inimei: această nenorocită întâmplare de a nu fi lăsat, în cel mai greu ceas din vieața lui, să'și facă în liniște datoria.

După câte-va clipe, cei doi ofițeri se deslipiră unul de altul, palizi, cu privirile rătăcite:

— «Du-te..», zise Basarab.

«Coloana te așteaptă.... In curând ne vom întâlni în valea Griviței...»

Vladimir plecă.

Când ajunse pe câmp, coloana întreagă era gata de plecare.

Soldații, împovărați de arme, stau îndesiți în

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

rànduri, cu puştile în bandolieră, cu ochii pironiţi spre colonel.

Ofiţerii cercetau, cu coada ochiului, rânduirea coloanelor.

Colonelul se mişca încet, în faţa frontului, aşteptând să dea semnalul de plecare.

Vladimir se strecură printre şiruri, şi 'şi luă locul în faţa companiei.

In scurtul răstimp care dăinui până la pornirea oştilor, el îşi aruncă privirile către cele l'alte părţi ale orizontului, şi o flacără vie îi încinse sufletul.

Pretutindeni se vedeau, prin neguri, talazuri omeneşti, cu stindardele desfăşurate, cu comandanţii lor în frunte, îndreptându-se spre câmpul de bătaie.

Regimentele de dorobanţi şi de linie se urniseră din tabără. In fruntea batalioanelor lor, mergeau cu fruntea sus, cu săbiile desgolite, maior Şonţu şi căpitanul Valter. Flamurile fâlfâiau ademenitor în slaba lumină-a dimineţei...

In urma lungilor şiruri de dorobanţi se târau sanitarii, cu brancardele strânse, cu steguleţele albe, însemnate cu cruce roşie, desvăluite 'n aer...

Se duceau toţi, prin sloată şi prin burniţa de ploaie, ce se cernea mereu din ochii mâhniţi ai cerului, acolo unde isbucneau trăsnetele tunurilor; de unde se revărsau, asupra şesurilor, nourii albii ca de zăpadă, întesaţi de fulgerile obuzelor înroşite...

Această linişte neţărmurită, cu care ostaşii

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

mergeau în gura morţei, înflăcără, până la delir, inima lui Sergiu.

I-se părù că era în ajunul unei sărbători uriașe.

Ardea de neastâmpăr să vadă mai curînd redutele din zări, să audă şuerul gloanţelor, să se arunce, în fruntea soldaţilor săi, prin foc și fum, asupra întăririlor dușmane.

Și toate oștile păreau ispitite de aceiași dorinţă arzătoare de a se vedea mai curînd în foc. Și asupra tuturor apăsa, ca o greutate de plumb, tăcerea îndelungată a comandantului lor...

In sfârşit, colonelul dădù semnalul plecărei.

El işi înnălţă sabia 'n aer şi privi ţinţa spre oşteni.

Un fior de frig trecu prin toate inimile...

Cu glasul metalic, colonelul rupse tăcerea.

Cuvàntul «înnainte ..» răsună mult în spaţiu.

Apoi de-o dată el brăzdă văzduhul cu spada...

— «Marş ...»

Și batalioanele porniră, în sunetul scurt şi înnăbuşit al tobelor, spre câmpul de bătae....

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901 1932

IV

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Coloanele de atac se strânseseră prin văi, şi aşteptau acolo sosirea ceasului de luptă...

Coloana diviziei a III-a, în care se aflau batalioanele maiorului Şonţu şi ale căpitanului Valter, se adăpostise în văile Bucovei.

Coloana diviziei a IV-a, unde se găsea Vladimir Sergiu, îşi statornicise adăpostul în valea pârâului Griviţa.

Dincolo de reduta Griviţei, spre răsărit, stau la pândă trei batalioane ruseşti, din regimentul Archanghel-Gorod.

Toate aceste oşti, ascunse prin văi, trebuiau să se arunce, la acelaş ceas şi din trei părţi de o-dată asupra tabiei Abdul-Kerim.

Prin cele l'alte văi ale Plevnei, la Radişevo, Muntele Verde, Krişin, Blazigas,—în sfârşit de jur împrejurul neclintitului adăpost al marelui muşir, Osman-Gazi,—oştile ruseşti, sprijinite de nenumăratele lor baterii, aşteptau cu acelaş neastâmpăr ceasul atacului.

La trei ore, după amiază, zeci de mii de

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

suflete trebuiau să răsară din adâncimile văilor. In vuetul tunurilor, al muzicilor militare şi al vaetelor miilor de răniţi, Plevna trebuia să cadă, sau oştile creştinătăţei să se cufunde sub genuchiul neînvins al puterilor mahomedane...

In acest lung răstimp de aşteptare, în care clipele păreau veecuri, pe înnaltul platou al Ţarului se săvârşi un cald şi înduioşător *Te-Deum*.

In faţa Ţarului, a Marelui Duce, a Principelui Carol şi a tuturor principilor străini, veniţi pe câmpul de bătaie, preoţii regimentelor înnălţară spre Domnul adânci şi tremurătoare rugăciuni, pentru isbânda oştilor încreştinate.

Mii de umbre omeneşti îngenuchiară în jurul sfintei mese. Şi zeci de mii de ostaşi, ascunşi prin văi, înmărmuriţi pe înălţimi, risipiţi pe şesuri, strânşi prin lazarete, îşi dezgoliră capetele şi se rugară Dătătorului de vieţi, pentru ţările lor, pentru ei înşi'şi, şi pentru toţi cei lăsaţi, fără nădejde şi fără ajutor, peste hotare.

Fu un ceas mare, plin de înfiorare şi de taină.

El dădu puteri celor slabi, uşură pe cei striviţi de desnădejde, înfrigură umbrele sângerii ale imanilor înpietriţi pe parapete...

După săvârşirea acestei mişcătoare slujbe dumnezeeşti, pe acelaş platou, din vârful căruia se putea privi peste toate înnălţimile şi văile Plevnei, se întinse ospăţ bogat întru mărirea Ţarului.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901 1932

Era ziua lui.

De ziua lui, nesfârşitul şirag de sfetnici umiliţi ai tronului, ţinură să puie la încercare credinţa mult încercatului şi smeritului său norod.

In ziua aceasta fericită, în care stăpânitorul Nordului trebuia să'şi sărbătorească în tihnă bătrâneţile, avea să aibă loc cumplitul măcel menit să înnece în sânge toate văile şi dealurile Plevnei.

Şi în aceiaşi zi, neagră şi umedă, plină de fiori şi de lacrămi, urma să se desfăşoare, în faţa oştilor îngrijorate, in faţa miilor de muribunzi, marele prânz împărătesc, învăluit de urări şi de cântece înveselitoare...

Prin văi oştile zăceau, bătute de ploi şi de gloanţe, strivite de neodihnă, slăbite de dureri şi de lipsuri amare.

Li-se împărţise hrana lor neîndestulătoare. Dar mulţi rămâneau cu ochii pironiţi asupra bucăţilor de pâine împietrită, gândindu-se departe, la cei ce nu vor avea, din ziua aceia înnainte, nici un sprijin omenesc pe lume.

Alţii mâncau nesăţioşi, cu foame. Era cina lor cea de pe urmă. Să'şi încălzească trupurile amorţite de friguri, înfulicau grăbiţi, în neştire. Se ospătau, pentru cea din urmă oară privind une-ori cu jind, alte-ori cu revoltă, ospăţul ameţitor, aducător de veselie şi de uitare deplină, de pe zări...

Pe platou muzicile cântau...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

In fruntea unei mese mari, sta Măria Sa Ţarul, puţin abătut, cu privirile întunecate.

In jurul lui stau, Marele Duce Nicolae, Principele Carol, Principele Alexandru de Battemberg, Don Carlos, Ducele de Madrid, şi toţi marii duci şi generalii de frunte ai oştilor româneşti şi ruseşti.

La o altă masă ospătau, tăinuind asupra soartei războiului, ofiţerii din suite, trimişii ziarelor din toată lumea, ofiţerii de ordonanţe din cartierele mari...

Printre aceştia se găsea şi Mircea Basarab...

După fie-care cupă, înnălţată în slava Ţarului, muzicele intonau imnul impărătesc, şi urale sgomotoase înviorau văsduhul încărcat de sterigie învălvorată.

Şampania fierbea limpede şi spumegândă prin pahare. Slujitorii alergau, de colo până colo, ducând în braţe talgerile pline. Ordonanţele spărgeau lăzile. Din ele răsăreau gâturile, legate 'n aur, ale sticlelor pline cu licori fără preţ...

Marele Duce Nicolae, sfătuitorul Ţarului, făptaşul marelui asalt din ziua aceia, pirota deasupra cupei sale încrustată cu flori scânteietoare. Obrajii lui erau înviorați, rumeni... Pleoapele îi atârnau grele peste luminile însângerate ale ochilor. Un zâmbet de mulţumire ascunsă, şi de nestrămutată încredere în puterea de jertfă a oştilor sale, îi înflorea buzele umede. Din când în când, îşi ridica încet cupa şi, sprijinindu-se uşor de spetele scaunului, în-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

china, cu glasul domol, răguşit, pentru Ţar, pentru oştile ruseşti, pentru neatârnarea popoarelor balcanice.

Marii oaspeţi isbucneau în urări.

Ţarul se ridica, înnalt şi svelt, de pe jilţ. Ochiul lui limpede, blând şi naiv, scânteia de o bucurie tainică. Avea credinţă nestrămutată în augustul său frate. In el era nădejdea lui din urmă. Urările lui erau singurele chemate să 'i lumineze, în ziua aceia, zările cernite ale gândirei...

Singur Principele Carol sta, de-o parte, neîncrezător şi trist.

In ziua aceia, Principele, avea cuvânt să fie, mai mult ca ori când, îngrijorat şi abătut.

Se pornise un asalt atât de uriaş, menit să reverse atâta jale, împotriva voinţei lui şi a tuturor socotelilor sale cumpănite.

De cinci zile sutele de tunuri băteau, fără preget tăbiile musulmane. Se sguduise pământul, se năruiau cetăţile dunărene, de o atât de înfricoşată canonadă. Şi, totuşi, întăririle de pe înnălţimi, clintite peste zi, răsăreau în fie-care revărsat de zori, aşa cum se arătaseră dintr'un început, fără nici-o urmă de ruină.

Cum erau să învingă ostaşii noştrii, cu piepturile lor, aceste cetăţi de fier, când mări de plumb şi de spije n'au fost în stare să le sguduie ?

Era o încercare pustiitoare şi barbară.

Domnul s'a împotrivit. Avea milă de vieaţa supuşilor săi. Dar nimeni nu l'a ascultat.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Marele Duce Nicolae a învins. Sufletul dragostei de neam a fost strivit de spiritul neînduplecat al nepăsărei...

In prada acestor gânduri, Domnitorul rădică paharul de pe masă.

Glasul Domnului tremura. Se vedea că mări de cugete amare se frământau în sufletul lui mâhnit.

Cu lacrămi în glas, el rosti rar:

—«Intru isbânda şi sănătatea *scumpelor noastre oşti...!*»

Marele Duce îşi muşcă buzele...

Voi, par'că, să răspundă acestor cuvinte, rupte din inimă, prin cari massele umilite ale norodului erau îmbrăţişate înnaintea înnaltului monarc şi a nesfârşitei lui împărăţii...

Dar cuvintele îi îngheţară pe buze...

Un şir de salve neaşteptate urmate de trâmbiţe nenumărate, sfâşiară în clipa aceia văsduhul.

Salvele se întindeau pretutindeni.

Dela Krişin, până în apropierea tabiei Abdul. Kerim, puştile bubuiau necontenit...

Ţarul păli.

El se ridică în picioare şi privi lung spre Radişevo.

Nu se vedeau de cât caere albe de fum, şi flacările ce isbucneau, din timp în timp, din bateriile de pe zări.

Oaspeţii îşi privirâ, toţi, ceasornicele.

Erau ceasurile două.

Principele Carol încălecă.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Marele Duce Nicolae îl urmă.

Plecară amândoi, urmați de suite, spre câmpul de bătaie.

Peste o jumătate de ceas, marii comandanți, se întorceau, vorbind cu oare care aprindere și înciudare:

—«Ce voește, Alteța Voastră...?»,—zâmbi, cu aceiași nepăsare, hrănită de o neînțeleasă dragoste pentru oștile sale, Marele Duce.

«Ostașii mei nu pot să stea în amorțire. Greșala e că 'i am ținut prea mult în așteptare...»

—«Cred, Alteță...», răspunse amărît Principile Carol. «Dar această încăerare, innainte de vreme, a oștilor Alteței Voastre, cu oștile inimice, a deșteptat leul din redută.

«Privesc atacul de astă-zi, ca pierdut...»

In fața Țarului, amândoui comandanții se schimbară de-odată.

Cu acea mișcare nestânjenită, firească naturilor înnalte, ei descrețiră fruntea monarcului, glumind din depărtare.

— «Sire... Generalul Skobeleff înnalță, în sănătatea Majestății Voastre, o serie de salve... !»

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

V

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Trimis cu ordine, prin toate taberile și cartierile din jurul Plevnei, Mircea Basarab nu avusese timp să mai întâlnească pe Vladimir Sergiu. Ospățul îl prinse apoi pe Platoul Țarului. In toată vremea oaspățului el nu încetase o clipă să se gândească la Vladimir. Era trist și neliniștit ca de moarte. Dar își închipuia că mai e timp. Ceasornicul arăta miezul zilei, apoi 1 după amiază. Nădăjduia, din moment în moment, ca acest prânz împărătesc, atât de nepotrivit acelor ceasuri de grea cumpănă, să se ridice. Dar ospățul nu se mai sfârșea. Sfetnicii Țarului, țineau să ducă la nesfârșit urările și închinăciunile lor deșarte...

Când auzi salvele de puști, din spre Krișin, Basarab fu cuprins de o mare spaimă.

El sări în sus privind îngrozit spre masa împărătească.

O clipă mai în urmă călărea în galop, în în urma Domnitorului, spre Radișevo.

Republica Socialistă România
BIBLIOTECA CENTRALĂ DE STAT

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Reîntorşi din această cercetare, Basarab fu oprit, de-asupra şoselei Bulgăreni, de şeful Marelui Cartier.

Fu trimis în grabă, pe linia Nord-Est, să vadă starea coloanelor noastre de atac şi, în numele Domnitorului, să oprească ori ce mişcare de luptă până la ceasurile trei.

Acest ordin rădică, de pe sufletul lui Basarab, o grea povară.

In câte-va salturi, el fu în gura văei Griviţa.

Oştile stau îngrămădite în albia strâmtă şi mocirloasă a pârâului, gata să se desfăşure la cel dintâi semnal, în coloane de atac.

Comandanţii păreau toţi îngroziţi. Şeful batalionului de vânători se suise călare, pe un dâmb, şi căuta să urmărească, de-acolo, mişcările oştilor ruseşti...

Vladimir ieşi în drumul căpitanului, palid, tremurând ca de ger:

—«Frate...», strigă el, prinzându'l din scări, în braţe...

Nu mai pot... Stăi...»

Basarab îi strânse mâinile, şi 'l privi lung în ochi. Ochii lui Vladimir păreau rătăciţi.

—«Ce ai...? », întrebă căpitanul.

«De ce tremuri...? »

Vladimir nu răspunse. Basarab îi făcu semn să aştepte şi înnaintă repede spre comandantul coloanei.

După darea ordinului, cei doi ofiţeri se traseră de-o parte, la câţi-va paşi de trupe, şi se lăsară înfioraţi pe iarbă.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

—«Vezi tu...», urmă Vladimir, privind aiurit în neguri... «Acolo sunt redutele.. Vei auzi, peste un ceas, două, că Vladimir Sergiu a fost vrednic de jertfele pe cari le-ați făcut pentru el...

«Nu mă tem de moarte, Mirceo... nu... E în joc țara, neatârnarea ei... Trebuie să 'i dăm tot ce-avem: sufletul, viața... »

Vladimir se întrerupse...

Basarab îi ținea mâinile în palme, și 'l asculta înfiorat. I-se părea că Vladimir era în prada unui vis grozav. Nici-o dată nu crezuse să găsească atâta înflăcărare în acest copil sfios, atât de așezat și de înțelept în ceasurile lui de pace.

Sergiu urmă apăsat, privind în jos:

«O să mor, frate... Simț bine că avântul acesta, mai tare ca voința mea, mai tare ca gândurile mele, o să mă piardă...

«Nu 'i nimic... Alt-ceva mă amărăște-acum. Mă gândesc la voi. Mă gândesc la Ana... Mă gândesc, Mirceo dragă, la mama...

«Ce se vor face aceste sărmane suflete, când vor afla de moartea mea... ?»

Cu atâta durere fură rostite aceste din urmă cuvinte, și un plâns atât de sfâșietor fierbea în glasul locotenentului, în cât Basarab nu 'și mai putu stăpâni lacrămile.

El își întoarce capul către răsărit și cercă în deșert să 'și limpezească ochii privind în aerul rece și neguros al zilei.

Vladimir il strânse de braț și 'l apropie de pieptul lui strivit de fiori.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

—«Mirceo...», urmă el greu...

«Ascultă. Nu'ţi cer nimic... De-ar fi ca cineva să mă scoată acum din rânduri, mi-aş pune puşca în frunte şi aşi trage fără nici-o mustrare.

N'aş mai putea să rămâi afară din gloate, când mii de suflete omeneşti sunt gata de jertfă...

Dar, un lucru, te rog... Un singur lucru...

Ascunde, dragă frate, în faţa mamei, a Anei, şi a tuturor celor ce mă iubesc, moartea mea.

Spune-le, tuturor, că am fost prins pe linia Sofiei şi am fost luat rob de oştile vrămaşe.

Iar când, mai târziu, vor începe viscolele, cu zilele grele şi amare de iarnă, să bântue satele, luaţi pe mama din bordeiul ei sărac şi o ţineţi, pe lângă voi... frate!»

Vladimir nu mai vedea. Lacrămile îi curgeau, pe obraz, şiroaie.

Basarab îl strânse la piept şi'l sărută, ca pe un copil, pe frunte.

—«Curaj...», repetă el printre lacrămi.

«Nu vei muri... Martor e cel de sus... nu vei muri...!

Cât priveşte pe scumpa ta mamă, n'ai nici o grije. Mergi în foc cu inima veselă. De azi înnainte ea nu se va mai deslipi de inima noastră...»

Vladimir oftă lung...

Cuvintele lui Basarab îi ridicară, de-o dată, toată povara ce 'i strivea sufletul de zile şi de nopţi fără număr.

Ochii 'i-se limpeziră. O scânteie ciudată îi a-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

prinse flacăra privirei, şi un val de sânge îi învioră obrajii.

Cu o mişcare hotărîtă, el îmbrăţişe pe fratele său de dureri şi de taine. Îl ţinu mult pe inima lui rănită, îl sărută apăsat, îi mulţumi, apoi îl lăsă, slobod, în aerul încărcat de lacrămi.

Erau ceasurile două şi jumătate...

De pe toate înălţimile, bateriile începură din nou să trăsnească şi să fulgere...

Era preludiul înfiorător al asaltului...

Basarab se aruncă, îngrozit, în scări;

—«Adio, Vladimir...

«Peste puţin timp, voi fi pe platoul Catardului.

«Să nu şovăeşti... Rănit fiind, voi alerga cel din'tâi la căpătâiul tău...»

Vladimir nu mai putu auzi cuvintele acestea.

El se întorsese în mijlocul ostaşilor săi.

Batalioanele se aşezau, cu grabă, în linie de bătaie.

Comandanţii se îmbrăţişau:

—«De va fi să cad», strigă colonelul regimentului, către şeful batalionului de vânători,» să iei tu comanda... Pe mine să mă laşi pe câmp. Se va găsi cine să mă îngroape...»

— «Băeţi...», strigă vesel căpitanul Groza. «De voi fugi să 'mi puneţi puşca 'n frunte, şi să trageţi.

De voi cădea să treceţi peste mine şi să 'nvingeţi...»

Un căpitan înnalt, slab, cu firele încărunţite

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

de ani și de necazuri, se apropie de Vladimir Sergiu:

—«După moartea mea, vei lua tu comanda...

«Auzi...»

El voi să mai spuie ceva, dar de-o dată îl năpădi plânsul.

Vladimir se uită lung în ochii căpitanului.

—«Nu trebue să plângem, căpitane..» șiopti Sergiu cu înduioșare.

«Să privim ziua de azi, ca pe o zi de sărbătoare..»

Căpitanul clătină din cap cu desnădejde.

— «Ușor de zis... așa ziceți voi...», îngână bătrînul, abia stăpânindu'și plânsul.

«Ce vă pasă vouă? Voi sunteți singuri... Eu nu...

Oh! Cât de fericit aș fi, să mor cel din'tâi... să nu'mi văd copilul căzând sub ochii mei!»

Ast-fel se urmară, în ziua aceia, cele din urmă spovedanii și cele din urmă îmbărbătări la luptă.

In timpul acesta, vânătorii se desfășuraseră în tiraliori.

Coloanele de atac se rânduiseră în urma lor.

Se auzi un sâsîit scurt; apoi de-o dată, coloanele se clătinară ca de vânt...

Colonelul făcuse în tăcere adâncă semnalul de asalt, cu spada.

Și, în aceiași tăcere desăvârșită, oștile porniră, cu ochii pironiți în neguri, spre redute...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

VI

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Abia sui clinul platourilor din spre miază-noapte, şi Mircea Basarab se opri. Era atâta fum, un vuet atât de puternic, şi atâta fierbere de oşti în toate părţile zărei, în cât îşi pierdu de-o dată cumpătul.

Nu ştia încotro să înnainteze. Tot câmpul de bătaie părea o mare răscolită, pe de-asupra căreia bântuiau vifore de foc. Bateriile trăsneau de pretutindeni. Şi pretutindeni obuzele se spărgeau, şuerînd, de-asupra armatelor răsipite prin neguri.

Se opri în faţa unui detaşament, răsleţit în mijlocul câmpului şi întrebă de Valea-Bucovei.

Un sergent voi să se apropie, dar in clipa aceia un vâjiit scurt, urmat de o detunătură neaşteptată, răscoli spaţiul.

Calul lui Basarab îşi luă vânt.

Din depărtare el zări brancardierii alergând, cu târgile pe braţe, către locul unde isbucnise bomba. Sergentul căzuse. O parte dintre ostaşi se svârcoleau în sânge amestecaţi cu pământul...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

El fugii înnainte, strecurându-se printre compănii răsipite, printre tunuri, printre călăreți. Pe deasupra capului său obuzele șuerau necontenit. Și dese ori strigăte omenești, urmate de vaete scurte, îi înfiorau auzul...

Ajunse sub un rădan necunoscut, către Verbița...

Și aici, ca pretutindeni, oștile furnicau în toate părțile. Din dreptul Bucovei Tabia, până la Abdul Kerim, nu se vedeau de cât baionete înfipte 'n neguri, steaguri fâlfâind în aer, tunuri, călăreți, ambulanțe răsipite pe măguri.

Basarab voi să străbată prin aceste masse îndesite, dar nu putù.

De pretutindeni era isbit, îmbrâncit, dat la o parte. Soldații vedeau că în fața lor era un ofițer domnesc. Dar nu aveau timp să judece, nici să salute, nici să răspundă la întrebările lui pripite.

Un ofițer, îmbrăcat într'o lungă manta de ploaie, cu capul ascuns sub glugă, îi făcù semn s'o ia înnapoi, spre dreapta.

—«Jos... căpitane. Sub rădan...»

In strigătul acesta i-se părù că aude glasul generalului Cernat. Dar nu avu timp să 'l priveascâ.

In locul generalului, galopa un excadron de călărași...

Basarab cârmi spre dreapta.

El merse cât-va timp, și iarăș se opri.

In fața lui, la câți-va pași, fumega o baterie de câmp.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— «In lături..!», strigă un tunar. Şi tunul clocoti surd, prin neguri...

In mijlocul acestui haos, tânărul ofiţer de stat major pierdu ori ce nădejde de a mai găsi batalioanele diviziei a 3-a.

Se uită la ceasornic... Mai erau câte-va minute, şi ceasul atacului trebuia să sune.

Era de prisos, chiar de le-ar fi găsit. De vor fi intrat în luptă, nimic nu le-ar mai fi putut întoarce înnapoi. De erau încă în aşteptare, sau în marş, alergarea lui era cu desăvârşire deşartă. Ordinul era împlinit, fără mijlocirea nimănui...

Se opri dar pe muchea dealului,—în apropierea bateriei deschise, ce se gătea să înainteze mai departe,— şi privi cu luare aminte către Platoul Catardului. Tot văsduhul era încărcat de nouri cenuşii, din mijlocul cărora sbucneau, din timp în timp, fulgere şerpuitoare...

I-se părea, totuş, că 'şi aducea bine aminte, pe unde venise.

Făcuse un ocol larg pe marginea platourilor din spre răsărit şi miază noapte, lăsând şoseaua Bulgăreni şi tabia Abdul-Kerim în fund, la stânga...

Spre a scurta din drum, dădù pinteni calului şi cobori în vale. Trecù o vâlcea, sui o costişe înnaltă, acoperită de ierburi desrădăcinate, şi ieşi în câmp...

I-se părea că era pe acelaş platou, unde se spărsese cel din'tâi obuz. Dar se mira că acum

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

platoul era gol. Nici un picior omenesc, şi nici-o urmă de tunuri sau de călăreţi, nu păta şesul. Doar spre dreapta, la depărtare de câteva sute de paşi, un stol de brancardieri adunau răniţii şi muribunzii din iarbă.

De unde erau acei răniţi, nu voi să se întrebe.

Nu stătu nici-o clipă la cumpănă.

Intr'o goană viforoasă, Basarab brăzdă câmpul şi se opri sub dealurile din fundul platoului.

In sborul lui neînfrînat, auzi în câte-va rânduri strigăte depărtate. Şi de vre-o două ori 'i-se părù că în depărtări isbucnesc salve de puşti, şi stoluri şuerătoare de gloanţe treceau necontenit pe deasupră'i...

Se opri sub poalele dealului, acoperit de sudori, palid ca ceara.

Simţea, tocmai acum, că trecuse printr'o grea primejdie.

Nu ştia de unde porniseră acele salve depărtate. Dar glasurile din spre ambulanţe, vàjîitul plumbilor, şi întreg câmpul, prin mijlocul căruia trecuse, îi sta în minte ca un colţ de iad...

Calul acoperit de clăbuci, se sbătea furios în frâne îngrozit de bubuiturile de pe deal.

Ce era acolo, sus, iarăş nu ştia.

Intrezărea printre pale albe de fum coaste desgolite. Une-ori 'i-se părea că se găsea sub nişte ruini uriaşe, de-asupra cărora viermuiau roiuri nesfârşite de gărgăriţe roşii...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Dar nu se opri. Își isbi calul în pântec și trecù innainte...

Prin negurile ce se îndeseau auzi, în sfârșit, vuete omenești, apoi zăngănit de arme.

Puțin după aceia un glas poruncitor îl țintui locului:

—«Cine e... ? Stai..,»

Basarab dădù lozinca.

—«Liber...», strigară santinelele.

—«De unde sunteți voi... din ce regiment...?», întrebă repede Mircea Basarab.

—«Din regimentul 8 de linie», răspunse un ostaș.

—«Ce batalion...?»

—«Batalionul 2...»

Basarab își încruntă sprânceana. Batalionul 2, din regimentul 8 de linie, alcătuia, cum știa el, coloana de susținere a întâiei coloane de atac.

Se găsea, dar, chiar în mijlocul oștilor năvălitoare.

—«Departe 'i coloana de atac?», întrebă Basarab, după o clipă de tăcere, cu glasul atins puțin de spaimă.

—«Innainte, domnule căpitan..», răspunse santinela.

«Noi facem parte din arier-gardă...»

—«Focul a început...?»

—«Nu încă...»

El ar fi voit, în clipa aceia, să se întoarcă înnapoi; dar un sentiment de mândrie ostășească îi dădù brânci spre deal.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Urcă clinul în galop.

In toate părţile văzù oşteni tàrându-se pe brânci prin porumbişti, prin ierburi.

Tiraliorii împingeau, înnaintea lor, gabioane mari pline cu lână. Alţii se apărau de privirea vrăjmaşului, slujindu-se de strujeni şi de stoguri de paie.

Porni către redute, privind ţintă spre culme.

Inima sta să-'i se rumpă.

La fie-care clipă aştepta să audă isbucnind salvele de pe parapete. Şi la fie-care pas 'i-se părea că aude gemete şi vede răniţi svârcolindu-se pe toată întinderea clinurilor.

Ajunse în marginea de sus a coloanei.

Văzu pe maior Şonţu, urcând dealul cu pieptul desfăcut, cu capul descoperit, cu sabia în mână...

In fruntea aripei stângi, înnota prin sloată, cu aceiaşi semeţie bărbătească, căpitanul Valter. Şi pretutindeni, văzu ofiţeri, sergenţi şi soldaţi, rădicându-'şi capetele pe după gabioane, şi privind înciudaţi în zare.

Bărbăţia îi înviora inima.

Se simţea, de când lumea, născut în front.

De-odată Şonţu se aşternu pe brânci...

—«La mine, băeţi...», şuieră maiorul de pe oaste.

Şi coloanele se îmbrâncirà, ca nişte valuri gonite de furtună, spre culme...

Trecură câte-va clipe de înmărmurire neţărmurită... Apoi un lucru ne-mai pomenit se desfăşură pe tot câmpul de bătaie.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Toate tunurile încetară. Se făcu o liniște de moarte.

Văsduhul se lumină pretutindeni. Aripi mari de fum se deslipeau de pe creștetele măgurilor și se ridicau, albe și străvezii, spre boltă.

In fața oștilor tupilate pe clinurile dealurilor, se vedea, în aerul din ce în ce mai limpede, Tabia Abdul-Kerim, plutind în zări. Lui Basarab 'i se părù că era o navă uriașă, înțepenită pe un talaz de sânge, de pe bordurile și de pe catartele căreia, mii de mateloți așteptau apropierea furtunei...

Prin șanțuri, pe banchete, prin retranșamente, pe parapete, pe colnice, turcii stau în șiruri îndesite, cu armele la ochi, gata să înnece văile în grindină de plumbi.

Și, totuș, nimeni nu făcea nici o mișcare.

Ei vedeau, la picioare, oștile noastre, îngrămădite prin răsaduri. Dar nu trăgeau. N'aveau ordin să tragă...

In acelaș timp, coloanele de atac așteptau, prin toate văile Plevnei, semnalul de asalt spre a se năpusti asupra tăbiilor.

Semnalul isbucni fără veste...

Pe toată linia bateriilor, de jur împrejurul Plevnei, tășniră, rând pe rând, sute de rachete luminoase.

Aceste rachete fură primite cu un uragan de strigăte isbucnite din mii de piepturi.

Șonțu fu, sus, pe culme.

Salvele trăsniră din toate părțile orizontului.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Goarnele şi detunăturile puştilor, se amestecară cu urările şi cu vaetele celor prinşi în vârtejul morţei...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

VII

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

După arătările statului major rus şi român, şi după chipul cum dealurile şi tăbiile se desvăluiau din depărtare, — în faţa oştilor năvălitoare nu putea fi de cât o singură întărire.

Aşa văzuseră oştile Ţarului în nenorocitele asalturi de la 8 şi 18 Iulie, când toate văile şi clinurile dealurilor, din faţa Abdul Kerim Tabiei, se acoperiseră cu mii de morţi.

Aşa găsise statul major al Marelui Duce Nicolae. Şi tot aşa găsiseră cercetaşii statului nostru Major cari făcuseră cercetări tăinuite, înaintând sub focurile avant-posturilor turceşti până sub poalele redutei...

Afară de aceasta, cum dealurile Griviţei se arătau în zări, line şi fără ondulări, nimeni nu se aştepta ca, în mersul lor vitejesc, oştile noastre să se isbească de vre-o nouă culme, de vre-o nouă vale...

Nenorocirea, însă, ajutată de pripa şi de nepăsarea cu care cercetaşii ruşi şi români îşi făcuseră datoria înnainte de isbucnirea acestui

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

uriaş atac, — asvârliră coloanele noastre într'o grea primejdie.

Nu se urcaseră bine pe dealuri, şi tiraliorii batalionului I de dorobanţi se treziră de o dată în faţa unei privelişti grozave.

Erau pe o culme singuratecă.

La picioarele lor se desfunda o vale înfricoşată.

Dincolo de această vale, în fundul căreia pluteau negurile sărei, stau înfipte, pe piscuri singuratice, două redute mari, legate prin şanţuri adânci întesate de oşti musulmane.

In faţa acestei cumplite arătări, toate sufletele înmărmuriră...

Nimeni dintre ofiţeri şi soldaţi, nu ştiau şi nu 'şi puteau închipui că vor fi despărţiţi de Abdul Kerim Tabia, în cel mai greu ceas al năvălirei lor, de o vale atât de adâncă în fundul căreia toţi erau sortiţi să piară. Şi nimeni nu putea crede că în faţa nefericitelor noastre oşti, vor răsări două Griviţe mari, în loc de una...

Aşa dar toate planurile înfiorătorului atac din ziua aceia erau spulberate. Se închipuise un asalt din patru părţi, asupru aceleiaşi întăriri; şi, acum, coloana diviziei a 3-a, sprijinită de brigada colonelului Gramont, trebuia să lupte singură împotriva redutei de la Est, iar coloana diviziei a 4-a, ajutată de batalioanele regimentului Archanghel-Gorod, trebuia să se isbească iarăş singură de reduta de la Sud.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Fu, atunci, un moment de desnădejde şi de rătăcire grozavă...

Oştile noastre se strânseră în jurul comandanţilor lor, şi rămaseră nemişcate pe culmea dealului, măsurând prăpastia de sub picioarele lor cu ochii înghețați de spaimă.

Un şir de salve neaşteptate, pornite de pe banchetele redutei sfâşiară, în clipa aceia, spaţiul.

Ecoul salvelor răsunară în depărtări, prin văile Bucovei şi peste ambulanţele de pe şesuri, ca nişte hăuliri înfiorătoare...

Sute de oşteni pieriră din rânduri. Gemetele lor se amestecară cu huetul detunăturilor din zări...

Coloanele se sfărimară.

O parte din dorobanţi alunecară înnapoi pe clinuri. Alţii rămaseră neclintiţi în faţa redutelor ce fumegau prin neguri...

Ce puteau să facă, nefericiţii noştri oşteni, înnaintea acestui înspăimântător atac?

Să năvălească asupra redutei din spre dreapta? Ar fi mers toţi la moarte. O coloană de atac nici-o dată n'ar fi putut să înfrângă urgia unei întăriri atât de puternice, sprijinită de toate părţile de baterii, de retranşamente şi de tranşee duşmane.

Să coboare în adâncimile văei şi să se îndrepte, pe sub focul vrăjmaşului, către reduta dinspre răsărit unde trebuia să năvălească la acelaş ceas, coloana diviziei a 4-a, împreună cu batalioanele regimentului Arhanghel-Gorod?

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Peste putință. Din reduta de la Est, din tranșeele cari legau această redută cu reduta de la Sud, și în sfârșit din tabia Abdul-Kerim, grindina de plumbi, de șrapnele și de bombe, azvârlite din rândurile musulmane, ar fi îngropat, la câți-va pași, întreaga coloană.

Nimic nu rămânea, sărmanilor noștri războinici, de cât să coboare înnapoi, în văile Bucovei. Nimeni nu i-ar fi osândit. In fața grozavei primejdii, de care era răspunzător statul major, iar nu comandanții acestor năpăstuite oști, — și Marele Duce, și Principele Carol, și toți șefii corpurilor de armate, trebuiau să'și încline fruntea...

Dar, un îndemn de mândrie și de dispreț uriaș de moarte, dădù brânci, în prăpastia peirei, întregei coloane de atac.

Șonțu rămase câte-va clipe nehotărît, în vârtejul de gloanțe ce porneau a doua oară de pe tăbii, apoi, de-odată își ridică fruntea.

Spintecând negurile, cu spada desgolită, el se aruncă în văi, răcnind:

— «Innainte viteji...!».

— «Innainte, cu Dumnezeu, băeți...», strigă Valter, sărind în fruntea ostașilor săi.

— «Innainte, copii...», repetă colonelul Ipătescu, răpit de o înflăcărare fără margini.

Și cele patru batalioane se aruncară, pe urmele șefilor lor, în ploaia de gloanțe ce venea vuind, ca un uragan încărcat cu spice de zăpadă, prin neguri...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901 1932

VIII

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Principele Carol, Marele Duce Nicolae și toți șefii de stat major urmăreau desfășurarea luptei de pe platoul Marelui Catart.

Din punctul acesta, așezat între aripa stângă a oștirilor românești și între flancul drept al armatelor imperiale, nu se vedea, însă, de cât o parte a câmpului de luptă.

Se vedeau clinurile din-spre răsărit de Abdul-Kerim Tabia, pe cari coloanele diviziei a 4-a, lipsite de ori-ce ajutor; părăsite chiar de cele trei batalioane ale regimentului Arhanghel-Gorod, se prăpădeau singure sub focul din redute

Tabia din spre miază-zi nu se zărea.

Și nu se zăreau nici coastele prăpăstioase, nici văile adânci, în fundul cărora batalioanele regimentului 8 de linie și 10 de dorobanți, se mistuiau sub focul năprasnic de pe zări...

Domnitorul sta nemișcat pe cel mai înnalt punct al platoului.

Își rotea privirile peste tot câmpul de bătae,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

şi fiori de îngrijorare şi de spaimă îi pustiiau sufletul.

Nu vedea nici o umbră de oşteni spre miază-zi. Se mira că această coloană de atac, pusă sub comanda unor atât de viteji ofiţeri, ca colonelul Ipătescu, Şonţu şi Valter, nu se arăta încă.

După planul de luptă, ea trebuia să răsară la picioarele redutei, o dată cu coloana diviziei a 4-a. Şi în acelaşi timp batalioanele ruseşti, puse sub comanda generalului Rodionoff trebuiau să isbească întăririle Abdul-Kerim Tabiei despre Sud-Vest.

Erau acum ceasurile 4, — şi de nicăiri, nu se ivea nici un ajutor.

Batalioanele coloanei a 2-a, svârlite singure în focul pustiitor al vrăjmaşului erau aproape nimicite.

In nenumărate rânduri, Domnitorul trimise ordonanţe călări, să cerceteze starea oştirilor din spre miază-zi, şi să le asvârle 'n luptă. In acelaş timp dădu poruncă generalului Krüdner, să pornească grabnic în foc batalioanele regimentului Arhanghel-Gorod.

Dar timpul trecea.

Ordonanţele alergau pretutindeni, pătrundeau până în linia focurilor şi nu găseau nimic.

Nu puteau aduce nici o veste...

Neliniştea principelui creştea necontenit.

Către miază-zi, salvele şi detunăturile bateriilor se înteţeau. Toate tăbiile de pe zări, din spre miază-noapte, miază-zi şi răsărit, erau în

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

plină luptă. Din Suleiman Tabia, Ciorum Tabia, Ibrahim Tabia și Baș Tabia, șrapnelele și bombele sburau, în vârteje pustiitoare, către același punct.

La spatele redutei Griviţa de Sud, văzduhul era încărcat de fum și de proectile luminoase. Se părea că în fundul văilor acelora se da o luptă hotărîtoare. Toate loviturile întăririlor musulmane se îndreptau spre acea parte necunoscută nimănui.

Domnitorul nu'și mai putù înfrâna neliniștea.

Simţi, din viforul de foc de la spatele Abdul Kerim Tabiei, că întâia coloană de atac intrase în luptă și că ea se găsea, în grea primejdie.

Porni, urmat de statul său major, spre Nord-Est.

Dar nu apucă să suie clinul dealurilor, ce urcau de-asupra văei în care se adânciseră cele patru batalioane ale coloanei I de atac, și se opri înfiorat de durere.

Vaetele răniților zguduiau tăria.

Brancardierii furnicau, îngroziţi, pretutindeni. Sute de muribunzi erau scoși, ca dintr'un incendiu uriaș, din adâncimile văei și aruncaţi, prin porumbiști și prin erburi, la adăpost de gloanţe.

In clipa aceea se auziră, din câte-va părți ale zărei, trâmbiţele sunând retragerea.

Domnitorul sui repede dealul, nepăsător de moarte, privind cu dispreţ obuzele ce șuerau

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

necontenit prin spaţiu şi se spărgeau, detunând, prin lazarete...

Aproape de culme el văzu un călăreţ, venind în goană, cu capul gol, cu veştmintele sfâşiate, acoperit de glod şi de sânge.

Călăreţul se opri, în faţa Demnitorului, palid, cu ochii rătăciţi, tremurând din tot trupul.

Abia se mai deslușia chipul lui Mircea Basarab.

El îşi duse mâna la frunte şi murmură înnăbuşit, abia trăgându'şi sufletul:

— „Alteţă.... Coloana întâia de atac e sfărîmată!".

Domnul rămase neclintit, pe deal:

— „Ce trupe au intrat în foc...»

— Batalionul I din regimentul 8 de linie, batalionul I din regimentul 10 de dorobanţi, batalionul al III-lea de vânători... Brigada a II-a de rezervă încă n'a sosit în faţa redutelor...

„Am fost părăsiţi şi înşelaţi, Alteţă...", gemu căpitanul abia stăpânindu-şi lacrămile. N'a fost o redută:—sunt două... Şi nimeni n'a venit în ajutor sărmanelor noastre oşti: nici coloana diviziei a 4-a, nici batalioanele regimentului Arhanghel Gorod, nici măcar rezervele colonelului Gramont...".

Chipul Principelui se albi. Buzele 'i tremurau. Privi adânc în ochii căpitanului, apoi se uită în jos, întunecat de gânduri.

— „Câţi ofiţeri sunt morţi...?".

—Câmpul e acoperit de răniţi şi de morţi Alteţă...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Oştile musulmane atacă în momentul acesta, rămăşiţele noastre...

„Trupele se retrag în ordine...“.

— «Colonelul Ipătescu...?».

— «Comandă oştile în retragere...».

— «Maior Şonţu...?».

— «Mort, Alteţă, sub cel din'tăi rădan...».

— «Valter...?».

— «Mort, Alteţă, sub parapetele redutei...».

Domnitorul nu mai întrebă nimic.

Abătut ca de moarte, el urcă dealul şi se opri pe culme.

O privelişte grozavă i se desvălui, atunci, privirilor.

Pe zări stau cele două întăriri necunoscute, din mijlocul cărora sbucneau încă guri de foc şi salve repetate.

Pe clinurile dealurilor, prin văi, prin porumbişti, pe coaste dezgolite, mii de trupuri omeneşti se sbăteau in spasmurile morţei.

Peste aceste umbre însângerate, cari încercau în deşert să-şi caute scăparea, alergau pâlcuri nenumărate de nizami, bazbuzuci, cerchezi şi arabi. Ei sfărămau cu topoarele capetele celor rămaşi încă în viaţă, sfârtecau trupurile eroilor, prădau pe ofiţerii căzuţi pe câmpul de cinste.

Păreau haite flămânde de fiare, aţâţate de mirosul sângelui, nesăţiate de morţi şi de jertfe.

Răniţii se zvârcoleau sub loviturile trăsnitoare ale alebardelor. Şi urlete lugubre, între-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

tăiate de blesteme înfiorătoare, sfâșiau negurile înțesate de sânge...

Rămășițele batalioanelor nimicite urcau costișele dealului din spre apus, trăgând din răstimp în răstimp salve repetate.

Colonelul Ipătescu mergea în fruntea lor, cu fața înspre răsărit, către Abdul-Kerim Tabia, îmbărbătând rândurile învălmășite...

Sergenții rămași în picioare, comandau necontenit foc de salve.

Cei câți-va ofițeri scăpați de peire, se amestecaseră cu oștenii de rând. Și, în fruntea lor, une-ori ieșiți din front, trăgeau cu puștile soldaților uciși, în cetele de başbuzuci și cerchezi ce se revărsau mereu în adâncimile văei. Toți erau furioși, dârji, gata să moară, lângă tovarășii lor de arme, trimițând spre întăriri cele din urmă lovituri de moarte...

Principele își roti privirile îngrozite, deasupra văilor, în fundul cărora clocoteau vaetele muribunzilor și vuetul oștilor risipite, apoi se trase, strivit de durere, pe clinul dealuiui.

Ochii lui erau plini de lacrămi.

Chipul îi era alb, privirile întunecate, sufletul sdrobit...

O clipă după aceea, o nouă privelişte se arătă în zări...

Pe parapetele redutei din spre miază-zi, turcii ridicau, în strigăte de «Eiuvallah!» și în hohote batjocoritoare, două trupuri omenești, înfipte în țăpuși uriașe.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Intr'una sta trupul căpitanului Valter.

In cea l'altă atârna corpul neinsufleţit, spintecat de căngi, sfărâmat de darde, al nefericitului maior Şonţu...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

IX

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

In drumul său către Platoul Catartului, Domnitorul primi rapoartele tuturor comandanţilor de pe câmpul de luptă...

Toate atacurile fură rând pe rând, şi în toate părţile zărei, strivite...

Coloana diviziei a 4-a ieşise a doua-oară din foc.

A doua-oară ea era sfărâmată de loviturile pustiitoare ale oştilor musulmane.

Flancul drept al armatelor ruseşti, de sub comanda generalului Kründer, era iarăş sdrobit.

Centrul oştilor imperiale, zăcea de asemenea în sânge.

Cinci mii de răniţi şi de morţi acoperiseră văile şi platourile de la Radişevo.

Aripa stângă, comandată de generalul Skobelleff, se sbătea încă sub întăririle Muntelui Verde.

Cutezătorul general rus luase rând pe rând trei redute turceşti, către Krişin.

Dar le pierdu cu aceiaşi repeziciune.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Patru mii de morţi, din taberile sale, înţesau în amurg, văile întunecate ale Tuceniţei...

Cu inima sângerată de durere, Domnitorul alergă să ducă Ţarului aceste ştiri sfâşietoare.

Presimţirea lui se împlinise.

Ziua Ţarului era scăldată pretutindeni în sânge.

Asaltul Marelui Duce fusese o înmormântare pripită a celor mai buni şi mai înflăcăraţi ostaşi ai creştinătăţei...

Ţarul aştepta, pe platou, galben ca ceara, cuprins de friguri, năpădit de negre vedenii.

In jurul lui, Marele Duce Nicolae, şi toţi marii oaspeţi ai nenorocitului monarc, se străduiau în deşert să-'i însenineze fruntea.

Bătrânul monarc nu auzea nimic.

Pentru el, totul era pierdut din ziua aceia...

Sta nemişcat pe cal şi privea aiurit, neştiutor, înşelat de bubuiturile tunurilor şi de svonurile amăgitoare din juru'i, către toate punctele orizontului.

Şi nu înţelegea nimic.

Nu putea afla nici o veste adevărată...

Ochii Marelui Duce vegheau necontenit asupra sufletului său plin de presimţiri întunecate. Generalii de stat major se mişcau, pe cai, neliniştiţi, apăsaţi de gânduri. Ofiţerii de ordonanţă cutreerau întinderea platoului, opreau în depărtări umbrele ce veneau din spre câmpul de bătaie, ascundeau veştile urîte, îndepărtau ştafetele streine...

Pretutindeni, în jurul împăratului, mişună o

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

lume înşelătoare, plină de înfrigurare şi de taină.

De-odată ţarul păli.

El îşi trase calul înnapoi şi rămase înţepenit între obloncurile şelei.

Un ropot de cal, apoi o umbră fioroasă, cu părul în neregulă, cu barba pârjolită de flacări, răsări fără veste din neguri.

Era un cazac de Don.

Chipul cazacului era înnegrit de scrum şi de iarbă de puşcă.

In ochii lui turburi, înroşiţi de sânge, ardea o spaimă cumplită.

Innainte ca ofiţerii din suită să fi stăvilit sborul călăreţului, cazacul sări din şa şi se aşternu pe bronci la picioarele bătrânului monarc:

—«Batiuşka... Batiuşka...», gemù înnăbuşit cazacul...

«Osman năvăleşte asupra noastră... Oştile noastre fug...

«Mântueşte-te, Batiuşka... mântueşte-te..!»

Generalii de stat major înlemniră.

Marele Duce se albi, apoi se înverzi ca pământul...

Ospeţii se priviră, îngroziţi, printre gene...

Nimeni nu putu scoate un singur cuvânt, o singură şioaptă...

De-odată, un alt călăreţ răsbătù prin neguri.

Era un ofiţer tânăr de huzari.

El veni să întărească această veste înfricoşată.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

—«Sire... Pe linia Nord Vest se simt mișcări neobișnuite de oști musulmane...

Flancurile diviziei a XVI-a sunt atacate de trupe regulate de nizami...

Armatele noastre se retrag, covârșite de numărul oștilor mahomedane...»

Pe când ofițerul rus vorbea, Principele Carol sui în galop clinul dealului.

El făcu o mișcare plină de mirare.

—«Cu neputință...», strigă Domnitorul.

«Osman nu poate lua, în ceasul acesta cu nici-un preț ofensiva...»

Cuvintele Principelui se pierdură într'un huet surd de rugăciuni și de implorări desnădăjduite.

Marele Duce Nicolae își împreună palmele și rugă pe Țar să plece...

—«Sire...», strigă făptașul nenorocitului asalt din ziua-aceia.. «Majestatea Voastră nu mai poate rămâne-aici. O implor să plece, cât mai e timp, la Poradim...»

Aceleași rugăciuni și îndemnuri porniră de pe buzele tuturor marilor duci și ale înnalților oaspeți, din jurul împăratului...

Țarul stătu cât-va timp pe gânduri, apoi își înclină îndurerat fruntea:

— Facă-se voia Celui de Sus...»

Voi să mai spuie ceva, și nu putu.

Lacrămile îi înnăbușiră glasul...

Trei zeci de echipagii, împresurate de oști strălucite, se opriră, odată cu asfințitul soarelui deasupra platoului.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Țarul îmbrățișe pe toți cei de față.

Principele Carol primi sărutarea nefericitului monarc cu o amărăciune fără margini.

In ochii Țarului se zugrăvea, nu mâhnirea că oștile sale fuseseră pretutindeni strivite, ci frica să nu-și piardă el însu'și vieața...

El sărută pe Domn cu lacrămi, ca și cum nu mai nădăjduia să-'l revadă.

Iar, Domnul, îmbrățișând pe împărat și primind sărutarea lui desnădăjduită, gemea de durere că prin această părăsire neașteptată a câmpului de bătaie, șeful suprem al tuturor armatelor, da, ostașilor săi, cea mai nefericită dintre pilde...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

X

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Cu toate pierderile uriașe de peste zi și cu toată istovirea adâncă în care se găseau oștile românești și rusești, în inima Domnului încă mai ardea o rază de nădejde...

In trecerea sa pe sub întăririle mahomedane, el deslușise în dese rânduri, mișcări și semne ciudate. Tunurile dușmane sbucneau din ce în ce mai rar și mai slab. Din tabia Abdul Kerim, din redutele vecine și de pe dealurile de la spatele întăririlor, răsunau mereu trâmbițe și strigăte desnădăjduite de alarmă...

Musulmanii cereau, de pretutindeni, ajutoare. Și ajutoarele soseau rare, neîndestulătoare, lipsite de arme, istovite de încordări covârșitoare...

Neliniștea care creștea din ceas în ceas pe parapete, și focurile rare ale tunurilor, și lipsa oștilor de reservă, și strigătele imaniior coborîți pe banchete, și salvele tot mai depărtate ale puștilor, erau semne vădite că puterile turcilor slăbiseră.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Uriaşul adăpost al Muşirului se sguduise.

Muşirul însu'şi, îngrijorat de înfiorătoarele asalturi desfăşurate sub întăririle Griviţei, părăsise Arab Tabia, şi se statornicise, cu întregul său stat major, în tabia Abdul Kerim...

Dintre zidurile ei sfărămate de bombe, pe care încă fâlfâiau scări şi veşminte ostăşeşti, înmuiate de sânge, Osman aştepta, cu inima străpunsă de fiori, un nou asalt, cel din urmă, în care Abdul Kerim Tabia trebuia să cadă, sau oştile năvălitoare să se înnece pentru tot d'auna in rîuri de sânge...

In faţa acestor semne de nelinişte şi de îngrijorare crescândă, Domnitorul se hotărî să încerce o nouă năvălire.

Plecarea Ţarului, şi ivirea lui Osman în rândurile nizamilor de pe zări, îl îndemnă şi mai mult, să pornească acest desnădăjduit asalt...

Trebuia să înşele şi să sguduie, cu ori-ce preţ trufia neînvinsului comandant turc.

Pe de altă parte, părăsirea câmpului de bătaie, în ceasurile acelea de nelinişte şi de întunecare adâncă, ar fi desvăluit toată slăbiciunea oştilor noastre.

Osman ar fi înţeles în ce grea cumpănă se găseau neîndestulătoarele şi nefericitele armate ale creştinătăţei.

Şi nimic nu l'ar mai fi împedicat poate, să încerce atunci o năvălire în massă: să sfarâme rândurile reservelor noastre şi să 'şi taie drum larg şi liniştit spre Sofia...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

*

Domnitorul coborî, dar, hotărît, în mijlocul batalioanelor sale sfărâmate ..

Mircea Basarab urma, în galop, suita Domnului...

O presimţire amară strivea inima tânărului ofiţer domnesc.

Avea încredinţarea că Vladimir era mort. Infricoşatul măcel din Valea Lacrămilor nu'i putea furişa alt gând. Coloana diviziei a 3-a nu dăduse de cât un asalt. Şi în acest singur atac toţi ofiţerii de frunte căzuseră...

Impotriva Abdul Kerim Tabiei, de la Sud, se dăduseră două asalturi. De două ori batalionul al 2-lea de vânători, în care se găsea Sergiu Vladimir, se asvârlise în flacări...

Era oare cu putinţă ca Vladimir să mai trăiască după aceste năvăliri înfricoşate, în cari nici batalioanele regimentului Arhanghel-Gorod, nici oştile româneşti din spre Nord-Est, nu le veniseră în ajutor?

„Peste putinţă...", îşi zicea Mircea Basarab. Şi ochii lui, înghe̦ţaţi de grozăvia măcelului din Valea Lacrămilor, stau gata să izbucnească la fie-care pas, în plâns...

El îşi reaminti clipele amare în care se despărţise de Sergiu. Îşi aduse aminte de presimţirile lui negre. Şi cuvintele din urmă ale lui Vladimir îi răsunară, ca un ecou prelung şi dureros, în auz:

„O să mor, frate... Simt bine că avântul

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

acesta, mai tare ca voința mea, mai tare ca gândurile mele, o să mă piarză...".

Când Basarab coborî în vale o privelişte îioroasă'i se arătă privirilor.

Pe costişele de sub redute, sute de răniți și de morți zăceau încovrigați de spasmuri. Vaetele muribunzilor răsunau până în depărtări, spre lagăre... Mulți încercau să se ridice pe brânci. Dar n'apucau să se urnească din loc, și salvele zbucneau fără veste de pe tăbii. Cădeau, sărmanii răniți, pe spate, în băltoage roșii de sânge, scoțînd cele din urmă mugete de durere...

Mulți din ei, bântuiți de chinuri sfâșietoare, se ridicau înnadins peste cadavre. Cu ochii mari, deschiși în fața văilor, cu auzul ațintit spre parapete, ei așteptau detunăturile puștilor ca pe cea din urmă mântuire.

Detunăturile zbucneau.

Ei cădeau mulțumiți, cu fruntea în țărână, cu dinții strânși, cu pumnii încleștați pe arme.

In urma lor răsunau hohote sinistre, batjocoritoare, de saţiu și de fericire, de pe banchetele șanțurilor...

Oștile noastre, sfărîmate de cele două atacuri neisbutite, stau îngrămădite in spatele unei movili stinghere, așezată la câți-va pași de redută, și priveau, înmărmurite de groază, svârcolirile fraților lor de pe clinuri...

La spatele colinei era o mișcare și un vuet barbar...

Brancardierii cărau răniții de pe câmpul de

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

luptă, îi lăsau în mijlocul oștilor îndurerate, și iar alergau prin văi...

Câte-o umbră schilavă se ridica, sprijinîndu-se pe coate, în neguri. Cu ochii mari, sticloși, înghețați în orbite, nefericiții soldați, schilodiți în luptă, se uitau cu groază nemărginită în aerul încărcat de arme și de șuer. Li-se păreau că sunt tot in focul încăerărei, tot în viforul asaltului. Capetele lor înțepeneau între umeri. Priveau lung, spre frații lor de arme, pe cari nu 'i mai cunoșteau, și urlete pline de înfiorare cumplită înfrigurau văsduhul...

Arare-ori, de prin hățișuri, din bălării, din viroage desfundate de ploaie, se auzeau alte glasuri sugrumate de plâns înnăbușit, cerșind ajutorul.

Ofițeri, sergenți și soldați, se sbăteau pretutindeni, acoperiți de răni, târându 'și fâșiile de carne, brațele rupte, mărunțaele sfârtecate, prin mărăcini și prin ierburi.

Abia scăpaseră din viforul gloanțelor, și acum, sărmanii viteji, stau să moară în fața oștilor lor, de nimeni neauziți, de nimeni nevăzuți...

Basarab căzu în această nouă vale a durerei, urmărit încă de vedeniile lui lugubre.

Priveliștea ce 'i se desfășura acum, în față, îi rătăci deodată mintea.

Incepu să alerge nebun, printre răniți, peste cadavre, prin mijlocul batalioanelor înviforate...

In ori ce ostaș rănit 'i-se părea că vede umbra nefericitului Sergiu. Și de câte-ori um-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

bra acestuia 'i-se năzărea în faţă, inima 'i-se oprea.

Rămânea pe cal înmărmurit. Voia să 'l cheme, şi nu avea glas. Voia să descalece, şi nu 'l ajutau puterile...

Vladimir Sergiu nu era nicăiri...

Intrebă din soldat în soldat, din ofiţer în ofiţer, şi nimeni nu 'i putea spune lămurit unde se afla tânărul locotenent de vânători.

Unii înnălţau, buimaci, din umeri. Alţii gângăveau şioapte nedesluşite.

Un grănicer îi spuse că e rănit. Altul că e în ambulanţe. Un al treilea că e în trupele de rezervă. Un al patrulea că e mort...

Toţi erau aiuriţi.

Nimeni nu ştia ce vorbeşte...

Basarab se îndreptă, desnădăjduit, spre ambulanţe...

In clipa-aceia se auziră trâmbiţele sunând, de pe coline, strângerea rândurilor...

Trupele alergau din toate părţile.

Massele se îndesseau.

Nu mai era chip să răsbată printre rânduri.

Puţin după aceia, din spre movila de sub redute, isbucniră urări sgomotoase, aclamări, strigăte de îmbărbătare şi de slavă.

Domnul întrase în mijlocul ostaşilor săi.

Oştile aiurau...

Căpitanul voi să rupă o companie de dorobanţi, dar o umbră roşiatecă, cu fruntea bandajată, îl opri în loc.

Umbra trecu.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

I-se păruse că era Vladimir.

Își întoarse calul și alergă, în galop, în urma locotenentului.

—«Vladimir...», strigă el.

Ofițerul nu răspunse. El își făcea loc printre detașamentele ce se strângeau și se orînduiau în linii de bătaie. Fugea zorit către movilă...

Căpitanul ocoli gloatele și ieși, fără veste, în drumul fugarului.

Era Vladimir.

De sub pânzele albe ce 'i înfășurau fruntea, șuruiau, pe obraz, i iuleț de sânge. Chipul lui era roșu ca de pară. Privirile îi ardeau, exaltate, în orbite.

Când Basarab îl strigă din nou, Vladimir întoarse capul și se aruncă în brațele căpitanului, mugind:

—«Ai văzut, frate...? Ai aflat...?

Ce nemernicie...! Ce ocară...!»

Basarab îl strânse la piept și'l sărută pe tâmpla bandajată, aiurit, plin de o fericire fără margini...

—„Ești viu.... n'ai murit.... ești viu...!", repeta Basarab, încă neîncrezându-se ochilor.

—„Ai văzut...!", urmă Vladimir, cu aceiași mânie neînfrînată...

„Nimeni nu ne-a venit în ajutor... Nici coloanele diviziei a 3-a, nici regimentele rusești...

Nimeni... nimeni, dragă frate!

«Am fost trădați... înșelați...»

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

—„Taci!“, strigă Basarab, înnăbuşindu 'i şioaptele.

«Nu blestema...»

Şi adăogă încet, cu glas solemn, mişcat de fiori:

«Din cele patru batalioane ale coloanei întâia, n'a mai rămas de cât un pumn de oameni.

Văile sunt înţesate de eroi...

Căpitanul Valter e mort.

Maior Şonţu, mort...»

Sergiu rămase înlemnit, cu gura căscată, cu privirile rătăcite.

Nu putu să îngăimeze o singură şioaptă.

— „Singur regimentul Arhanghel-Gorod“, urmă căpitanul Basarab,—«...şi brigada colonelului Gramont, au lipsit de pe câmpul de onoare...»

Vladimir încă nu putu să vorbească.

Ochii lui erau înţesaţi de lacrămi.

—„Morţi...!“, murmură, el, într'un târziu.

Stătu iar câte-va clipe, apoi îşi duse mâna la frunte.

„D-zeu să 'i ierte...“, gemu locotenentul, făcându'şi in tăcere semnul crucei.

„Au fost adevăraţi eroi... Noi nu însemnăm nimic... nimic...“

Basarab voi să 'i mai vorbească, dar Vladimir nu mai aşteptă.

El strânse mâna căpitanului, şi'i făcu semn să se suie 'n scări.

—«Cu bine, frate... Iartă-mă. A sunat alarma...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Tu, nu vii...?“

Și plecă repede, ameţit, către movilă.

Basarab îl privi lung din urmă.

Acesta era Sergiu Vladimir?

Cât se schimbase de adânc și de grabnic, bunul și duiosul său frate!

Adineaurea plângea...

Acum alerga neînduplecat în flacări, chemat de o singură ispită, urmărit de un singur gând: să moară...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

XI

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Domnitorul se așeză pe o colină singuratecă, în fața tabiei Abdul Kerim, în bătaia gloanțelor și a șrapnelelor ce veneau șuerând de pe redute...

Din acest punct, el putea îmbrățișa tot câmpul celui din urmă atac. Era pururea în fața ostașilor săi. Chipul lui rece, nemișcat, alb ca marmura, plutea ca o icoană luminoasă de-asupra tuturor masselor îngrămădite la poalele întăririlor mahomedane.

Toate mișcările trupelor se sbăteau în ochiul lui. Și toți ochii, de pe innălțimi și de prin văi, îi urmăreau umbra nemișcată, așteptând, cu înfrigurare, semnalul asaltului...

In dreapta Domnitorului sta Marele Duce Nicolae. In jurul lor, roiau călări oaspeții streini, generalii de stat major și ordonanțele marelor cartiere.

Era un stol strălucit de figuri ofilite de fiorii asaltului ce sta să isbucnească și de spaima obuzelor ce vâjiiau și se spărgeau, rând pe rând în apropierea lor.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Principele zâmbea.

Marele Duce privea înfățișarea plină de bărbăție și de resemnare a oștilor noastre, dar nici o umbră de însufleţire, nici o nădejde în biruinţa lor, nu 'i înviora chipul veștejit.

In aceşti dorobanţi şi ostaşi de linie, mare parte înveştmântaţi în straele lor de ţară, mai toţi acoperiţi de răni şi de sânge, bântuiţi de lipsuri amare, înfometaţi şi schilavi, el nu putea avea nici-o credinţă.

El știa apoi, de la generalii săi, ce creştere militară şi ce avânturi războinice avea acest sfios şi urgisit popor aşezat la gurile Dunărei...

Cei l'alţi oaspeţi păreau, toţi, îngrijaţi, îndureraţi, bântuiţi de aceişi neîncredere desăvârşită...

Nimeni nu putea pune nădejde pe tăria nefericitelor noastre oşti. Se înduioşau, chiar, la gândul că nu va trece o clipă, şi toate aceste masse îndesite vor îngrămădi în deşert un uriaş munte de trupuri neînsufleţite...

In mijlocul acestor cugete şi temeri tăinuite, Domnitorul făcu semn să se sune asaltul...

Chipurile înnalţilor oaspeţi păliră.

In văile Griviţei mii de ochi sclipiră, fulgeraţi de mişcarea Domnului. Şi prin şanţuri, pe banchete, pe parapetele Tabiei Abdul Kerim, mii de arme zăngăniră, gata să înnece văile în valuri de plumbi şi de foc.

Urmă o clipă de linişte înfiorătoare.

Goarnele sunară asaltul.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Stindardele se desfăşurară de-asupra batalioanelor puse în mişcare.

Muzicile militare sfâşiară spaţiul.

In vuetul muzicilor, în ţipetele goarnelor, în bubuitul tunurilor, — coloanele înnaintară, cu piepturile descoperite, cu steagurile fâlfăind. prin neguri...

Un uragan de urări înnălţătoare cutremură văsduhul.

Apoi cântece de luptă se întretaiară cu detunăturile salvelor şi cu vaetele, din ce în ce mai sfâşietoare, ale ostaşilor căzuţi...

Batalioanele se resfirară pe clinurile dealului, şi porniră, cu vuet surd, către redute...

In fruntea lor mergeau, din dăpărtări în depărtări, comandanţii trupelor, înnalţii, trupeşi, cu săbiile arcuite peste gloate...

Colonelul Voinescu spinteca nourii, sângerându'şi calul speriat de salve, în fruntea întregei coloane. Candiano sbura de la un cap la cel'lalt al batalionului de vânători, înfigurând spaţiul cu poruncile lui tremurătoare. Căpitanul Groza, maior Pruncu, şi toţi cei'lalţi ofiţeri de vânători, de dorobanţi şi de linie, răsbeau necontenit prin pâclă, neinduplecaţi, năprasnici, cu ochii învălvoraţi în întunecimile orbitelor...

Adese-ori prin trâmbele de fum, ce se desfăceau în faţa noianului de cuşme şi de baionete sclipitoare, Mircea Basarab întrezărea umbra lui Vladimir. Atunci inima lui îngheţa. La fie-care pas i-se părea că nu-'l mai vede...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Batalioanele ajunseră sub cel dintâi rădan...

Salvele isbucniră crâncene și neașteptate din din toate părțile zărei

Dealul se înnecă în valuri de fum și de pară.

Bateriile trăsniră de pe toate culmile dealurilor.

Obuzele șuerau, fulgerau și crăpau pretutindeni, umplând aerul de fier topit și de moarte.

Trâmbițele musulmane sunau, lung și dureros, alarma...

Din Griviţa de miază-zi, din Baș Tabia, și din toate văile Plevnei, rezervele turcești alergau în vârteje către Abdul Kerim.

Nizamii în frunte cu imanii lor, arabii călăuziți de dervișii lor, redifii și spahii curței, comandați de pașalele lor, năvăleau toți din șanțuri și din adâncimile văilor, îngroziți de strigătele osmanlâilor de pe zări...

Cerul se cutremura de urlete tânguitoare de „Allah...! și Aman...!“. Iar peste aceste vaete lugubre, uralele oștilor noastre, împuternicite de vuetul înnălțător al muzicilor, pluteau ca un nețărmurit cântec de biruință și de slavă.

Lupta se desfășura acum crâncenă și înfiorătoare...

Baionetele scăpărau, fioros prin păclă. Sângele țâșnea de pretutindeni. Glasurile comandanților nu se mai auzeau...

Nu se auzeau de cât mugete înfricoșate de durere și pârâitul neîntrerupt al salvelor.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Adese-ori palele de fum se rupeau în fâşii enorme şi se topeau în înnălţime...

Atunci se vedeau învălmăşeli şi încăerări sinistre.

Veştmintele roşii ale musulmanilor înnecau toate clinurile dealului. Vânătorii, dorobanţii şi ostaşii de linie, înnotau prin aceste valuri omeneşti ce prin talazuri uriaşe de sânge.

Tiraliorii aruncaseră scările pe redute.

Ei se ridicau pe parapete, cu stindardele în mână, cu baionetele încovoiate de asupra frunţilor.

Stupuri întregi de viteji, isbite de topoare şi de gloanţe, se deslipeau de pe metereze şi cădeau, cu răget surd, prin şanţuri.

Umbre de ofiţeri alunecau, în fruntea lor, pe spate, şi se prăbuşeau peste răniţi şi peste morţi, imbărbătând, în cei din urmă fiori ai agoniei, oştile la luptă...

Din toate părţile nu se auzea isbucnind de cât un singur strigăt:

«Innainte... mereu innainte...!»

Şi oştile isvorau mereu din neguri, săreau peste răniţi şi peste morţi, se agăţau de scări, răsăreau negre şi ameninţătoare pe parapete...

Dar ca valurile apelor mari, sfărâmate şi prăvălite înnapoi de stânci neclintite —neînfrînatele talazuri de oşti înviforate, abia ajunse pe creştetul redutei, alunecau, cu răget înnăbuşit, prin şanţuri.

Scările se sfărâmau. Baionetele sburau rupte prin spaţiu. Stindardele cădeau,—ca nişte pa-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

sări mari, cu aripile sângerate,—peste umbrele celor prăbuşiţi în adâncime...

Şi, totuş, strigătele de îmbărbătare nu mai conteneau...

«Innainte... mereu innainte..!»

Şi batalioanele se năpusteau mereu spre redute.

Şi mereu se rostogoleau, strivite de securi, străpunse de gloanţe, orbite de flacări, peste trupurile sutelor de morţi, îngrămădiţi prin tranşee şi pe dealuri...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

XII

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Umbrele sărei se desvăluiră, mai de timpuriu, ca ori când. Şi o ploaie deasă, măruntă şi pătrunzătoare, începu să cadă odată cu întunericul, amorţind, înnainte de vreme, trupurile schilave, acoperite de răni, scurse de sânge, ale sărmanilor răniţi...

Vladimir căzuse pe cel din'tâi colnic, de sub redute.

Urca clinurile dealului nepăsător de moarte, ràzând de ploaia ucigătoare a plumbilor ce şuerau prin neguri.

I-se părea că trecea printr'o vijelie, încărcată de fulgere şi de tunete neîntrerupte, dar nu aşa de cumplită precum era...

Gloanţele îi făceau impresia grindinei.

Auzea şuere, simţea cum plumbii îi ciuruiau mantaua desfăcută, vedea în jurul lui răniţi, simţea miros de sânge şi de iarbă de puşcă. Dar moartea n'o vedea nicăiri. N'avea timp, nici minte îndestul de limpede, s'o vadă...

In acest vârtej asurzitor, de şuere, de tunete

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

şi de răcnete desnădăjduite, el simţi de-odată un sâmbure de foc arzându'l sub umăr.

Işi duse mâna în dreptul ranei, şi porni, nepăsător, înnainte...

Dar durerile creşteau. In acelaş timp un val cald, ca de apă încropită, îi năvăli în piept. Inima îi amorţi. Privirile 'i-se împăienjeniră...

Voi să'şi înbărbăteze ostaşii, şi nu avu puteri să strige.

Işi duse mâna la piept. Mâna 'i-se învălui de sânge...

Un soldat îi strigă, speriat din front:

—«Domnule locotenent... sunteţi rănit...»

Vladimir încercă să mai facă un pas, şi se opri.

Genuchii 'i-se înmuiară.

Căzu moale, cu ochii rostogoliţi în orbite, bolborosind şioapte neînţelese, în mijlocul ostaşilor săi.

Batalioanele trecură peste trupul lui, rămas în urmă.

Nu mai auzi nimic. Na mai simţi nimic...

O noapte nemărginită, din ce în ce mai rece, din ce în ce mai friguroasă, îi înmormântă adânc simţurile...

Când se deşteptă din nesimţire, aceiaşi noapte neagră şi îngheţată, plutea în jurul lui.

Dar nu mai era noaptea simţurilor sale rătăcite.

Era noapte aievea.

Zăcea într'un lac de sânge închegat, şi dureri cumplite îi sfredeleau trupul secătuit de

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

puteri, înnecat în burniță. În jurul lui alergau umbre nenumărate. Auzea strigăte zăngăniri de arme, rapote de cai. Adese-ori întunericul nopței era sfâșiat de facle fumegânde. Și detunături surde, urmate de vaete înnăbușite, se revărsau. de pe înnălțimi, prin văi...

Cercă să se ridice din sloată, și nu putu.

O durere sălbatecă îl țintui în mlaștină.

Oasele pieptului păreau că îi sunt rupte. Auzea cum îi gâlgâia sângele sub umăr, simțea cum 'i-se desfăceau toate oasele și toate arterele din lăuntru...

Se mira că mai trăia. I-se părea că e un cadavru prefăcut în bucăți, căzut de mult în putreziciune...

Stătu mult, cu ochii mari deschiși în întuneric.

Umbrele treceau necontenit spre culme. El se uita cu groază la aceste vedenii fugare, și un singur gând îi împietrea mintea. Tremura de spaimă să nu'l calce sub picioare. O singură isbitură ar fi fost de-ajuns,—cugeta sărmanul rănit,—să 'i sfarâme toate organele, să'i verse tot sângele din trup...

În apropierea lui alți muribunzi, și alți răniți, se svârcoleau în prada aceloraşi dureri...

Abia într'un târziu Sergiu Vladimir auzi, la câți-va pași de el, gemete și plânsete grele.

Apoi tot câmpul 'i-se păru că e bântuit de tânguiri sfâșietoare.

Avea senzația stranie că pământul era pustiit de viscol.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

In toate aceste suspine nemărginite auzea ţipătul prelung şi înfiorător al crivăţului...

Se sforţă să'şi întoarcă privirile spre creştetul dealurilor, de unde isbucneau neîntrerupt, salve şi detunături cutremurătoare.

Zări aripe de foc, răsfrângându-se pe poalele vâlcelelor, iar pe întinderea acestor pânze roşiatice întrezări umbre nesfârşite de luptători şi de călăreţi, amestecându-se într'o învălmăşeală grozavă...

Adese-ori colnicele se luminau ca de zori. Vâlvătăi uriaşe sbucneau, fără veste, dintre nouri. După fie-care revărsare de flacări, trăsnete neaşteptate sfărâmau pâclele nopţei.

Văsduhul huia neîntrerupt. Strigătele de pe zări, şuerul armelor. detunăturile salvelor, vâjiitul plumbilor, se auzeau din ce în ce mai deslușit...

Simţea bine că în înălţime, de-asupra văilor scăldate 'n întuneric, se da o luptă desnădăjduită.

Aerul era îmbâcsit de fum şi de pulbere învălvorată. Gloanţele şi obuzele treceau pe de-asupra lui ca spicele de foc.

I-se părea că stoluri dese de pasări, fugeau îngrozite, prin neguri, cu aripile înflăcărate...

Incet-încet, Vladimir începù să prindă firul amintirei...

Căutând să se sprijine pe coate, întâlni în iarbă mânerul spadei, apoi revolverul şi câte-va cartuşe risipite. Fusese înnarmat...

Işi pipăi nasturii mantalei. Era ostaş...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Asaltul de peste zi îi răsări limpede şi nemărginit, în minte.

Văzu lumină albă în jurul lui. Apoi nouri de fum, batalioane desfăşurate 'n linii de bătaie, stindarde fluturând în vânt. Auzi sunete de goarne, vuete de fanfare, urări şi cântece de îmbărbătare. Văzu, în sfârşit, prin neguri, Tabia Abdul Kerim, plutind sus, pe culmile dealurilor, ca o uriaşă vatră de aramă din care sbucneau salve nenumărate şi vârteje de tuci şi de pară...

Apoi nu mai văzu nimic...

Din nou simţi arsura de sub umăr, şi din nou valul acela cald, de apă încropită, 'i-se revărsă în coşul pieptului.

Această adâncă aţintire a gândirei, urmată de reîntregirea atacului din amurg, îi înfioră din nou inima amorţită de durere. Rana 'i-se desfăcu. Sângele începu iarăş să sbucnească prin rupturile mantalei.

Îşi duse încet mâna de asupra pieptului şi rămase nemişcat, ca de piatră...

Lacrămi mari îi ţâşniră în albiile ochilor.

Începu să plângă...

Hohotele de plâns îi sguduiau tot trupul. Durerile se înteţeau. Usturimea nu mai avea margini...

Plângea în hohote. Şi, odată cu sughiţurile lui grozave, sângele i-se scurgea şiroaie printre degete...

Când Vladimir Sergiu se deşteptă, a doua

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

oară, din nesimţire, văzu în jurul lui lumină roşie ca sângele...

Cine-va se chinuia să 'l ridice pe braţe, şi striga necontenit, în noapte:

— «Vladimir.... Vladimir...

«Pentru D-zeu... sunt eu... Vorbeşte...»

Omul plângea. Lui Sergiu i-se părea că plânge el însu'şi. Apoi i-se păru că tot câmpul, toţi răniţii şi muribunzii de pe văi, îl strigau, plângând, prin neguri...

Cercă să spuie ceva, şi nu putu.

Rămase cu gura căscată, cu ochii holbaţi, spre flacările torţelor.

Nu mai avea nici-o putere.

Era cu desăvârşire pierdut...

Sanitarii îl lasară încet pe targă.

Mircea Basarab îl acoperi cu mantaua lui caldă.

Pe dealuri puştile încetaseră.

In locul lor răsunau acum chiote şi hăuliri clocotitoare...

Brancardierii coborîră, încet, încet, clinul dealului.

In vale se opriră.

Vladimir horcăia. Işi rădicase mantaua de pe piept, şi privea ţintă spre ostaşi...

Basarab se plecă de-asupra rănitului şi 'l privi cu luare aminte, în răsfrângerea torţei.

— «Vladimir... ce vrei...? Spune...!»

Buzele lui Sergiu se mişcară uşor, fluturate ca de vânt...

— «A căzut...!», întrebă el în şoapte, as-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

cultând, în aiurire, vuetul de pe zări...

Basarab nu înțelese.

Vladimir întrebă iarăș:

— «A căzut... tabia...!»

— «Întrebă... de-am luat Grivița, d-le căpitan»,—mijloci un sanitar.

Lui Basarab i-se păru că tot cerul se umplu de soare:

— «A căzut, Vladimir... a căzut», strigă el, printre lăcrămi.

«Abdul Kerim Tabia e a noastră...»

Vladimir nu mai răspunse.

Un surîs cald îi înflori buzele ofilite.

Oftă lung, ușurat ca de o grea povară, și căzu din nou în nesimțire...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

XIII

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Până târziu, în noapte, Domnitorul şi Marele Duce Nicolae stătură în mijlocul oştilor îngrămădite în jurul întăririlor...

Stau amândoi pe o colină singuratecă, în apropiere de tabia Abdul Kerim, şi cugetau adânc în tăcere.

Ploaia cădea, asupra lor, în valuri. Văzduhul părea încărcat de talazuri negre şi înnăbuşitoare de păcură. Nu se vedeau, pe tot câmpul de bătaie, de cât umbrele mohorîte ale dealurilor, alaiurile de sanitari ce duceau răniţii, întinşi pe brancarde, către lazarete, şi torţele fumegânde de reşină ce mânjeau, din depărtări în depărtări, cu pete roşii, ca de sânge, haina cernită a întunericului.

Pe dealurile Griviţei răsunau împuşcături din ce în ce mai rare, din ce în ce mai obosite...

Câte o lovitură de tun spărgea, din vreme în vreme, liniştea singurătăţilor, şi se stingea clocotind în adâncimi nemăsurate.

Adese-ori din văi, de pe clinurile dealurilor

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

și din ambulanțele statornicite în apropierea câmpului de luptă, se ridicau vaete și plânsete grele.

Isbucnea câte un răcnet neașteptat, sugrumat de durere: apoi tot văzduhul se umplea de murmure și de tânguiri sfâșietoare...

La picioarele celor doui comandanți ai oștirilor unite, câți-va ofițeri de ordonanță aruncau vreascuri jilave și stoguri de strujeni umezi peste câte-va urme de jeratec. Tăciunii păriau. Focul ardea înnăbușit în întuneric, apoi limbi viorii, și în sfârșit flacări de aramă spintecau, din răstimp în răstimp, văsduhul mohorît...

În umbra acestor flacări, se întindeau, prin văi, bivuacurile trupelor. Mai departe, pe șesurile desfundate de șuvoaie, se desfășurau mormane nesfârșite de trupuri adormite prin noroaie. Regimente întregi dormeau, pe pământul gol, în somn de plumb, cu frunțile lipite pe paturile puștilor, cu brațele așezate căpătâi. Santinelele se mișcau, pe cărări nevăzute, măsurînd noaptea cu privirile lor înfrigurate. Și mai departe, acolo unde ochiul nu mai putea pătrunde, avant-posturi și cercetași călări, răsbăteau prin trîmbele de apă, culegând vești din toate părțile zărei ..

In această noapte fioroasă, răscolită de vedenii și de vaete neîntrerupte, și principele Carol și Marele Duce, stau posomoriți în umbră și 'și scrutau în tăcere sufletele bântuite de grijuri și de mustrări tăinuite.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Marele Duce, înfăşurat într'o burcă*), îngreuiată de apă, cu gulerul blanei ridicat până deasupra frunţei, cu capul sprijinit în palmă, cu ochii pironiţi în flacările roşiatice ale focului, gândea la toate cele petrecute peste zi, şi fiori ciudaţi, de desnădejde şi de furie, îi sgâlţâiau trupul prins de friguri...

De ceasuri în şir se chinuia să înţeleagă pentru ce oştile sale căzuseră sdrobite sub întăririle duşmane, şi nu putea...

Vedea, în vis, tăbiile de pe dealuri,—muşuroaie de ţărână îngrădite de vreascuri putrezite,—auzea bubuiturile sparte ale tunurilor musulmane, întrezărea roiuri mărunte de furnici roşii viermuind în zări, şi se mira, şi scrâşnea de mânie, că nici una din aceste cuibare părăginite nu căzuse în stăpânirea lui...

Pe din'naintea ochilor săi însângeraţi de revoltă, pe deasupra vâlvătailor rătăcite prin noapte, peste oştile sale adormite, luptătorii lui iubiţi treceau cu stindardele desfăşurate, cu muzicile în frunte, cu săbiile desgolite, chiuind şi cântând, către câmpul de bătae.

Vedea regimentele de gardă, de ulani, de dragoni şi huzari, sburînd, pe cai albi ca zăpada, spre locul de luptă; vederea sotnii nenumărate de cazaci de Ural, de Don, şi de Terek, răscolind pământul sub copitele fugarilor, înfiorînd văzduhul cu nagaicele**), pur-

*) Şubă căzăcească.

**) Bicele cazacilor.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

tând în vârful sulițelor înfipte'n scări capete de morți și cărnuri sfîșiate.

Și din toate părțile auzea înnălțându-se în slavă un singur cântec de îmbărbătare și de glorie:

„Loviți, ucideți, fără milă
Pe dușmanii noștri nevolnici...
Departe... departe, dincolo de crestetele Balcanilor,
Rușii au lăsat, pururea, urmele pașilor lor...

Acolo să mergem, pe urmele strămășilor noștri
Să cucerim, copii ai Uralului,
Laurii izbânzei...
Să murim pentru credință și pentru Țar..."

Și de-odată, în închipuirea lui înfierbântată, toată această lume fantastică de viteji fără număr, în tăria cărora tot pământul își pusese credința, se clătina și se risipea, ca niște nesfârșite roiuri de musculițe albe, la cele d'întâi adieri ale vântului...

«Aceasta e puterea Nordului!...» cugetă, înnăbușit de amărăciune, Marele Duce.

«Aceasta este pavăza creștinătății...! Aceasta e mândria și gloria Țarului...».

Și pumnii-i se încleștau convulsiv sub faldurile buccelei, și ochii i se mișcau în orbite, aprinși și scânteietori ca de foc...

El sta mut, într'o împietrire fioroasă, ascultând vaetele răniților ce se iroseau din văi, apoi de-odată un zimbet ciudat, plin de ironie și de ură, îi lumină chipul alb și veștezit ca de mort ..

Auzea din nou ropote de cai, întrezărea iarăși umbre fără număr năvălind din zări.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Dar nu mai erau oştile sale strălucite, îmbrăcate 'n haine de paradă, înmuiate în trese lucitoare, purtând în cântece biruitoare stindardele desfăcute...

I se părea că din zări întunecate isvorau vârteje înspăimântătoare de arătări fioroase, tupilate pe cai neînfrînaţi de stepe, invârtind cnuturile închiciurate de ghiulele de plumb, în aerul umezit de neguri şi de sânge...

La un semn al Marelui Duce, toate aceste haite furioase, înnecau văile şi şesurile Plevnei.

Treceau peste tuberile adormite 'n întuneric; striveau sub copitele cailor trupurile luptătorilor căzuţi in amurg; biciuiau, fără îndurare, chipurile străpunse de gloanţe ale muribunzilor îngenunchiaţi în bălţi mari de sânge...

Urletele de durere, ale nefericiţilor eroi sfărâmaţi sub picioarele cazacilor, luau, în auzul rătăcit al Ducelui, proporţii uriaşe...

Tot câmpul de bătae se preschimba într'o mare de cadavre, bântuită de vifore pustiitoare...

Marele comandant rus zâmbea fericit...

Vaetele se stângeau încet, incet, în depărtări nemăsurate, ca nişte plânsete de copii, chinuiţi în somn de vedenii...

Cohortele de cazaci împietreau, în spaţiu, cu ochii pironiţi spre Duce...

Nicolae Nicolaevici clipea, îşi lăsa pleoapele peste luminile vederei, — făcea un nou semn în întunecimea sufletului său bântuit de cugete sinistre, — apoi rămânea cu privirile aţintite către miază noapte...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Zăbranicul cernit al întunerecului se sfâșia. Ploaia pierea...

Începeau să cadă fulgi albi de ninsoare; apoi tot câmpul se schimba într'o pustie neţărmurită, acoperită de troene uriașe, spulberată de viscole grozave...

Pe aceste stepe moarte, învăluite în linţoliul etern al zăpezilor, neinduplecatul comandant vedea cum se topeau, rând pe rând, în pulbere argintie, toate oștile sale, înfrânte sub dealurile Plevnei...

Se pierdeau toate în pustie, împinse de mâna lui neîndurătoare, osândite să rătăcească până la sfârșitul vieţei lor, pe căile celui mai sălbatec și mai dureros surghiun...

— «Ooo..!», gemea Marele Duce, îngropându-se înfrigurat în hlamida lui pătrunsă de apă...

„De ce nu sosesc, astă-zi, regimentele mele de gardă?

„Un picior, din acești nevolnici, n'ar mai atinge pământul acesta nefericit, în care toată gloria și mândria Rusiei zac deapururea înmormântate...„.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Principele Carol sta de-oparte, învăluit în mantaua lui ostășească, și asculta, dus pe gânduri, gemetele ostașilor săi asvârliți prin văi...

I se părea că, din toate părțile, răniții îi pomeneau numele cu jale nețărmurită.

Îi cerșeau ajutorul, îl implorau să aibă milă de chinurile lor sălbatice: să'i puie la adăpost de gloanțe, de întuneric, de frig, de ploaie...

Și el nu putea face nimic: nu le putea da nici un ajutor...

Era ca un părinte nenorocit, aruncat într'o stepă fără hotare, lipsită de adăpost, de umbră, de isvoare...

Își vedea copiii gemând și murind, în fața lui, de setea înfiorătoare a frigurilor din pustiuri, și nu avea altă putere, — nu găsea alt sprijin omenesc între pământ și cer,— de cât să plângă și să moară cel din urmă la căpătâiul lor...

Adese-ori, în vuetul plânsetelor 'i se părea

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

că desluşeşte blesteme şi mustrări neîndurătoare...

Auzea glasuri cari'l osândeau, suflete cari'l făceau răspunzător de toate suferinţele lor uriaşe...

„De ce ne-ai lăsat...! De ce ne-ai urgisit...!".

Şi, de-odată, toate ecourile răsunau, ca o uriaşă orgă destrunată, atinsă de mii de degete încovrigate de spasmuri:

„Dacă ştiai că acest asalt va fi strivit... de ce ne-ai aruncat în foc...".

O sudoare rece imbrobona fruntea tânărului principe...

Era el vinovat de peirea vitejilor săi căzuţi prin văi; de doliul nemărginit revărsat în ţara lui, peste hotare?

Putea el să se împotrivească voinţei Marelut Duce, să oprească în loc oştile sale sosite pe câmpul de bătae, să puie frâu măcelului plănuit în sânul sfatului impărătesc?

Toate aceste întrebări treceau, necontenit prin creerul sărmanului Principe. Şi nu putea răspunde nici uneia din ele, de cât prin lacrămi de milă şi de resemnare...

Işi aducea aminte de cum se pornise acest răsboi: cum ruşii trecuseră încrezători şi semeţi, prin ţara lui, spre câmpiile Bulgariei; cum tunurile mahomedane ameninţau la fie-care ceas, liniştea poporului românesc, lăsat în voia soartei; cum începură să răsune, din creerul Balcanilor, vaetele înnăbuşite ale oştilor ruseşti,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

strivite de puterea semi-lunei; cum, în sfârşit, se înlănţuiră rând pe rând, înfrângerile de la Şipca, de la Pelişat, de sub întăririle Plevnei...

Armatele creştinătăţei erau pe povârnişul celei mai grozave primejdii.

Atunci, Marele Duce îşi aduse aminte de micul şi umilitul popor de pe ţărmurile Dunărei, şi trimise Domnului depeşa în veci neuitată :

„Vino grabnic... „Cauza creştinătăţei este pierdută...!".

Şi, Domnul, în fruntea ostaşilor, a trecut Dunărea, şi s'a oprit sub întăririle Plevnei, gata să se jertfească, cu tot neamul său, pentru apărarea creştinătăţei.

A venit, apoi, ziua celui din'tăi sfat de răsboi..

Cortul Marelui Duce era înţesat de chipuri necunoscute Domnului, de generali ruşi arătoşi şi trufaşi...

Zotoff, şeful statului major al armatei de Vest, dădu citire noului plan de luptă...

Iar asalt...!

Două asalturi fuseseră, până în ziua aceea, înnecate 'n sânge; două asalturi, urmate de cele mai grozave înfrângeri, aruncaseră oştile ţarului în înfricoşata primejdie în care se găseau acum...

Şi, totuşi,—noui asalturi se plănuiau...

Mereu asalturi... până la sfârşit asalturi...

Domnitorul se întunecă...

El se ridică împotriva generalului Zotoff, şi

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

cu dovezi şi fapte bogate, arătă pe ce povărnişuri grozave alunecau toţi comandanţii de pe câmpul de bătaie cari visau luarea Plevnei prin asalturi desnădăjduite...

„Nu există...", murmură principele, privind cu luare aminte punctele negre aşternute pe hărţile statului major,—de cât un singur mijloc spre a sfărăma adăpostul leului..."

«Prin lucrări treptate, de apropiere şi de împresurare, să se taie legăturile lui Osman cu lumea din afară, şi să se puie stăpânire pe toate punctele lui de sprijin...»

Generalul Zotoff rămase cu ochii holbaţi spre Domn...

In cort se făcu tăcere adâncă.

Se stârni apoi mişcare şi murmur. Generalii statului major român erau de partea Domnului; marii comandanţi ruşi luau apărarea lui Zotoff.

Marele Duce surîdea batjocoritor, în umbră.

Zotoff era galben ca pământul...

De-odată bătrânul ostaş începu să tremure...

— „Nu pot... nu pot..." strigă el sugrumat, de o furie bolnăvicioasă... „nu pot să primesc sfaturi... de la un principe tânăr.

„Alteţa voastră să mă ierte... sunt ostaş bătrân... sunt om bătrân...".

Apoi întinse braţele spre Marele Duce Nicolae.

— „Alteţă...", se rugă el...

«Generalul Zotoff, încredinţează, în mâinile Voastre, onoarea statului major rus...».

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Marele Duce luă hârtiile din mâna lui Zotoff şi înnaintă, cutezător, în mijlocul adunărei:

—„In numele meu şi al Ţarului", strigă el,— iau toată răspunderea planului generalului Zotoff..

«Voiesc, cu ori-ce preţ, asaltul...

«Cine e împotriva lui, acela nu pune preţ, nici temei, pe tăria propriilor sale oşti...».

Domnitorul îşi plecă, amărît, fruntea...

Ori-ce împotrivire, din clipa aceea înnainte, nu ar fi însemnat de cât lipsă de încredere în puterea de jertfă şi de bărbăţie a neamului său...

Ast-fel s'a încheiat acel nenorocit stat de răsboi.

Pe urma acestor împrejurări nefericite, s'a dat cumplitul asalt de la 30 August...

Unde era răspunderea Domnului?

El n'o găsea nicăiri.

N'o găsea de cât în ochii Marelui Duce Nicolae, şi în umbra generalului Zotoff.

Tot în umbra generalului Zotoff, el vedea, cu ochii îngroziţi de gânduri întunecate, tot dezastrul deslănţuit la picioarele Abdul Kerim Tabiei de răsărit

Lipsa regimentului Arhanghel-Gorod, el nu şi-o putea tălmăci de cât printr'o urzire de uneltiri înspăimântătoare.

Regimentul Arhanghel-Gorod trădase oştile noastre.

El nu rătăcise prin văi. Impinse de o mână ucigaşă, aceste batalioane de sprijin, se ascunseseră prin cotiturile apelor, lăsând coloana I-a de atac în prada unei morţi hotărâtoare...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Cine era umbra nevăzută care a îmbrâncit pe generalul Rodionoff în prăpastia trădărei?

Domnitorul n'o ştia, nici n'o mărturisea...

Dar în aerul umed şi cătrănit al nopţei, el vedea, cu groază, închegându-se un chip scofâlcit, galben, cu ochii injectaţi de sânge, cu un zîmbet fioros, ca de mort, pe buze...

Şi în chipul acesta, el deslușea din ce în ce mai limpede, din ce în ce mai înfiorat de revoltă şi de groază, umbra lui Zotoff...

Puştile de pe dealuri nu se mai auzeau.

Nu se auzeau de cât plânsetele din ce în ce mai slabe, ale răniţilor, şi vuetul înnecat şi mărunt al stropilor de ploaie...

Marele Duce se ridică din întuneric, şi se îndreptă, cu paşi nehotărâţi, spre creştetul colinei...

Domnitorul se apropie de foc.

El voi să schimbe câte-va cuvinte cu ofiţerii îngrămădiţi în jurul vreascurilor învălvorate; dar în clipa ceea, un sgomot neaşteptat, îi întoarse privirea spre culmea dealului...

Auzi ropote plescăitoare de copite, apoi un ofiţer rus răsbi călare prin întuneric.

Ofiţerul se opri în răsfrângerea vreascurilor învălvorate, se uită în jurul lui cu grijă, apoi înnaintă, înfrânându-şi calul, spre Domn...

Marele Duce cobora la vale, cu şuba desfăcută...

— „Tabia Abdul Kerim e în mâinile Voastre,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Alteţă..." strigă ofiţerul împietrind în şea, înnaintea Ducelui...

Marii comandanţi rămaseră, amândoi, uimiţi...

— „In mâna *cui*...?" întrebă Ducele Nicolae, privind ţintă în ochii călăreţului.

Dar de-odată el î-şi luă seama.

— „Regimentele ruseşti au luat parte la atac...?" adăogă el repede, simţind că prin cea din'tăi întrebare putea jigni sufletul cumpătat şi înţelept al Domnului...

Ofiţerul stătu, uluit, în loc.

— „Da, Alteţă...

„Au luat parte, regimentul Arhanghel-Gorod, şi regimentul Vologda, sub comanda generalului Rodionoff.

„Generalul Rodionoff e mort...".

Chipul Marelui Duce se posomorî. El rămase cât-va timp tăcut, urmărind, prin neguri, cât-va timp, umbra generalului Rodionoff, apoi întrebă răguşit:

— «Ce alte regimente au intrat în foc...?».

— «Patru batalioane din brigada colonelului Gramont şi coloana întâia de atac sub comanda maiorului Candiano...».

— «In stăpânirea cui e tabia AbdulKerim...?» întrebă, în sfârşit, Marele Duce, făcând un gest plin de înciudare.

— «A alteţei Sale, Principelui Carol...», răspunse scurt, husarul...

Principele simţi, din paloarea de cadavru, şi din tremurul buzelor Marelui Duce, şi din ochii lui întunecaţi ca de moarte, toată des-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

nădejdea pe care această neașteptată biruință a oștirilor românești, i-o revărsà în suflet...

Se apropie de el, și 'i strânse ușor mâna înghețată:

— «Căderea Abdul-Kerim Tabiei...» murmură Domnul,—«...va aduce adâncă mulțumire Măriei Sale Țarului... Dar aceasta nu 'i, Alteță, de cât un simplu succes militar...».

«Ori-cum porțile lui Osman s'au închis...

«Să nădăjduim că Plevna va fi, în curând, *în mâinile Alteței Voastre...*».

Cu aceste cuvinte, cei doi comandanți se îmbrățișară și porniră, călări, spre Poradim...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

MAMA RĂNIȚILOR

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

CARTEA II

Intre Viaţă şi Moarte

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

I

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Mircea Basarab se plimba de la un cap la cel'alt al salonului, îngândurat, cu ochii plecaţi în jos, cu buzele lipite...

Ana îl urmărea, de pe sofà, îngrozită. Bătrànii aşteptau, cu inimile amorţite, cele din'tăi cuvinte din gura copilului lor.

Era un ceas grozav.

Tànărul ofiţer domnesc sosise în puterea nopţei de pe câmpul de bătaie, şi cel din'tăi strigăt cu care nemàngâiata lui sororă îl întimpină în prag, fu: «Sergiu...!».

Ingrozit de ţipătul Anei şi de ochii speriaţi ai bătrânilor, el începù să se mişte, abătut şi îngrijorat, printre jilţuri...

De pe câmpul de luptă, până în uşa casei părinteşti, Mircea Basarab, nu cugetase la altceva de cât cum să preîntimpine zguduitoarea veste a căderei lui Vladimir. De aceea venise, zile şi nopţi în şir, prin ploi şi prin noroaie, în Capitala ţărei. Şi de aceea bătuse, atât de târziu şi atât de fără veste, în poarta casei lor nefericite...

Un noian de iscodiri minunate îi luminà, pe

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

drum, zările gândirei. In mii de feluri își închipuise cum va fi primit, cum va fi întrebat, cum va rosti, în mijlocul alor săi, înfricoșata veste...

Vedea casa plină de lumină și de chipuri străine. In curte trăsuri, prin coridoare umbre nedesluşite, în salon însufleţire şi zgomot.

Se va opri luminos în prag, şi va saluta mulţimea strigând vesel, ca de pe banchetele redutei:

„Invingătorii de la Plevna, vă salută...!".

Ar fi urmat apoi,—își închipuia tânărul ofiţer, — îmbrăţişările şi lacrămile Anei, ale bătrânului vornic, ale doamnei Elena.

Ana îl va întreba de Sergiu. El îi va răspunde cu o uşoară şi tăinuită amărăciune în glas:

„Bucură-te, dragă Ano..."

E purtător al „Stelei României"...

Erou... Erou...!"

In mijlocul oaspeţilor înfioraţi de descrierea mişcătoare a răsboiului, va ţese, apoi, întreaga poveste a nefericitului Sergiu... Va arăta cum s'a aruncat în foc, în fruntea ostaşilor săi; cum s'a oprit sub parapetele redutei; cum a căzut printre cei din'tâi răniţi; cum a fost ridicat, în puterea nopţei de pe câmpul de bătaie; cum şi-a recăpătat încet-încet simţurile adormite...

Şi va sfârşi cu o durere plină de taină şi de înţeles adânc:

„Acum ţi l'am adus, ţie... Ingrijeşte-l... Dă-i

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

sănătatea pierdută. Redă'l ţărei, care are nevoie de viteji..."

Ticluiri deşarte...!

După trăgănări şi sforţări desnădăjduite a sosit în Bucureşti cu Vladimir Sergiu, aproape mort, în braţe.

L'a dus la spitalul domnesc, în goana trăsurei, cu icoana pieirei lui în suflet. Şi cel din'tăi cuvânt cu care medicii îl întîmpinară fu o mustrare grea. Fu dojenit, şi certat amar, că purtase pe drumuri un om osândit de mult la moarte; un muribund ale cărui ceasuri erau deapururi încheiate...

Cu această povară în suflet el alergă, de la Cotroceni, acasă.

Dar casa era pustie şi întunecată. Nici o lumină în salon, nici o trăsură sub scară. Pretutindeni tăcere şi doliu. Apoi lacrămi, în mijlocul bătrânilor şi hohote de plâns. Şi, în sfârşit, Ana, — cu chipul ei pălit, cu ochii adânciţi în orbite, cu braţele slăbite, cu părul despletit, cu numele lui Sergiu pe buze...

Nimic din ce visase nu se implinise. In inima lui era un mort. In jurul lui, sufiete cari simţiseră fiinţa acestui mort; şi, înnainte de a desvălui el adevărul, îl şi îngropaseră în închipuirea lor...

Basarab se plimbă mult prin salon, apoi se opri în faţa Anei.

Simţea bine că nu mai putea ascunde nimic.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Își ridică fruntea, și privi lung în ochii copilei.

O privi, dar n'o văzu. Nu'i vedea ce cât chipul alb, străveziu, ca de spuză, topit în apele sângerii ale sofalei...

— „Dragă soră..." murmură blând căpitanul...

„Aveam de gând să ocolesc adevărul, dar fiind-că te văd liniștită, și pentru că adevărul nu'i încă prea amar, îți destăinuesc totul".

Basarab se opri. Copila se lăsă încet în fundul sofalei, și'l privi de acolo, amuțită de groază. Numai ochii ei mari, vineți, scăldați în lacrămi, se mai vedeau...

Basarab se așeză lângă ea, și'i luă mâinile în palmă.

Mâinile copilei erau reci, ca de ghiață...

Bătrânul ieși.

Doamna Elena se așeză de ceealaltă parte, și cuprinse mijlocul fetei cu brațul.

— „Ascultă, Mircea..." murmură bătrâna, cu spaimă,—„fii înțelept...".

— „Nu mamă...", gemu copila,—„să spuie tot... tot...".

Și de-dată isbucni în hohote...

„Ce să mai spuie... Vladimir e mort... e mort..,!".

Trecură câte-va clipe sfâșietoare. Zadarnic Mircea căuta s'o încredințeze că Sergiu încă trăia, că era rănit, că fusese adus și statornicit în spitalul domnesc, în apropierea lor.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Zădarnic îi spuse numărul secţiei, al patului şi al infirmierului care veghia la căpătâiul lui ...

Ea plângea necontenit, şi repeta mereu, printre lacrămi:

— „E mort... Alt-fel îmi spuneai de mult... De ce ai ascuns... de ce ai tăcut...!

„E mort, e mort...“.

Abia într'un târziu, copila se linişti.

Lacrămile îi uşurară încet-încet durerea, îi limpezi privirile sufletului.

Rămase cu capul îngropat pe pieptul bătrânei mume, şi nscultă, cu ochii închişi, cu pieptul sfărâmat de sughiţuri din ce în ce mai sfâşietoare, destăinuirile lui Mircea.

Când căpitanul îi desvălui părerile medicilor, uşurând întru cât-va greutatea lor, Ana se întoarse către el, şi 'l privi lung în ochi.

— „Frate dragă...“ se rugă copila, stând să izbucnească iarăşi în lacrămi. „Juri tu, că Sergiu trăeşte...?“.

— «Ano, tu ştii că eu nu jur în deşert... Ei bine... Vladimir trăeşte ...».

Ana îşi înlănţui braţele pe după umerii bătrânei, şi începu din nou să plângă. Era acum un plâns liniştit, de uşurare...

Ea stătu mult timp în nemişcare, apoi se ridică de jos, ameţită.

— «Duceţi-mă în iatac... nu mai pot... Cred..., cred acum ...».

In prag se opri.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

«Mircea... Màine o să'l văd...? Mă duci la spital...?

— „Te duc, dragă soră... te duc...» strigă Mircea, induioşat până la lacrămi.

„Dar cu o rugăciune... să nu mai plângi! De ce să plângi în deşert...“

— «Nu.... nu mai plâng...» gângăvi copila. Şi din nou începu să plângă.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

II

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Până la spital, Mircea Basarab nu încetă o singură clipă să întărească sufletul sărmanei copile. O icoană grozavă îi sta din'nainte. Se temea să nu găsească pe Sergiu Vladimir, mort. Starea în care'l lăsase în puterea nopţei, mărturisirile medicilor, aerul desnădăjduit al infirmierului, căruia i se încredinţase îngrijirea bolnavului, în sfârşit adânca lui turburare sufletească, toate îl făceau să creadă că Vladimir nu mai era...

Pe măsură ce trăsura alerga pe uliţele noroioase şi nepietruite, ale oraşului, gândul acesta fioros i se înrădăcina tot mai adânc în minte.

Vorbea,—şi ochii minţei lui îngrozite urmăreau, în aerul neguros al dimineţei, aceeaşi privelişte fioroasă a morţei. Aici vedea pe Sergiu Vladimir dându'şi sufletul, în mijlocul infirmierilor, sub răsfrângerea bolnavă a unei lumânări de ceară; aici îi vedea trupul îngheţat, întins pe masa de marmură a casei mor-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

tuare; aici, în sfârşit, îi întrezărea făptura, deapururi neînsufleţită, alunecând pe braţele tovarăşilor săi de arme, în întunericul umed al mormântului.

Aceste vedenii înfiorătoare nu-l sguduiau, nu-i sfâşieau inima, nu'i aduceau lacrămile între gene. Se obicinuise cu gândul morţei. De atâtea ori, de la Plevna la Bucureşti, il văzuse mort, îngheţat, dus de-apururea... Ce'l îngrijea, acum, era Ana. Ce va face, nefericita copilă, când în locul logodnicului ei rănit, va găsi un trup neînsufleţit, în veci fără vieaţă?

Va cădea sbucnind în hohote, de-asupra mortului, şi „cine ştie, — se întreba, cu groază nefericitul frate, — „de nu'şi va pierde minţile... de nu va izvori din această grea nenorocire, prăbuşirea întregei mele familii..!

Urmărit de aceste cugete ucigătoare, el începu să strecoare în sufletul Anei ideia peirei lui Sergiu.

—„Nu'i greu rănit... şiopti el, cu glasul stăpânit de fiori... „Glonţul s'a oprit în umăr... De-ar fi fost ridicat grabnic, de pe câmp, ori ce primejdie era înlăturată. Abia a doua zi 'i s'a scos glonţul... In ori ce caz, primejdia cea mare trecuse... Drumul însă, drumul acesta ticălos, în căruţe fără arcuri, şi pe o ploaie care pătrundea până la os, l'a prăpădit cu desăvârşire. Mi-e groază, să nu 'l port pe suflet... Medicii m'au dojenit aspru... Nădejdea lor e foarte slabă... Au avut cruzimea să 'mi spuie..."

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Mircea se opri. Nu avu curajul să meargă mai departe...

Ana asculta spusele lui, într'o înpietrire desăvârşită. Sta răzimată în colţul trăsurei, albă ca varul, şi privea aiurit în spatele surugiului. Nu auzea nimic, nu vedea nimic.... Ochii ei erau uscaţi de lacrămi. Stau nemişcaţi în orbite, limpezi, neînsufleţiţi, de sticlă. O singură arătare îi umplea luminile, larg desfăcute, ale vederei. Vedea pe Vladimir Sergiu rănit, aşa cum i'l zugrăvise Mircea în ajun şi cum îl văzuse în tot timpul nopţei. Une-ori i-se părea că rănitul se deşteaptă, încet-încet, la vieaţă. Atunci un zâmbet vag, pe care nimeni nu 'l putea deslusi, trecea, uşor, pe buzele ei veştejite...

Trăsura se opri.

Când huruitul trăsurei încetă, inima lui Basarab îngheţă de-odată.

El îşi aruncă privirile către spital, şi un fior de frig îi amorţi inima.

Lungile clădiri de lemn, înlănţuite unele de altele pe platoul Cotrocenilor, între zăplazuri înnalte, umbrite de salcâmi ofiliţi de toamnă, îi făcură o impresie ciudată. I-se părea că erau nişte sicrie uriaşe.

Văzu chiar prin zidurile lor de brad o mulţime de trupuri neînsufleţite; apoi deodată, în închipuirea lui bolnavă, toate aceste cadavre se topiră într'o singură formă omenească; şi în forma aceasta, rece, de ţărână, deslusi, cu groază, pe Sergiu Vladimir...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Basarab întinse braţele spre Ana.

Copila coborî singură, puţin slăbită, dar îndestul de hotărîtă.

Abia acum începeau s'o înfioare frigurile durerei.

Intrară în spital.

Căpitanul deschise uşa cancelariei şi'i făcu loc. Ana pătrunse înnăuntru.

Cancelaria era plină de doamne şi de surori de caritate. Mai toate erau îmbrăcate în rochii simple, cu părul învăluit în zăbranice subţiri, cu cruce roşie pe piept şi pe braţ. Ana le cunoştea. Erau tovarăşile ei de alergare...

Totuş ea intră, ca într'un loc strein, aiurită, cu privirile răsipite, gândind necontenit la Sergiu...

O doamnă în vârstă, o întâmpină, din prag, cu dragoste:

—„Bine-ai venit, draga mea... Trebuie să sosească, acum, şi Măria Sa Doamna... Ai venit la timp ..

Dar ce ai azi...? Pentru D-zeu... ce ai!“

Bătrâna o aşează, lângă ea, pe canapea.

Nu ştia nimic. Nu ştia pentru ce, Ana Basarab, venise în ziua aceia la spital; de ce era atât de pierdută; pentru ce nu-şi mai recunoştea surorile...

Vladimir Sergiu fusese adus şi statornicit, în spital, în timpul nopţei. Doamnele de caritate, mulţi dintre infirmieri, şi chiar o parte din medici nu aflaseră încă nimic despre a-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

cest nou rănit. Afară de aceasta, numărul bolnavilor era aşa de mare, în cât nici nu se putea ţine în seamă, şi la timp, fie-care...

Mircea se bucură de neştiinţa ce plutea în atmosfera, încărcată de miroase medicamentoase, a cancelariei.

Femeile, — cugeta el — nu sunt stăpâne pe sufletele lor. Dacă Sergiu era mort, ele ar fi desvăluit înfricoşatul adevăr, prin mişcări, prin lacrimi, prin cuvinte. Dacă era în agonie ar fi ajuns la aceiaşi isbucnire nenorocită...

Tânărul căpitan se folosi de o clipă în care doamnele se strânseseră în jurul Anei, şi ieşi în coridor...

Pretutindeni miros de acid fenic, si de răni învechite.

Prin lungile coridoare, în cari răsbăteau uşile secţiilor, infirmierii se încrucişau, încărcaţi de scămuri, de feşe, de sticle şi de instrumente chirurgicale. Adese-ori, pustietatea friguroasă a spitalului, era sfâşiată de gemete surde, isbucnite din sălile de operaţie.

Mircea avu impresia că era într'o adevărată zalhana omenească, mai stranie şi mai sălbatecă, de cât însu'şi câmpul de bătaie...

El se îndreptă cu paşi grăbiţi spre secţia în care zăcea Vladimir.

In sală nu era nimeni.

Singur infirmierul căuta să afle, din gura unui rănit care aiura într'un colţ, ce vrea...

Se îndreptă spre patul lui Sergiu, şi ridică pătura.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Rămase împietrit.

In ochi i-se arătă o figură necunoscută.

Era un bărbat blond, bărbos, cu tâmplele înfăşurate în scămuri şi fâşi împurpurate de sânge.

Se uită pe placa de deasupra patului, şi văzu scris: „Wolodia Lewsky căpitan de dragoni...". Şi, totuş, numărul patului era acelaş No. 17.

In clipa-aceia, infirmierul veni repede spre Basarab.

—„Trăiţi, domnule căpitan... Domnul locotenent Vladimir Sergiu e în sala No. 4..."

Mircea încă nu se desmeticise.

Cuvintele infirmierului îi răsunară în minte ca o batjocură. Ideia morţei lui Sergiu pusese deplină stăpânire pe sufletul lui. Nici nu voi să asculte cuvintele sanitarului.

—„La ce oră a murit...?", întrebă el greu, abia înfrânându'şi durerea...

—„Domnule căpitan .. N'a murit... E în sala No. 4..."

— „Ascultă, băete..." gemu aspru, căpitanul. „Te întreb: când a murit... în ce loc este..?"

Infirmierul îşi lipi braţele de-alungul vipuştei şi privi, uluit, în ochii ofiţerului domnesc.

Basarab era alb ca peretele. Buzele lui dădâiau. Părea, prins de friguri...

—„Domnule căpitan... După plecarea D-v.. a sosit Măria Sa Doamna... Aici era un sgomot groaznic... Un domn locotenent, din regimentul 13 de dorobanţi, trăgea să moară... Se văita, bietul domn locotenent, ca în gură de

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

şarpe... Apoi începură şi cei l'alţi răniţi să se vaete... Măria Sa Doamna a venit singură în puterea nopţei, s'a uitat la toţi răniţii, apoi s'a oprit la patul domnului locotenent... Când a văzut Măria Sa, pe domnul locotenent, ne-a dat ordin să 'l ducem, numai de cât, în altă sală..,"

Basarab nu mai ascultă.

Ieşi repede, şi se îndreptă,—fără nici-o nădejde că va mai găsi pe Sergiu în vieaţă,—spre sala No. 4.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

III

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Sergiu Vladimir era în viaţă.

Basarab îi prinse chipul adormit, înviorat puţin de lungă odihnă din noaptea aceia, şi alergă vesel spre Ana.

La capătul vestibulului celui mare, se opri

In curtea spitalului, pe trepte, în uşa cancelariei, prin coridoare, se stârnise o mişcare neobicinuită. Doamnele de caritate ieşiseră, toate, în vestibul. Infirmierii şi internii alergau, uluiţi, pretutindeni. De afară se auzeau huruirile caleştilor şi trăsurilor boereşti nechezatul cailor, strigătele surugiilor...

Puţin după aceia, Principesa Elisabeta, urmată de doamne de onoare, de militari, de surori de caritate, de medici şi de oaspeţi streini, răsări în capul scărei, îmbrăcată într'o largă manta de vară, cu părul strâns într'un zăbranic alb de borangic, revărsat în unde străvezii pe spate...

Mircea Basarab abia putu deslusi chipul tinerei Principese... Era îndurerat şi palid. Roşeaţa trandafirie a obrajilor ei se topise. Şi

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

ochii aceia limpezi, plini de o bucurie copilăroasă, cari împrimă-vărau, înnainte de răsboi, sălile palatului, erau acum întristaţi şi adânci. Surisul Doamnei murise. Părea un copil mâhnit, obidit, fără nici-o mângâere, gata să plângă la fie care pas şi în faţa întregei lumi...

Principesa trecu repede, pe din'naintea căpitanului, urmată de lungul şir de ofiţeri, de medici şi de doamne.

Basarab se lipi de peretele coridorului şi rămase nemişcat, în umbră...

Nu voi să fie văzut.

De alt-fel, în clipele acelea grele, când în sufletul sărmanei principese răsuna plânsul unei ţări întregi, ea nici nu l'ar fi recunoscut. Cunoştea bine pe Mircea Basarab. Tânărul ofiţer domnesc era una din cele mai preţuite figuri la Curte. Dar Doamna nu mai privea, acum, în lumea celor aleşi. O chema, cu mii de glasuri tânguitoare, lumea celor obidiţi, a celor săraci, a miilor de viteji necunoscuţi, cari zăceau, pretutindeni, în dureri sfâşietoare.

De aceia era palidă şi îndurerată. De aceia trecea repede, ca o umbră, cu privirile în pământ, prin coridoarele, întunecoase şi deşerte, ale spitalelor...

Când principesa trecu, Basarab intră, zorit în cancelarie...

Ana sta nemişcată, pe aceiaşi canapea, unde o aşezase bătrâna doamnă. Ochii ei erau roşii. Plânsese...

—„Hai, dragă soră...» strigă vesel căpitanul.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Sergiu trăeşte... O să scape... o să scape...!"

Cei doi copii, răsbătură prin coridor, şi se îndreptară spre secţia în care zăcea Vladimir.

Uşa sălei era deschisă

Ana intră...

Dar nu făcu de cât un pas, şi copila şovăi, apoi sbucni în plâns.

Sala era plină de lume...

Principesa sta la căpătâiul rănitului, înconjurată de medici, şi cerea deslușiri asupra nefericitului locotenent de vânători...

Ana Basarab auzi cuvântul „Vladimir Sergiu" sburind de pe buzele Doamnei, văzu trese scânteietoare şi figuri de doamne cunoscute, întrezări patul bolnavului, şi de-odată i se păru că toată această lume plângea, cu ea, peirea aşa de timpurie a sărmanului ei logodnic.

Ţipătul copilei stârni o mişcare neaşteptată.

Câţi-va militari, uimiţi că o femee streină a putut răsbate în mijlocul lor, făcură semn s'o îndepărteze.

Ana căzuse pe braţele doamnelor din suită. Mircea o sprijinea de subţiori...

Toţi recunoscură, în femeia care plângea, pe fica marelui boer basarabean.

Şi fu un moment de adâncă înduioşare când însu-şi Mircea, ne-mai putându-şi stăpâni lacrămile, începu să plângă, alăturea de surora lui, în faţa Doamnei.

Principesa se apropie de copilă şi când văzu, înnaintea ei, pe Ana Basarab,—rămase, împietrită, ca de marmură...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Ana alunecă pe braţele ei, uşoară, ca de neauă...

Principesa o lăsă să'şi culce capul ofilit, pe pieptul ei de mamă, şi se cutremură de durere când auzi, de pe buzele ei, cuvintele:

—Alteţă... Logodnicut meu, Vladimir Sergiu, îşi dă, azi, sufletul la picioarele Voastre...“

Sergiu Vladimir făcù ochi mari în lumina rece a spitalului...

Avea un chip galben, străveziu ca de mort. Nările i-se subţiară. In jurul orbitelor se întindeau două cercuri albastre, de-asupra cărora abia licăria lumina ochilor lui stinşi...

Era supt cu desăvârşire de puteri şi de sânge. De nu i s'ar fi mişcat, încet, globii îngheţaţi ai vederei; şi dacă, sub plapuma albă, deasupra căreia străluceau două decoraţii streine, nu-i s'ar fi simţit onduierea, abia deslușită, a pieptului,—toţi l'ar fi luat drept mort...

Rănitul îşi aţinti ochii în plafonul luminos al sălei, şi rămase nemişcat, în ascultare.

Asculta, cu o încordare supra-omenească, murmuitul vag, întretăiat de suspine şi de şioapte nedesluşite, din jurul lui.

Nu ştia unde se află. Nu putea deosebi nimic împreajmă'i...

Mai târziu, însă, când Ana,—îngenunchiată la picioarele patului, sub privirile Doamnei şi ale întregei adunări,—repetă, în hohote de plâns, sfâşietorul strigăt:

„Sergiu... nefericitul meu logodnic...!“

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Vladimir păru că tresare.

Buzele lui tremurară uşor.

Nările i-se resfirară...

A înţeles el acest strigăt adânc, rupt din cea mai curată şi mai obidită inimă ...?

Nimeni nu putea şti. Dar toţi văzură lacrămi calde isvorând, în unde, din ochii lui pierduţi.

Şi toţi se înviorară...

Acesta fu cel din'tâi şi cel mai vorbitor semn, că rănitul îşi recâştiga simţirile rătăcite: că intra, încet şi liniştit, în vieaţă...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

IV

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

A doua zi Mircea Basarab plecă.

Cu toate rugăciunile părinţilor şi ale Anei, şi cu toată dorinţa lui arzătoare de a mai sta câte-va zile la căpătâiul rănitului, el nu mai putù pregeta.

Işi luase, cu mari greutăţi, o învoire de câte-va zile, spre a aduce pe Sergiu Vladimir în ţară. Şi drumurile grele, desfundate de ploi, de pe câmpiile Bulgariei, şi desele leşinuri ale bolnavului, şi lipsa de trăsuri şi de trenuri, îl făcură să piardă mai mult de zece zile. Ori ce nou ceas de întârziere apăsa pe sufletul lui, hotărît şi cinstit, ca o grea osândă.

Gândul că lipsa lui va fi alt-fel tălmăcită şi judecată,—că tovarăşii lui de arme, printre cari avea, ca ori ce ostaş preţuit, şi mulţi duşmani, îl vor învinui, în taină de nepăsare şi de laşitate,—îl îngrozea...

Trebuia cu ori ce preţ, să plece...

Şi plecă în ziua aceia, cu cel din'tâi tren de noapte, fără să fi înştiinţat din'nainte, pe sărmanii şi urgisiţii lui părinţi...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

După plecarea lui, se făcu, în casele lui Basarab, întuneric şi pustiu neţărmurit...

Doamna Elena intră, cu Ana, în iatacul ei singuratec,—şi plânseră, amândouă, multă vreme, în tăcere...

Bătrânul, se furişe, cu lacrămile pe obraz, cu chipul ofilit, ca de mort, în camera lui de lucru, şi nu ieşi, de acolo, până la ceasul mesei...

In sufletul lui se redeşteptă iarăş icoana stingerei pe veci a întregului său neam.

Ca şi în cea din'tâi zi, când Mircea Basarab îşi încinse sabia şi porni în vaetele tuturor pe câmpul de bătaie, bătrânul avea acum presimţirea înfiorătoare că toată viaţa lui, cu tot şirul de strămoşi şi de fapte bogate, se va cufunda pentru tot d'auna în genune...

Starea desnădăjduită a lui Sergiu, înfăţişarea sălbătecită a fiului său, doliul nemărginit ce se revărsase, după asaltul de la 30 August, de asupra ţărei şi cari îl înnălbise, în câte-va zile, cât în zece ani,—toate acestea măreau peste măsură durerea şi desnădejdea nefericitului boer...

Atunci, când pentru întâia oară sunară trâmbiţele de alarmă şi când ţara întreagă era încă plină de oşti în viaţă, odihnite şi setoase de luptă, nimic nu-i putea da o idee lămurită asupra grozăviei luptelor. Acum, însă, vedea limpede ce furtuni cumplite se deslănţuiau din'colo de hotar. Miile de răniţi cari umpleau, în fiecare zi, gările şi spitalele; sutele de umbre îndoliate ce acopereau uliţele şi pieţele oraşului; listele, tot mai încărcate de cruci şi de che-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

nare negre, publicate prin ziare; în sfârşit căderea lui Sergiu, chipul lui Mircea, durerea Anei, grijile întipărite pe figurile marilor dregători ai ţărei, cu cari se întâlnea arare-ori, erau destule dovezi cari să'l încredinţeze că războiul era o vâltoare uriaşe, din cari numai prin minune îşi putea mântui cine-va viaţa...

«Nu»—murmura încet bătrânul, abia înfrînându'şi lacrămile ce'i fierbeau în glas... «L'am pierdut, şi pe acesta.. Aşa a vrut Cel de Sus: să se încheie, aici, toate străduinţele şi toate nădejdile noastre...»

Cu paşi şovăitor şi rari, ca un om aninat pe o punte spânzurată de asupra unei prăpăstii ameţitoare, Alexandru Basarab începu să se plimbe, tăcut şi abătut, printre vravurile de cărţi răsturnate pe birouri...

Se gândea la sălbătăcia războiului; şi nu'l putea osândi.

Era pentru ţară: pentru neatîrnarea tuturor...

Se gândea la mijloacele prin cari ar fi putut scoate pe Mircea Basarab din braţele peirei.

Nu găsea nici o cale.

Ar fi fost chiar faptă necinstită,—cugeta, revoltat, bătrânul,—să'l smulgă din foc, când toată ţara alergase, în ajutorul ei, la arme...

Se gândea, în sfârşit, la cele ce vor urma după moartea singurului său copil.

Atunci inima vornicului se sguduia de durere.

Ce să urmeze... !

Va urma doliu, şi lacrămi, şi nenorociri cumplite...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Va muri, şi el. Va muri şi Elena Basarab. Va muri şi copila lui neprihănită, lăsată singură pe lume...

Moşiile lui din Basarabia, vor fi îmbucătăţite şi împărţite la streini.

Vor năvăli prin casele lui străvechi, pe cărările grădinilor lui seculare, pe urmele deapururea înmormântate, ale Basarabilor, jidovi de peste Nistru, murdari, batjocoritori, lacomi...

Pomenirea lui va fi de pretutindeni isgonită.

Icoanele Domnilor, din care el îşi trăgea viţa bătrână, vor fi smulse din pereţi şi asvârlite pe pieţe şi pe drumuri...

Hrisoavele scumpe, pe cari le ţinea ascunse prin săltare şi deasupra cărora îşi purta ochii înduioşaţi, în nopţile lungi de iarnă, vor sluji de ţidule pentru învoeli necinstite.

Nici măcar armele şi uneltele scumpe, rămase din vremuri depărtate, dăruite marelui vornic de Domnii şi de Caimacanii Moldovei, nu vor fi cruţate. Toate vor fi împrăştiate fără milă. Căci nu se va găsi om care să ştie a descâlci slovele lor bogate, încrustate în aur şi argint; şi nu se va găsi suflet, cu dragoste curată de trecutul neamului său, care să puie preţ pe rămăşiţele vremurilor slăvite de altă-dată...

Gândind la toate acestea, bietul bătrîn vedea toate comorile basarabilor, strânse din tată'n fiu, veac cu veac, înnălţându-se ca un mor-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

man uriaș de pietre rare, în mijlocul unei lumi lacome și nepăsătoare.

Mormanul se secătuia încet încet...

Îl spulberau vânturile, îl hrăpea mulțimea...

Din tot ce făcea fala și bucuria bătrânului nu mai rămânea, deasupra pământului, de cât un pumn de cenușe, pe care cei din urmă sosiți îl bătătoreau sub picioare.

Erau rămășițele celor din urmă Basarabi: oseminte le lui, ale lui Mircea, ale Anei, ale Doamnei Elena...

In urmă venea vântul.

El sufla furios în spuza vieței lor—și pentru tot-d'auna numele lui Basarab, se stingea în noapte.

Acestea erau urmările morței fiului său Mircea.

Ruină și uitare deplină...

Bătrânul se sprijini de umerii unui jilț uriaș, înverzit de vremuri, și rămase mult timp în ascultare...

I-se părea că toată casa se clătina, și se năruia, ca de cutremur...

Prin coridoare se auzeau pașii servitorilor, pe podul Mogoșoaiei huiau trăsurile și caleștile boerești...

Moșneagul tresări.

I-se păru, în clipa aceia plină da întuneric și de taină, că prin întunericul coridoarelor se furișau, spre iatacul lui liniștit, câte-va umbre ostășești, ducând pe brațe un trup înfășurat într'o manta neagră, înmuiată în sânge...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Vedeniile se apropiau, vorbeau în şioapte, apăsau clampa...

Bătrânul se lipi de spatele biroului.

O carte mare, legată 'n piele roasă de molii, se rostogoli, isbită de cotul moşneagului, şi căzu cu sgomot surd pe scânduri...

Inima bătrânului amorţi.

Sgomotul cărţei îi rătăci, deodată, mintea.

I-se păru că ostaşii năvăliseră în iatac...

Ei trântiră la picioarele nefericitului părinte un trup mort, în care el desluşi mai întâi chipul lui Sergiu, apoi chipul lui Mircea,—şi ieşiră zoriţi...

In aceiaşi clipă auzi, ca în vis, bubuituri de tunuri, ropote de cai, zăngăniri de arme...

«Răsboiul...!»

Atât putu şiopti...

Ochi-i se învălătuciră de lacrămi.

Se lăsă moale pe jilţ, cu palmele la ochi, cu icoana răsboiului, desfăşurată în toată grozăvia ei, în minte.

Şi în liniştea pustiitoare a iatacului, cu capul strâns în palme, plecat de asupra uriaşei cărţi trântită la picioare, nemângâiatul bătrân începu să plângă...

La ceasul mesei, Basarab intră în sala de mâncare, cu inima uşurată de durere...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Se aşeză la locul lui, în capul mesei, gânditor, fără să scoată o şioaptă...

Intr'un târziu privi lung spre Ana...

Ochii copilei erau umezi şi înroşiţi de plâns.

—«Băiatul... cum o duce...?», întrebă încet vornicul...

—«Bine, tată... E multă nădejde... Dar... nu vorbeşte... E încă slab... foarte slab...»

Bătrânul tăcu.

Trecură iarăş câte-va clipe; apoi din nou se auzi glasul blajin al îndureratului părinte:

—«In vremea nopţei oare cine 'l îngrijeşte...?

—«Infirmierii...»

—«Infirmierii...! Slabă nădejde in infirmieri...»

Ana tresări.

In ochii ei albaştri se răsfrânse o lumină ciudată, apoi un zâmbet cald îi înflori buzele subţiate de dureri.

Ea îşi pironi privirile asupra bătrînului, şi nu'l pierdu, din ochi, până la sfârşit...

Doamna Elena părea cuprinsă de acelaş neastâmpăr.

Bănuia ceva. Şi bănuiala aceasta,—pe care de mult o hrănise, şi de multe-ori o discutase cu nemângâiata ei copilă, — i-se ridica, acum, în suflet, ca un soare cald de primăvară...

«Ştii tu, Elencule..», urmă vornicul, privind cu grije în ochii bătrânei doamne.

„Băetul ista e, ori cum, greu bolnav...

N'ar fi, oare, cuminte şi înţelept lucru, să

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

chemăm la căpătâiul lui pe muma lui de la Orhei...

L'ar îngriji mai cu dragoste... Şi apoi aşa cere datoria...»

Vornicul stătù puţin pe gânduri. Apoi iar îşi rădică fruntea...

«Dar vezi, d-ta... Acolo nu 'i chip să-i poarte nimeni, cum s'ar cuveni, de grije...

Tot suntem noi singuri, şi abătuţi... şi fără nădejde...

Apoi, dă... E o datorie sfântă să nu lăsăm pe băiatul ista în nevoie...

E copilul nostru ..

Atât avem: pe Mircea, şi pe Sergiu...»

Basarab privi cercetător în ochii Anei şi ai doamnei Elena.

Femeile se ridicaseră, amândouă, de pe scaune...

In mijlocul îmbrăţişerilor şi mulţumirilor lor înnăbuşite de lacrămi, bătrânul rosti, încet şi rar, abia stăpânindu-se obida, vestea atât de mult aşteptată:

— „Să'l aducem la noi... Să'l îngrijim noi... Să moară, cel puţin... pe braţele noastre... sărmanul...»

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

V

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Peste câte-va zile casele lui Alexandru Basarab se preschimbară într'un adevărat spital...

Iatacul doamnei Elena, ca cel mai luminos şi mai larg, fie hărăzit rănitului. Sub ferestrele lui înnalte, deschise în fund, către grădină, fu aşezat, într'un pat mare de nuc, Sergiu Vladimir...

El sta îngropat în perne şi cearşafuri albe ca omătul şi dormea, pierdut în aiurări, sub razele sfioase ale soarelui de toamnă sau în răsfrângerea tainică a lacrămilor de rubin ce ardeau prin candelare...

Pururea la căpătâiul lui sta bătrâna şi nemângâiata lui mumă.

Era o bătrână slabă şi măruntă, albită de ani, secătuită de dureri, umilită de neştiinţă şi de lipsuri.

Obrazul îi era brăzdat, în toate părţile, de încreţituri fără număr.

Părea un aluat de secară, pe care o mână apăsătoare întipărise un şmoc de firo încâlcite...

Bătrâna Tudora, purta în cap mărămă de

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

borangic, iar pe trupul ei mic și firav, cătrințe și fote de țară. De sub pânzele albe ce'i înfășurau părul argintat, se strecurau, din ochii ei blânzi, înspuziți de albeață, priviri de o dulceață negrăită. Și cuvinte tot atât de dulci, se iroseau de pe buzele ei veștejite, dintre gingiile ei goale, rămase fără dinți...

Ea veni, adusă de vechilul de pe moșia vornicului, într'un suflet...

In casele marelui boer, nu întâlni de cât îmbrățișeri și alintări duioase. Bătrânul Basarab o sărută pe frunte, doamna Elena o strânse la piept, Ana îi pomeni, printre lacrămi, numele scump de «mamă...»

O iubea, oare, familia Basarab atât de mult? Șterse logodna lui Sergiu Vladimir cu Ana Basarab ori-ce urmă de nepăsare și de asuprire care de la începutul lumei, despart pe robii țarinilor de stăpânitorii pământului.

In ochii nimănui nu se văzu nici o umbră de fățărnicie și de silă.

Erau, toți, senini și curați la suflet.

Durerea sfărâmase în tăcere adâncă, și în neștirea tuturor, toate lanțurile care 'i țineau, pe unii întemnițați și urgisiți, pe cei l'alți streini și temuți de sufletul larg, și a toate iertător, al norodului...

Familia Basarab, voi chiar, să schimbe straiele de țară ale bătrânei, cu ștofe negre și lânuri bogate.

Bătrâna se impotrivi.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

„Lasați-mă, maică...“ făcu ea, ștergându-și lacrămile cu mâneca zăbunului..

„Așa mi'i, mie, portul... Copilul meu, de a a mai hi trăind, n'a să se mânie, nici n'a să 'mi vinuiască, pentru aceia...“

Când sufletele se liniștiră, bătrâna fu dusă în iatacul copilului.

Ea trecu prin salon, prin biuroul vornicului, prin coridoare, încet, în vârful călcâelor.

Dar când se opri în pragul celui din urmă iatac, o grije ciudată i-se întipări pe față.

Ana întredeschise ușa și privi repede, în odaia bolnavului.

Vladimir dormea.

— Doarme...“ murmură copila.

Tudora nu scoase o șioaptă...

Își svârli imineii din picioare, și intră în casă, cu o mână la gură, cu alta pe piept, ca într'o biserică sfântă...

Din clipa aceia, nu se mai despărți de patul bolnavului. Nu plânse când îl văzu alb și prăpădit între cearșafuri albe. Nu'și încleștă pumnii, și nici nu blestemă răsboiul, când, în lungile nopți de veghe, îl auzi vorbind, în somn, de ostași și de lupte. Repeta, numai, în taină, de sute de ori „Maica Domnului... Maica Domnului...» și se mângâia cu nădejdea că in curând îi va rădica, Făcătoarea de Minuni, pânza cea nestrăbătută de pe ochi și negura gândurilor întunecate de pe cuget...

Ziua, sta neclintită pe scaun, sub fereastră, și privea țintă spre rănit. La ori ce sgo-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

mot tresărea. De câte-ori era nevoie de câte ceva, alerga în grabă.

Ea înfăşura şi desfăşura, ziua şi noaptea, lungile suluri de feşe şi de scămuri fenicate; ea ţinea, doctorilor, trusele cu unelte şi vasele înroşite de sângele nefericitului ei copil; ea îi primenea legăturile; ea îi spăla rana; ea îi hrănea făptura prăpădită...

Ajunsese o vreme în care Ana Basarab, şi cele două surori de caritate, aduse innadins la căpătâiul bolnavului, şi infirmierul, şi toţi slujitorii şi argaţii curţei, nu mai însemnau nimic.

Incet, şi pe nesimţite, mama Tudora împlinea toate nevoile.

Şi ochii ei, albi... albi ca zăpada, se luminau ca de soare, de câte ori vedeau că ajutorul ei era bun, şi prielnic...

Dragostea şi indemânarea bătrînei aduse, în casa vornicului, linişte şi nădejde mare...

Din ochii, din mişcările şi din toată arătarea ei nefăţărită, familia Basarab vedea ceas cu ceas, îndreptarea tânărului ofiţer...

Chiar doctorii, atât de îngrijaţi odinioară, începură, de la o vreme, să zâmbească şi să clatine din cap cu mirare.

«Mare e puterea dragostei...“ îşi şiopteau ei, arătând când spre Tudora, când spre Ana...

«Iubirea lor... a făcut mai mult de cât toată ştiinţa noastră...“

Ana Basarab era, în deosebi, cea mai fericită, de sosirea şi de alergările nepregetate

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

ale mamei Tudora. Pe cât putea, ea îi da tot ajutorul. Dar sufletul ei plăpând, netrecut prin încercări, neobicinuit cu primejdiile, neinstare să ţie piept furtunilor vieţei şi ameninţărilor morţei, nu-i putea folosi prea mult.

Se mulţumea să urmărească toate schimbările ce se săvârşeau pe chipul, şi în întreaga făptură a bolnavului, şi să le împărtăşească, când prin lacrămi, când printr'o bucurie copilăroasă, doamnei Elena, lui Basarab, doctorilor şi tuturor oaspeţilor casei.

Şi norocul făcea ca ea să fie mai în tot d'auna veselă şi încrezătoare.

Vladimir mergea grabnic către mântuire.

Semne rele pieriseră.

Chipul îi-se înviorase. Ochii îi erau din ce în ce mai limpezi, obrajii din ce în ce mai înfloriţi, buzele din ce în ce mai rumene...

Incepu să deslușească chipurile celor ce stau de pază la căpătâiul lui. Şi de multe-ori, în liniştea întrematoare a iatacului, picurită în timpul zilei de ciripitul pasărilor din grădină, iar în tăria nopţei de pâraitul neîntrerupt al candelelor, el încercă să-şi deslipească buzele, să dea întrupare cugetelor sale atât de adânc înnăbuşite...

In sfârşit, sosi ziua în care el putu vorbi...

Intr'o dimineaţă, către sfârşitul lui August, rănitul făcu semn bătrânei mume, să se apropie.

Ii prinse mâna, în palma lui uşoară, şi o sărută lung.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

—„Mamă...» gemu el.

Şi lacrămile îi năvăliră potop, dintre gene...

Când Ana intră in iatac, Sergiu îşi rădică amândouă braţele. Dar nu le pute ţine spânzurate 'n gol, de cât o clipă.

Ele recăzură obosite dealungul trupului şi nu se mai reinnălţară până în amurg.

Adormi...

Către seară repetă aceiaşi mişcare plină de dragoste nemărginită. Ziua următoare cuvintele lui fură, şi mai numeroase, şi mai desluşite... A treia zi, spre bucuria tuturor, ceru să vadă pe bătrânul vornic şi pe doamna Elena...

In sfârşit, întrebă de Mircea Basarab, de câmpul de bătăie, de camarazii lui de arme..

Căderea Abdul Kerim Tabiei îl bucură mult...

Dar faptul că răsboiul încă nu se încheiase, că oştile luptau încă pe câmpiile Bulgariei, răsfrânse pe chipul lui palid o umbră ciudată, de tristeţă şi de îngândurare, pe care nimeni n'o putù înţelege şi nimeni, din ziua aceia, nu i-o mai putu şterge...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

VI

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Aproape în fie care zi soseau scrisori, vesele şi amănunţite, de la Mircea Basarab...

Unele veneau prin Ministerul Oastei, altele prin împărţitorii poştei, o bună parte prin oştaşi din lagăr, trimişi cu ordine prin ţară...

Aceste veşti, strecurară, zi cu zi, în văsduhul cernit al caselor bătrânului boer moldovean, o lumină primăvăratecă...

Toată ziua bunul vornic sta in salon, şi aştepta, privind iscoditor pe ferestre, sosirea curierilor. .

Când factorii suiau treptele, el ieşea neastâmpărat în pridvor...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Doamna Elena alerga grabnic, de la cuhnie, sau din camera bolnavului.

In tăcerea salonului, cufundat în umbra storurilor, sau în mijlocul oaspeţilor cari veneau, de la un timp, tot mai des şi mai numeroşi, în casa vornicului,— «Elencu» citea, cu glas moldovenesc, tremurat de fiori, rândurile băiatului.

Moşneagul se plimba de colo până colo, cu mâinile 'n brâu, cu auzul încordat.

Din răstimp în răstimp se oprea.

Fraze măestrite, sau adevăruri crude, îi turburau sufletul...

Cerea deslușiri. Femeile şi oaspeţii streini, îi deslușeau punctele întunecate ale scrisorilor, îndulcindu-le sau înfiorindu-le, după cum ele erau îngrijitoare sau vesele...

Basarab lua foile din mână, le citea în tăcere deplină, apoi le trecea Anei.

—«Du-le, băetului... Dar să nu uiţi... Să mi-le aduci... să le punem în sipet...»

Şi până târziu în noapte, şi a doua zi, şi a treia zi,—el nu vorbea de cât de cele din urmă veşti sosite de la Mircea Basarab.

In aceste răvaşe el punea tot temeiul.

Pentru el, gazetele nu ştiau nimic. Şi nimeni nu putea avea nici o ştiinţă lămurită, până când nu veneau, mai întâi, amănunte hotărîtoare de la fiul său Mircea: „ofiţer de ordonanţă în Marele Cvartir Domnesc...“

Scrisorile lui Mircea Basarab, şi jurnalele cari apăreau tot mai numeroase în vremea răs-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

boiului, erau, în acelaş timp, toată mângâerea lui Vladimir Sergiu...

Iatacul lui, atât de liniştit la început, se schimbă, prin Septembrie, într'o adevărată arhivă.

Bolnavul sta între perne, îndouit de mijloc, cu braţele pe genuchi, deasupra plapumei...

La picioarele patului zăceau, svârlite în neregulă, ziare învechite, scrisori desfăcute, depeşi şi răvaşe de toate mărimile, de toate culorile. Mama Tudora, ghemuită într'un colţ, urmărea pe figura copilului toate urmele de întunecare şi de mulţumire, pe cari i-le întipărea torsul slovelor...

Ana citea...

Aşezată pe un scăunel, cu vrarurile în poală, înşira, din zori până seara, toate ştirile primite de pe câmpul de bătaie, de la începutul războiului până în ziua din urmă...

Vladimir asculta murmuirile copilei, în linişte adâncă.

Din răstimp în răstimp un surîs uşor îi înflorea buzele palide.

Rîdea în taină de neadevărurile şi descrierile sarbede, strecurate prin ziare. Totuş, nu zicea nimic. Le lăsa să treacă în plină voie. Părea chiar mulţumit că războiul era pretutindeni zugrăvit, mai slab şi mai şters, de cum era în adevăr...

Cea ce'l îngrijea, erau veştile sosite în urma căderei Abdul Kerim Tabiei...

Când Ana îi înşira ştirile proaspete, bolna-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

vul își aţintea auzul, și sta, până când cea din urmă vorbă se stingea în aer, într'o impetrire desăvârșită...

Ast-fel tânărul locotenent de vânători află, rând pe rând, tot ce se întâmplase, după căderea lui, pe câmpul de luptă.

Află cum, după luarea Griviţei, planul de la început al Domnitorului, de a se înlătura ori ce asalt și de a se tăia legăturile lui Osman cu lumea din afară, fù de toţi primit.

La vestea aceasta chipul rănitului se lumină de-odată.

Ochii lui, pe jumătate închiși, păreau că spun:

«De mult trebuia să facem ast-fel... De se asculta sfatul Domnului din vreme, azi Plevna era luată...

Nu se mai vărsà atâta sânge...

Și nu eram, eu, scos, precum sunt, din luptă...»

Află apoi viaţa ostașilor noștri de prin șanţuri și de prin întăriri. Cum stau toată ziua, înnecaţi până la brâu, prin gropi pline de apă și de sânge; cum săpau, fără preget, guri subpământene către tăbiile musulmane; cum îndurau setea, foamea, frigul, și gloanţele nemiluite ce sburau mereu din ascunzișurile turcilor...

I-se povesti, în sfârșit, nouile năvăliri asupra Abdul Kerim Tabiei de la miază zi; apoi luptele rare ale cavaleriei, pe linia Sofiei, cu lungile convoiuri musulmane ce soseau necontenit în ajutorul mușirului...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Toate acestea se aşezară în mintea bolnavului, unele după altele, într'o tăcere ciudată..

Era mulţumit de mersul încet, dar chibzuit şi hotărît, al războiului.

Dar nici o dată nu arăta cel mai mic desemn de groază faţă de măcelurile din depărtări, sau de mulţumire că scăpase pentru tot d'auna din viforul peirei.

Din potrivă. Avea une ori aerul că amintirea suferinţelor lui din urmă, îl chema necontenit pe câmpul de bătaie.

Într'o zi scăpă, chiar, o mărturisire grea...

I-se citise lista ofiţerilor morţi şi răniţi în cel din urmă asalt asupra Griviţei.

El ascultă numele luptătorilor căzuţi, într'o tăcere de moarte, apoi clătină din cap cu durere:

—„Toţi se bat... toţi mor...“

Şi adăogă, încet, în taină:

„Numai eu,. stau departe...!“

Cuvintele acestea, şioptite cu glas adânc, sugrumat de durere, trecură prin sufletul copilei ca o sclipire de fulger...

Ea rămase o clipă înţepenită în faţa rănitului; apoi se strecură pe uşe, palidă şi desnădăjduită...

In coridor nu se mai putù stăpâni.

Isbucni în plâns...

Mama Tudora privi lung în ochii lui Sergiu, şi începù din nou să bombăne: «Maica Domnului... Maica Domnului...!»

Vladimir văzu spaima şi durerea nedescrisă

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

pe cari şioaptele lui necumpănite le întipăriră pe chipurile sărmanelor femei...

Dar nici o-dată nu reveni asupra lor.

Nici o-dată nu căută să le mângâe sufletele, primind viaţa ce i se da, cu inimă veselă, fără mustrări, fără păreri de rău...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

VII

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Atât de puternică înrîurire avù asupra lui Sergiu Vladimìr asaltul de la 30 August, în cât, din ziua aceia, nimeni nu-'l mai putù întoarce în lumea liniştită şi înviorătoare a adevărului şi a păcei.

Sta toată ziua, tăcut, pierdut în aiurări.

Nu se gândea de cât la răsboi,—nu visà de cât foc şi fum...

Toate amănuntele de pe càmpul de bătaie i-se redeşteptau la fie-care pas, în minte. Şi toate luau, în sufletul lui aiurit, proporţii uriaşe. Toate i-se arătau, prin pânza depărtărei, vii, strălucitoare, pline de înţeles şi de farmec neţărmurit...

De când deschisese ochii, pentru întàia oară, din somnul lung şi greu al agoniei, nu văzù, in faţa lui, de cât sânge şi arme.

In clipa în care Mircea Basarab îl ridică, rănit, de pe colnicul de sub Abdul-Kerim Tabia, Sergiu nu îngăimă de cât o şioaptă:

«A căzut, Tabia...!»

Şi pe drum, din ambulanţe până la spitalul

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

domnesc, nu văzù, prin noaptea adâncă ce'i învăluia simţirile, de cât batalioane orinduite în linii de bătaie, şi stindarde desfăşurate 'n neguri, şi foc pe zări, şi vuet de lupte prin văi...

La spital, sub privirile doamnelor de caritate, ale principesei, şi mai târziu ale Anei Basarab, muribundul nu urmărea de cât acelaş tablou întunecos al luptelor deslănţuite 'n depărtări...

Şi, în tot timpul, cât zăcù în casele vornicului, — din ziua plecărei lui Mircea, până 'n ceasul când se putu mişca,—aceiaşi atmosferă, încărcată de miros de iarbă de puşcă, de şuer de gloanţe, şi de bubuituri depărtate, îi ţinea sufletul în aiurire...

Sub ochii uluiţi a mamei Tudora, sub privirile, pururea inrourate de lacrămi, ale Anei,— Vladimir Sergiu călătorea uitit în zări, acolo unde văzuse moartea pentru întâia oară, unde îşi vărsase, cu atâta uitare de sine, sângele din trup. La Plevna: sub Griviţa de răsărit...

Toate sforţările, sărmanului ostaş, de a se smulge din mijlocul acestor arătări pierzătoare, fură deşarte...

Vedea limpede cât de greu apăsau, asupra alor săi, aiurările lui grozave. Şi înţelegea, tot atât de deslușit, cât de neomenesc şi de sălbatec era dorul lui neînfrînat de a se întoarce iarăş pe câmpul de bătaie, lăsând în cea mai cumplită desnădejde, pe cei ce nu 'l aveau de cât pe el şi cărora le datorà întreaga lui viaţă...

Totuş, o apă mare, pe care nici un stăvilar

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

n'o putea opri, îl tirà, cu puteri covîrşitoare, înnapoi, spre moarte...

Işi pironea, une ori, privirile asupra lucrurilor din casă,—pe tablouri, prin oglinzi, pe ferestre, în grădinile veştejite şi scuturate de toamnă,—şi, deodată, se înfiorà...

Pretutindeni zărea săgeţi slabe de lumină roind prin aer. Săgeţile se înmulţeau, luau forme deslușite, se orînduiau, se clătinau ca o pădure albă de trestii. Vedea baionete fără număr umplând văsduhul. Vedea cuşme de dorobanţi, şi pălării împăunate, şi săbii tremurând pe sus...

Şi, deodată, în liniştea ţiuitoare a iatacului, umplut cu propriile lui vedenii, un glas stridet umplea văsduhul de fiori:

«Pentru atac.. Innain...teee... Marş...!»

Şi rănitul, rămânea cu ochii holbaţi în tavan, cu gura întredeschisă, urmărind, într'o toropire adâncă, războiul ce se deslănţuia, surd şi furios, în închipuirea lui înfierbântată...

Adese-ori, speriat de privirile uluite ale femeilor ce'l iscodeau din umbră, închidea ochii...

Prin noaptea ochilor închişi, vedea umbre diforme înnălţându-se prin neguri.

Auzea bubuituri stinse, ropote de cai, şuere de obuze.

Vedea, apoi, câmpul de bătaie.

Şi se pomenea singur, într'o noapte neţărmurită, rănit, uitat prin văi, luminat de aripile roşii ale vălvătailor ce sbucneau din gurile tu-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

nurilor, sau de sclipirile repezi ale şrapnelelor ce răsbăteau prin ploaie...

Vedea tot,—în toate părţile,—la ori-ce ceas din zi şi din noapte...

Vedea taberile albe şi mărunte, desfăşurate sub dealurile Bucovei; şi corturile pline de ofiţeri înglodaţi până la vizieră; şi samovarele aprinse, şi petrecerile înfiorate de grije, de prin corturi...

Revedea pe maior Şonţu, tăinuind cu el, pe patul colonelului, în ajunul marelui asalt.

Auzea pe Valter făcând glume, în mijlocul celor mai dureroase îngrijorări...

Vedea pe Mircea Basarab tăind în goana calului platourile înţesate de oştiri şi de baterii fumegânde, alunecând prin văi, strângându'l la piept, lăsându'l, cu lacrămile pe ochi, în fruntea soldaţilor săi...

Întrezărea umbra Domnitorului trecând călare printre lungile şiruri de ostaşi răsipiţi pe şesuri; salutând, cu un zâmbet părintesc, uralele cutremurătoare ce se ridicau de pretutindeni; urmărind de pe creştetele dealurilor luptele din văi,—şi pururea se întrebă:

«Unde sunt toţi aceştia...?»

Şi singur îşi răspundea:

„Şonţu e mort...“

«Valter e mort...»

„Mircea e pe câmpul de bătaie...“

«Domnitorul e în mijlocul lor...»

«Numai eu...»,—sfârşea înnăbuşit de obidă,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

nefericitul ostaș... «stau aici... departe de luptă... departe de ai mei...»

Ideie că, stând departe de bătaie, pe brațele celor ce'l îngrijeau și 'l iubeau cu atâta patimă, era o *fără de lege*, prindea rădăcini, tot mai adânci, în sufletul bolnavului...

Pe măsură ce rana 'i se tămăduia, i se părea că nici-o dată nu fusese rănit. Iar, dacă din destăinuirile Anei, și ale doctorilor, afla prin ce primejdie grea trecuse, da din cap, și zâmbea cu amărăciune.

«Nimic...», păreau că spun ochii lui, neîncrezători, plecați în jos... «nimic n'am avut... Pentru o asemenea rană, nu se părăsește câmpul de bătaie...»

Către sfârșitul lui Octombrie el nu-'și mai putù îndurà povara...

Vorbea puțin, se păzea de ochii bătrânei, fugea din fața privirilor Anei.

O luptă crâncenă se da, înlăuntrul sufletului său, între sentimentul iubirei și sentimentul ostășesc.

Iubirea îl înnăbușa, îl strivea...

Indemnul răsboinic, hrănit de sentimentul datoriei, il făcea să se revolte, să treacă peste ori-ce, să nu cunoască nici dragoste, nici milă...

Din lupta aceasta, iubirea căzu învinsă.

Intr'o noapte stătu, multă vreme, cu Ana și cu bătrîna lui mamă, de vorbă.

Le vorbi de iubirea lui omoritoare; apoi de țară, de datoriile ostășești, de răspunderea care apăsà asupra tuturor celor ce purtau arma...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

—«Vă iubesc...» isbucni el în plâns sguduitor...

«Vă iubesc cum nimeni n'a iubit vre-o dată pe lume...

Dar ce să fac...? Ce să fac...!

E în joc *ţara!*

Ce însemnăm noi pe lângă neamul acesta, care va trăi în veci, şi ne va pomeni în veci...?

Nu... Nu e cu putinţă să stau, până la sfârşit, departe de camarazii mei...

Lăsa-ţi-mă...

Alt-fel mă amăràţi...

Şi mă amăràţi în deşert...

Eu *tot voi pleca...*»

Zadarnic Ana Basarab căută să-'i arate, cât de şubrede îi erau judecăţile, cât de adânc îşi îndeplinise el datoria, către ţară; cât de puţin folos putea aduce jertfirea unui singur om într'un răsboi atât de grozav...

El nu mai ascultă nimic.

Stătu, până după miezul nopţei, tăcut, cu capul în piept...

Sfârşise.

Se destăinuise.

Nu mai aşteptă, acum, de cât plecarea...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

VIII

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Hotărîrea nestrămutată a lui Sergiu Vladimir de a se întoarce pe câmpul de bătaie, stârni, în sânul familiei Basarab, o mare îngrijorare...

Şi doamna Elena, şi bătrînul vornic, chibzuiră în tot felul asupra acestei noui încercări ce se abătea asupra lor, şi nu putură găsi nici o cale de mântuire.

Bătrînul încercă, în câte-va rânduri, să lumineze, cu sfaturile lui înţelepte, sufletul întunecat al tânărului ostaş.

Dar poveţele lui se risipiră 'n vânt.

Vladimir sta, neînduplecat, cu gândul dus aiurea, pururea alintat de ecoul luptelor din depărtări...

Doamna Elena, şi Ana, şi muma Tudora, se rugară, la rândul lor, de medicii casei şi de ofiţerii mai în vârstă care 'i cercetau din vreme în vreme, să potolească, prin indemnurile lor, aprinderea bolnavului...

Nimeni, nu putù face nimic.

Medicii nu mai aveau nici o tărie.

Sergiu era sănătos. Rana i-se cicatrizase.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Sângele îi revenise... Ori-ce sfaturi de liniște, de îngrijire, de cumpătare, nu mai puteau avea asupra lui nici o înrîurire...

Bătrînii ofițeri erau înfrînți în tot d'auna printr'o singură șioaptă.

Era de ajuns ca Sergiu să-i privească drept în ochi, și să le rostească, cu tăria pe care i-o da desnădejdea, cuvântul „*țară*", pentru ca toți să-și plece frunțile dezarmați și umiliți....

O singură nădejde mai licărea în sufletele bătrînilor. Să ceară ajutorul lui Mircea...

Nimeni nu putea să aibă mai multă trecere, pe lângă Sergiu Vladimir, ca fiul lor.

Cu Mircea Basarab copilărise, Vladimir, pe întinsele și mănoasele moșii, ale bătrânului vornic, din Basarabia.

Mircea îl smulsese din întunericul sărăciei, îl trimisese prin școli, îi pusese tresele de ofițer pe umeri.

Mircea îl logodise.

Și tot Mircea Basarab îl ridicase de pe câmpul de bătaie, îl adusese în spitalele din țară, îi dăduse, cu amândouă mâinile, viața pe care o pierduse...

«E cu neputință...»—își zicea, și doamna Elena, și Ana, și Alexandru Basarab... «să nu asculte el de sfaturile lui. Ar fi, în acest caz, un suflet pentru tot d'auna pierdut...»

Și se apucară, toți, să-'i scrie.

Vornicul îi adresă cea din'tâi scrisoare,—o scrisoare lungă, cu slove mari, cu fraze bo-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

gate, alcătuită o zi întreagă în tăcerea biroului său.

Doamna Elena îi trimise, și ea, un răvaș.

Peste acest răvaș, Ana adăogă un vrav întreg de file acoperite de fraze mișcătoare, rupte din inimă, stropite cu lacrămi...

Era prin cele din'tâi zile ale lui Noembrie, când sosi, după o lungă așteptare, răspunsul lui Mircea...

Sergiu Vladimir era în salon.

In salon era, și bătrânul vornic, și Ana Basarab.

Singură doamna Elena tăinuia de o parte, într'un iatac lăturalnic, cu mama Tudora...

Bătrînul luă din mâna feciorului vravul de scrisori, își puse ochelarii, și citi cu luare aminte adresele.

Se opri asupra scrisoarei lui Mircea, și un tremur nestăpinit îi înfioră degetele, apoi o paloare ușoară îi învălui figura.

Ana Basarab se uită, cu ochi mari, peste umărul bătrînului.

Vladimir sta nemișcat.

Nu știa nimic. Nu bănuia nimic...

Bătrînul voi să desfacă scrisoarea, dar simțindu-se prea slab, o trecù Anei.

Ana scoase foile din plic, citi câte-va fraze la început, cercetă repede sfârșitul, apoi le înmână lui Vladimir Sergiu.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Nu mai avea nici o îndoială că logodnicul ei era acum scăpat.

Nici o dată Mircea nu scrisese atât de mult.

Și nici-o dată, rândurile lui, nu i se părură atât de zorite și de înfiorate de emoție, ca în ziua aceia...

Vladimir se așeză lângă fereastră,—și citi:

„N'am putut să răspund, mai din vreme, scrisorile voastre.

De cinci-spre zece zile sunt într'o alergare neîntreruptă.

Mă folosesc acum, de câte-va ceasuri de odihnă, și vă scriu cât mai mult...

Vă voi vorbi mai întâi, de *ale noastre*: de războiu și de oștire.

De când Domnitorul, ajutat de generalul Totleben, a luat comanda și răspunderea întregei campanii,—câmpul de bătaie și-a schimbat cu desăvârșire înfățișarea. Lupta, afară de încăerările cavaleriei și de atacurile ce au loc, din vreme 'n vreme, afară din raza sectoarelor, se dă acum pe sub pământ. Bateriile trăsnesc rar, puștile se aud și mai rar. In schimb ostașii răscolesc pământul, ca sobolii; sapă șanțuri adânci, găuresc dealurile, taie galerii subterane, subminează redutele, pătrund necontenit, prin inima pământului, sub întăririle dușmane. Pretutindeni nu se văd de cât mormane de țărînă, prin cari se scaldă une-ori obuzele turcilor; cușmele ce răsar de sub pământ, ca niște capete fioroase de gropari, prin cimitire și huet înnăbușit de târnăcoape și de prăbușiri de maluri...

Par'că suntem într'o mină uriașă, fără margini, pe de asupra căreia plutesc nouri străvezii de fum, iar, înnăuntru, se sbat mii de suflete omenești, desgropând fără preget, cu vuet surd, bogățiile ascunse ale pământului...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Oştile noastre sunt vesele, pline de nădejdi mari... N'au veştminte, căci veştmintele lor au putrezit. N'au hrană îndeajuns, nici apă. Apa e departe, iar proviziile au început să se sfârşească. N'au nici măcar pe ce să-şi sprijine trupurile istovite de atâta încordare. Dorm prin noroaie, prin bălţi, prin ierburile încărcate de brumă, prin galeriile negre, lipsite de lumină şi de aer. Şi, totuş, sărmanii viteji, lucrează ziua şi noaptea, unc ori cântând doine înnăbuşite, alte-ori spunând glume şi poveşti bătrâne...

Sunt veseli ostaşii noştri, şi fericiţi, şi plini de încredere nestrămutată în străduinţele lor.

Nici o-dată, ca acum, nădejdea căderei Plevnei n'a străbătut mai adânc şi mai luminos în sufletele lor.

Suntem încredinţaţi toţi, că azi, mâine, Plevna va cădea.

Domnitorul însu'şi are această credinţă. Şi cum nici una din prevederile Domnului, nu a dat greş, vre-o dată, cine se mai poate îndoi de biruinţa noastră?

Iată, acum, pe ce se întemeiază această credinţă înveselitoare.

Cunoaşteţi, din scrisorile mele din 'nainte, în ce stă planul Domnitorului.

Să se taie, în primul rând, legăturile lui Osman cu drumurile Sofici, pe care 'i veneau neîncetat provizii şi arme.

Să se puie în acelaş timp stăpânire, prin contraredute, pe cele mai puternice puncte întărite ale Plevnei.

Cel din urmă scop nu este încă atins. Dar timpul nu e departe când redutele mahomedane, sau vor cădea în mâinile noastre, fără veste şi fără sgomot; sau vor exploda, cu vuet cutremurător, în spaţiu...

Eu cred, însă, că de azi înnainte nu vom mai avea nevoie de întăririle turcilor.

Cel din'tâi punct, din planul Principelui, s'a împlinit atât de repede şi atât de desăvârşit, în cât ni s'a ridicat de pe inimi ori ce povară.

Osman a rămas singur, închis în cripta lui de fier.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Oştile româneşti şi ruseşti au pus deplină stăpânire pe toate drumurile Sofiei. La 12 Octombrie s'a luat cea mai preţioasă întărire mahomedană care sprijineau aceste căi larg deschise muşirului.

S'a luat Gorny-Dubnikul, apoi Telişul şi Dolny-Dubnik. Puţin mai în urmă, alte trei răzimatori mijlocii au căzut în mâinile noastre: Teteven, Osikov şi Vraţa...

Nici un ajutor nu mai poate intra, de aci înnainte, în cuibul marelui comandant turc: nici arme, nici luptători, nici provizii, nici veşti măcar din ţara lui îndepărtată.

E osândit, sau să se predea, sau să încerce o ieşire desnădăjduită, sau să moară în mormântul în care singur s'a închis.

Nu poate nimeni prooroci cari din aceste lucruri se va întâmpla mai de grabă.

Un lucru sfâşietor de trist se petrece, însă, de la un timp, sub ochii noştri...

In fie-care zi sosesc în taberile noastre dezertori turci, şi locuitori din Plevna, slabi, sdrenţuiţi, flămânzi, cu ochii rătăciţi, cu trupurile înnegrite de răni învechite.

Ei vin noaptea pe furişi, unii târându-se prin văi, alţii strecurîndu-se printre gloanţele de pe tăbii, şi ne cerşesc, cu glasurile sugrumate de plâns: *pâine*, apoi milă şi ocrotire.

Veştile acestor nenorociţi fugari, sunt din cele mai dureroase pentru Osman, şi din cele mai înveselitoare pentru noi.

Ei ne aduc ştirea că în Plevna e foamete cumplită; că bolile seceră necontenit sute de suflete asvârlite cele mai negre mizerii.

Ne mai destăinuesc că în fie-care noapte se ţin sfaturi ostăşeşti în cortul lui Osman, din Arab Tabia; că dintr'o zi într'alta, oştile turceşti vor năvăli desnădăjduite spre Sofia...

Iată pe ce se sprijină nădejdile noastre,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Iată unde am ajuns, urmând planurile înțelepte și adânc chibzuite, ale tânărului nostru principe..."

*

Acum, să răspund la scrisorile voastre prin cari mă rugați să sfătuesc pe Sergiu să nu mai cugete la întoarcerea lui pe câmpul de bătaie...

Vladimir făcu o mișcare de mirare...

Se uită uimit în ochii Anei, apoi un zâmbet blând, de îngăduire și de iertare, îi însenină figura.

Bătrînul își duse mâna la frunte, o plimbă puțin pe tâmplele lui lucii ca de fildeș, și se lăsă domol pe jilț.

«Citește...», murmură el.

«Am întrebat, și pe Mircea... E fiul nostru...»

Sergiu stătu o clipă la îndoială, apoi întinse scrisoarea Anei Basarab.

—«...Citește tu...» se rugă, tânărul ostaș.

«Voi asculta... Și de va fi nevoie... mă voi supune».

Ana prinse foile cu mâna tremurândă, și urmă:

Nu știu cum să vă scriu, prin ce mijloace să vă arăt cugetele și sentimentele mele.

Ar trebui să vă înșir pagini întregi. Dar mâine în zori, trebuie să plec la Rahova, unde oștile noastre vor da un asalt mare...

Mă veți îngădui să mă odihnesc, măcar câte-va ceasuri...

Acum sunt două, din zi...

Vă răspund printr'o apropiere care vă va bu-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

cura, cred, — şi care va răsplăti îndeajuns pornirile vitejeşti ale lui Sergiu...

V'am vorbit de Osman. V'am arătat în ce stare grozavă se află, cât de nefericit şi de primejduită îi e, de la o vreme, cinstea şi viaţa...

In nădejdea că trufia lui se va fi potoli şi că va primi, măcar acum, o capitulare cinstită, în locul unei morţi hotărîtoare, Marele Duce Nicolae i-a trimis, prin parlamentari, scrisoarea următoare:

«Garda imperială, sub ordinele generalului Gurko, a luat cu armele poziţiunile de la Gorny-Dubnik. Trei zile în urmă întăririle de la Teliş, au fost silite să se predea.

Armatele voastre au părăsit apoi Dolny Dubnik, şi trupele noastre au ocupat rând pe rând Teteven, Osikov şi Vraţa.

In această stare, ori ce împotrivire din partea Voastră, neputînd să dea naştere de cât la nefolositoare vărsări de sânge, am crezut de datoria mea, şi dintr'un înnalt sentiment omenesc, să împărtăşesc Excelenţei Voastre aceste fapte.

Imi place să cred, că veţi preţui pricinile cari m'au îndemnat să fac pasul acesta, şi că 'mi veţi da prilejul să vă încredinţez că, în persoana Voastră şi în trupele Voastre, voi şti să onorez pe nişte războinici vrednici de cea mai înnaltă cinste...»

La aceste rânduri, Osman Paşa a răspuns:

«Dacă garda imperială sub ordinele generalului Gurko a luat Gorny-Dubnik şi Teliş, şi dacă generalul însărcinat cu apărarea acestei din urmă piete s'a predat, starea Plevnei încă nu poate fi atât de primejduită în cât să mă silească să îndemn pe vitejii mei ostaşi să depuie armele.

Voi şti, în ori ce împrejurare, să nu mă depărtez de la datoriile pe cari mi le impune greaua mea sarcină, şi să ne vărsăm, eu şi brava mea armată, cea din urmă picătură de sânge pentru cinstea patriei şi apărarea drepturilor ei...»

«Ast-fel a răspuns Osman-Paşà în cel mai greu ceas al vieţei lui: atunci când toate căile de mântuire, toate ajutoarele, toate puterile şi toate nădejdile în erau strivite.

Eu ce pot răspunde caldelor voastre rugăciuni?

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Războiul e aproape sfârşit. Dar el încă nu s'a încheiat. Ţara noastră încă nu este mântuită..

Să-mi sfătuesc tovarăşii de luptă, şi încă pe cei mai scumpi, pe cei mai viteji, să lase armele din mână?

Nu, tată, — nu, mamă dragă, — nu, dragă soră... Ca ostaş şi ca ofiţer domnesc, nu pot să săvârşesc greşala asta..

In ori ce împrejurări, să nu ne depărtăm de datoriile pe cari ni le impun ceasurile grele: să ne varsăm chiar cea din urmă picătura de sânge întru cinstea Patriei şi apărarea drepturilor ei...»

Ana tăcù.

In salon se făcù o linişte solemnă.

In inimile tuturor cuvintele, atât de mari şi de bărbăteşti, ale lui Mircea Basarab, răsunară multă vreme ca nişte glasuri adânci; şi sclipiră în sufletele lor, ca nişte fulgerări tari în noapte; şi le sguduiră conştiinţele slabe, şovăitoare, dar atât de cinstite şi de curate în durerea lor.

In uimirea lui Vladimir Sergiu, care sta încă aiurit în umbră, Alexandru Basarab se ridică de pe jilţ înnalt, transfigurat, cu ochii înnecaţi de lacrămi...

Chipul lui era alb şi luminos ca fierul topit în flacări...

Buzele 'i tremurau.

Abia stăpânindu'şi lacrămile ce'i fierbeau în gâtlej, moşneagul se apropie de umbra lui Vladimir, şi strigă înnăbuşit de obidă:

—«Vino, copilul meu...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Nimeni nu te poate opri... Mergi cu D-zeu... Fă-ți, în liniște, datoria către țară...

„Sunt Basarab...!

„Așa au fost toți strămoșii mei... cum e fiul meu... cum ești și tu...

Vladimir plângea...

Se lăsă, sdrobit de fericire, pe brațele vornicului și rămase nemișcat, cu capul îngropat în barba lui albă.

Ana se ridicase de pe jilț.

Figura îi era cu totul schimbată. Pe buze i-se întipărise un suris cald, plin de lumină. Pe obraz îi curgeau lacrămi mari, arzătoare...

Uitase tot. Simțea, numai, că iubea, pe fratele ei Mircea, cu o patimă nețărmurită.

Îl îndumnezeià.

Și de două ori, în clipele acelea mari, pline de bărbăție și de înnălțarea, iubea pe Sergiu Vladimir...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

IX

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

In zilele de 7 și 8 Noembrie avù loc asaltul de la Rahova...

Ca și în timpul năvălirilor de la Plevna, Bucureștii și țara întreagă, stătură, în zilele acestor lupte mari, într'o împietrire grozavă...

Nu fù suflet românesc în fața căruia, două zile și două nopți în șir, să nu fi strălucit icoana atacurilor desnădăjduite ce se dau departe, pe țărmii Dunărei, și ai Skitului; și nu fù inimă românească în care cele mai calde rugăciuni pentru biruința oștilor noastre, să nu fi găsit loc larg și adânc în acele ceasuri de grea încercare...

Lupta de la Rahova avea pentru toți, o însemnătate uriașe...

Cu toate că plănuirea acestui atac,—hotărît și pornit, de către Principele Carol, în grabă și fără pregătiri,—nu pătrunsese în țară de cât prea târziu, totuș, mulțimea, pururea îngrijată de cele ce se petreceau pe câmpul de bătaie, află din vreme științe numeroase...

Din depeșile cari soseau de peste hotar, din

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

descrierile câtor-va ziare mai bine înștiințate, de pe buzele ostașilor pripășiți prin țară, din jurul palatului domnesc, a legațiunilor, a Ministerului Oastei,—in sfârșit din familiile ofițerilor ce se găseau la războiu,—norodul pătrunse repede înțelesul acestui atac neașteptat.

Liniile din spre Sofia, deschise până în ziua de 12 Octombrie Mușirului, fuseseră închise prin luarea Dubnikului și a Telișului.

Mai rămânea linia de Nord-Est: către Vidin.

In fie care zi oștile turcești, îngrămădite în acest din urmă oraș, și cari stau în legătură slobodă cu împărăția musulmană, puteau să isbească rândurile creștinătății și să alerge în ajutorul lui Osman...

Luarea Rahovei însemnă, dar, sfărîmarea pentru tot d'auna, al celui din urmă punct de sprijin al Plevnei...

La 9 Noembrie răsună, în toată țara, cele din urmă vești de pe câmpul de luptă.

Rahova căzuse.

Fuseseră lupte mari, cu pierderi grozave, cu noian de răniți și de morți...

Dar nădejdile lui Osman erau acum strivite.

Plevna era ca și învinsă...

Bucuria celor din țară fù nemărginită...

Din munți în mare, nu era de cât un clocot de veselie, de urări, de hăuliri, de lacrămi...

Toate casele erau pavoazate.

Toți se îmbrățișau. Toți plângeau...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Şi de pretutindeni nu se ridica de cât un singur strigăt, sugrumat de înduioşare fără margini:

—«Românaşii noştri...! Leii noştri...!»

Veselia ţinu, viforoasă şi neînfrînată, zile 'n şir...

Veniră apoi, una câte una, veşti triste cari astâmpărară, încet-încet, înflăcărarea mulţimei...

Veniră amănunte dureroase asupra groaznicilor încăerări de sub întăririle Rahovei, din mlaştinile Ogostului, de pe podul Skitului.

Sosiră listele ostaşilor morţi şi răniţi.

Apoi,—ca şi în urma asaltului de la 30 August,—gările, şi uliţele, şi spitalele, şi casele celor rămaşi în ţară, începură să se umple de răniţi, de lacrămi, de întunecare, de doliu...

*

Familia Basarab fu prinsă, în mijlocul acestor frămîntări mari, ca într'o revărsare de sloiuri...

Scrisoarea lui Mircea Basarab, în care le vorbea de Sergiu, şi prin care îi înştiinţa că a doua zi va pleca la Rahova, stârni o temere omoritoare în casa nefericitului vornic.

Uitară toţi însufleţirea din ajun.

Foile albe, pe care mâna ofiţerului domnesc scrisese atât de mărunt şi atât de multe, îngheţase, de a doua zi, între degetele moşneagului.

Toată ziua o citea şi o recitea, căutând să-i tălmăcească înţelesul, să afle din frazele ei trun-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

chiate, rostul plecărei lui Mircea la Rahova, adàncimea primejdiei în care nefericitul lui copil alunecase...

Speriat de huetele ce umblau prin oraș, alerga, la fie care ceas, în camera lui Sergiu Vladimir, și-'l prididea cu întrebările:

—«Incotr'o e Rahova...?

«Asalturile istea cum se fac?

«Ofițerii de ordonanță ce rost au?

«La ce depărtare bat puștile ostășești...? Obuzurile cum vin.. cum se sparg...?

«Căpitanul Groza, din statul major, cum a căzut...? Nicolae Bogdan, ofițer de ordonanță, la ce-a murit»...

Sergiu Vladimir își da toate silințele să potolească neliniștea bătrînului; să-i risipească, de pe ochi, negura vedeniilor întunecate.

Ii zugrăvea asalturile alt-fel de cum se dau; ii vorbea de ofițerii de ordonanță liniștit, fără temere; îi arăta firea lui Mircea Basarab în alte culori de cât acelea pe cari le cunoștea bătrînul...

Vornicul părea că se liniștește.

Intra în iatacul lui de lucru, din iatac trecea în salon, din salon ieșea în pridvor...

Își animà ochelarii, și iarăș citea...

Scrisoarea îl înfrigură din nou.

O frază grea ii răsuna mereu în auz, răscolindu-i sufletul, pustiindu-'i mintea.

Își pironea privirile de-asupra celor din urmă rànduri scrise de mâna fiului său, și rămânea în loc, ca de piatră:

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

«In ori ce împrejurări să nu ne depărtăm de datoriile pe cari ne le impun ceasurile grele: să ne vărsăm chiar cea din urmă picătură de sânge întru cinstea Patriei şi apărarea drepturilor ei... »

Ast-fel o duse bătrînul vornic, şi împreună cu el toată casa, în cele două zile, de aşteptare grozavă, în cari avù loc asaltul de la Rahova.

Veni, apoi, vestea isbânzei.

Pe uliţele capitalei se revărsară valurile vesele ale mulţimei. Se aprinseră luminile în jurul clădirilor; se aninară flamurile de sărbători pe strade; se deslănţuiră bandele de lăutari prin pieţe...

Totuş, el se frământa încă, bântuit de aceiaşi grije omorîtoare, între pereţii casei lui pustiite.

De la Mircea Basarab,—nici o veste.

Alergă la Ministerul de răsboi.

Nimic.

Alergă la Palatul Domnesc.

Aceiaşi tăcere.

Bătù depeşi peste depeşi Marelui Cartier de pe câmpul de bătaie.

Abia într'un târziu,—către 20 Noembrie,—i-se răspunse printr'o depeşe ciudată:

«Locotenentul Sergiu Vladimir să se prezinte la Cartierul General.»

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Şi jos o semnătură neînţeleasă...

Telegrama aceasta, rupse în două inima bătrînului...

«Doamne...!» sbucni în hohote nefericitul părinte...

Aibi milă... Nu mă lăsà...

E mort, Mircea.

E mort... băiatul meu... E mort...»

Vladimir, plecă chiar în noaptea aceia, cu cel din urmă tren...

Plecă într'o liniște lugubră.

Nu-'l plânse nici mama Tudora, nici Ana, nici Elena Basarab...

In sufletele tuturor ideia peirei lui Mircea, luase proporţii mari...

Cuprinsul depeşei, atât de misterios şi de straniu, iscălită de un nume necunoscut, sosită atât de târziu, lipsită de ori ce deslușiri nu le putea furişà altă credinţă.

Chiar Sergiu Vladimir părea turburat adânc.

El se aruncă în trăsură fără să scoată o şioaptă.

Dar pe chipul lui, se citea limpede, toată desnădejdea, pe care-i o încrustase cuprinsul scurt şi tăinuitor al depeşei...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

X

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Vladimir, sosi pe câmpul de bătaie, într'o dimineaţă rece şi posomorită...

Pământul se încreţise de gerul nopţei, şi nouri albi, aducători de troiene mari, se îngrămădeau în zări...

In tristeţea care-'i învăluià fiinţa, tot câmpul de bătaie,—câmpul acela pe care atât de mult îl jinduise, pentru care storsese atâtea lacrămi din ochii mamei lui nemângâiate, ai Anei, şi ai nefericiţilor ei părinţi, — i-se părù învestmântat într'o haină cu totul alta de cât aceia pe care o vedea din depărtare...

Toate i-se păreau schimbate, posomorite, sălbatice...

De acum a pus piciorul pe ţărmul Dunărei, o privelişte dureroasă, la care nu se aştepta, pe care nu şi-o putuse închipui, îi isbi privirile...

Pe podul larg şi nemărginit, întins între Măgurele şi Nicopoli, era o înviforare grozavă...

Sute de care, de chervane, de herghelii de cai, de călăreţi, de ostaşi, de pahonţi şi de

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

negustori, se îmbulzeau pe deasupra plutelor legănătoare, uni căutând să răsbească spre țară, alții încercând să pătrundă spre Nicopoli...

Văsduhul huia de hăuliri, de înjurături, de trosnete de bice, de scârțiiri de roți, de sforăiri de cai, de răgete surde...

Toată lunca, joasă și mlăștinoasă, dintre Dunăre, Măgurele și Islaz, părea un bâlci imens, răscolit de furtună, amenințat de revărsarea apelor...

Și în mijlocul acestui viermar nemărginit, îngrămădit și strivit între maluri, năpădeau mereu,—de pe pod, care cu răniți; din spre cele l'alte puncte ale țărei, lungi caravane cu provizii și cu arme...

Ceasuri întregi i-au trebuit lui Vladimir să se strecoare, printre gloate, până în mijlocul podului; și alte ceasuri spre a putea ieși, de cea l'altă parte a Dunărei, sub ruinele, sfărîmate și înnegrite de foc, ale Nicopolului...

In tot drumul acesta, inima lui, chinuită de neliniște, înfiorată de durere, fù pusă la o grea încercare.

Pe din'naintea lui trecură, ca într'un vis urît, valuri-valuri de umbre și de arătări înspăimântătoare...

Văzu care mari, încărcate cu trupuri schilodite, trântite unele peste altele în sânge.

Printre zăbrelele dricurilor se strecurau din rănile muribunzilor rîulețe negre ca păcura.

Și sânge curgea pe roțile carelor, și cu sânge

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

era spoit tot podul şi toate drumurile, de la Plevna, până în Măgurele...

Unii din aceşti răniţi, erau morţi.

Stau culcaţi pe spate, galbeni, înţepeniţi, cu ochii pironiţi spre boltă.

Păreau că privesc, pentru cea din urmă oară—în nourii albi ce se îngrămădeau în înnălţime, — fumul isbucnit din redute, încăerările în cari primiseră loviturile morţei, icoana în veci neştearsă a răsboiului din zări...

Sub cadavrele lor încovrigate, gemeau alţi răniţi, înnăbuşiţi, striviţi...

Se auzeau implorări sfâşietoare de milă şi de îndurare.

Unii cereau să fie daţi jos.

Alţii se rugau să fie impuşcaţi, asvârliţi în valuri, puşi sub roatele carelor.

Cei mai greu răniţi, aiurau în fundul dricurilor:—vorbeau, în şioapte înnăbuşite de plâns, cu doctorii din ambulanţe, cu părinţii lor, cu nevestele, cu fraţii, cu surorile şi cu copii lor...

In urma acestor care mortuare, se trăgănau pe jos soldaţii din excorte. Mergeau toţi, întunecaţi de gânduri, aiuriţi de huet, istoviţi de drum şi de lupte.

Din răstimp în răstimp câte un dorobanţ se urca deasupra purcoaielor de trupuri încleştate de dureri, şi făceau loc, celor stâlciţi de desubt, în întuneric...

Alţii răsbăteau, călări, înnaintea boilor, şi despicau, drum slobod, trăsurilor de ambulanţe.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Vladimir privea, din colţurile în cari era îngrămădit, acest sinistru convoi de umbre lugubre şi vedenii cumplite i-se aninau de suflet...

Une-ori i-se părea că vedea pe Mircea Basarab, trântit pe brânci, sub trupurile celor morţi.

Alte-ori îl vedea, întins pe spate, de-asupra răniţilor... galben, cu fălcile încleştate, cu buzele vinete, cu ochii stinşi...

Din timp în timp, îşi îndrepta privirile speriate, către malurile prăpăstioase ale Bulgariei...

Nourii se ridicau mereu pe orizont...

Păreau valuri cenuşii de fum...

Avea senzaţie că un foc mare mistuia, în depărtări, ţări întregi...

Şi din mijlocul acestui prăpăd fără margini, lumea fugea, spre noi, îngrozită: unii căutând să-şi mântuie vieţile, alţii alergând, cu cei scoşi din vâltoarea flacărilor, în braţe...

Până în amurg, tânărul locotenent se sbătu în această gură de iad, isbit, îmbrîncit, şi srivit de şuvoiul mulţimei...

Aici văzù, el, tot sufletul neamului omenesc.

Unii se svârcoleau în prada celor mai sălbatice dureri. Şi în jurul acestor nefericite făpturi, vrednice de mila şi de ajutorul tuturor, viermuia o lume cu totul streină de suferinţele lor sfâşietoare...

Peste glasurile răniţilor sburau de pretutindeni injurături şi ameninţări barbare...

Bicele se împleticeau necontenit prin spaţiu, învârtite de braţe încordate de mânie; cădeau,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

plesnind, peste feţele sanitarilor ţintuiţi pe caprele brikurilor; fulgerau degetele muribunzilor, agăţate de stinghiile carelor...

Negustorii voiau să treacă cei din'tâi; pahonţii voiau să ajungă înnaintea lor; gembaşii îşi mânau, cu furie oarbă, hergheliile îngrozite de şuer; cirezarii, dau spaimă, prin gloate, împungând taurii cu furcile lor de fier...

Ce le păsau lor de muribunzi şi de eroi...?

Pe câmpul de bătaie aşteptau zeci de mii de suflete omeneşti, pe cari trebuia să le hrănească zi şi noapte.

Şi în răsboi, se făceau trebi mari.

Curgeau rublelele în cascade...

Se pricopsea omul într'o zi cât într'un an, într'o săptămână cât într'o vieaţă întreagă... Şi puhoiul neînfrînat, hidos, de negustori, cărăuşi, samsari şi geambaşi, trecea înnainte, în vuet de furtună, ţinând în loc, mersul desnădăjduit, către scăpare, al celor ce se jertfiseră pentru mântuirea ţărei şi înnavuţirea tuturor...

Când Vladimir ajunse de cea l'altă parte a Dunărei, era atât de slab, atât de ameţit, atât de stors de puteri, în cât nu'şi mai putù urma calea...

Părea că ieşise din adâncimile unui mormînt uriaş plini de viermi şi de trupuri sângerînde, în care o mână răsbunătoare îl aruncase de viu...

Se odihni câte-va ceasuri în Nicopoli, şi porni, către miezul nopţei, înnainte...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Noaptea era rece şi întunecată. Orizonturile erau stăvilite de munţi suri de nouri...

Dor câte-va stele rare, înfrigurate de groaza pustiurilor, mijeau, din depărtări în depărtări,— ca nişte ochi de lup, — printre grămezile de troene deslănţuite pe stepele cerului...

Până la Dèbova, el merse încet, la pas... Drumul era înţesat de gloate învălmăşite.

Adese-ori se împiedica de care şi de poveri mari, răsturnate prin noroaie.

Alte-ori calul tânărului ostaş sforăia, şi sărea înnapoi, cu nările răsfirate, îngrozit de umbre fioroase...

Vite moarte, buhăite de arşiţa verei, presărau pretutindeni drumurile şi şesurile Bulgariei...

Prin văsduhul acesta, înnăbuşit de miros greu de hoituri, sfâşiat, din depărtări în depărtări, de fânarele căruşilor şi de lanternele călăraşilor ce foiau prin noapte,—Sergiu trecu, tăcut, cu groază, ca printr'o criptă largă plină de vedenii...

Când zorile de ziuă, înspuziră orizontul, călăreţul lăsa drumul, şi se avântă, în trap, apoi în galop, pe câmpuri...

O negură uşoară învăluia cuprinsul.

Prin negurile acestea nemişcate, se auzeau foiri şi ţipete stranii...

Pâlcuri negre de corbi, şi umbre rare de ulii, răsbăteau prin apele cenuşii ale zorilor, speriate de ropotul fugarilor, chemate în zări de puhoiul cadavrelor uitate pe şesuri...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Aceste roiuri de pasări cernite făcură, asupra lui Sergiu, o impresie stranie.

Intâi i-se părù că sunt închipuirile lui înse'şi, întrupate aievea, în aerul mort al zilei.

Apoi, le luă drept alaiuri mari de suflete rătăcite 'n spaţiu...

Cum ele se ridicau de pe morţi, din coşurile stârvurilor, dintre osemintele ostaşilor căzuţi de mult în putreziciune, nu'şi putù închipui alt-ceva de cât toate aceste făpturi înnaripate, negre ca moarte, setoase de sânge ca ostaşii prinşi în lupte, erau însă'şi duhurile în veci neimpăcate, pururi însufleţite de vuetul armelor, ale vitejilor căzuţi în foc...

Câţi viteji căzuseră de la începutul războiului, până în ziua aceia, pe câmpul de bătaie...? se întrebà, el, cu înfiorare...

«Mii şi mii de viteji...»

Şi mii de corbi. fluturau în aer; mii de arătări rătăcitoare cerneau zările de plumb ale nemărginitului ţinţirim din jurul lui...

Cu aiurările acestea în suflet, Sergiu alergă fără odihnă, până se făcù ziuă albă...

In dreptul Verbiţei se opri.

Ii veni în gând să se abată pe la ambulanţele Crucei Roşii, unde îşi închipuia că va fi zăcând Mircea...

Dar frica nu'i dădù pas.

Işi înfipse pintenii în pântecul calului şi porni în galop spre Poradim...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

XI

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Vladimir fu primit, fără nici o întârziere, de generalul Cernat, în cort...

Inima tânărului ostaș se sbătea ca pe flacări.

De când intrase în Marele Cartier o zăpușală grozavă îl învăluise.

Apoi inima începu să 'i se bată.

Cu inima strânsă de fiori, el trecu din santinelă 'n santinelă, din bivuac în bivuac, până în mijlocul statului major român...

Înmână depeșa celui din'tâi ofițer întâlnit în cale, și așteptă...

După o clipă de înmărmurire, cari i-se părù cât un veac, un ostaș tânăr, vioi, cu mustățile abia mijite pe colțurile buzelor, cu ochi mari și luminoși îl duse în cortul generalului Cernat.

«Imi pare că am onoarea să conduc pe d-l locotenent Sergiu Vladimir,... îi spuse tânărul soldat, cu un accent cald, plin de nobleță.

«Cunosc situația d-voastră... E admirabilă dintr'un punct de vedere; nu știu însă... în alte privințe...»

Lui Sergiu Vladimir i-se păru ciudată ară-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

tarea sprintenă şi atât de luminoasă a ostaşului.

—„D-ta..!“, întrebă el uimit.

—„Ion Lahovary...“ răspunse militarul.

Student la Paris... acum şef de pluton!

Am alergat, d-le locotenent, de bună-voie în campanie.

Şi-'mi pare rău astă-zi...

—„De ce..!“

—„Pentru că mulţi din comandanţii mei au murit iar alţii sunt răniţi. Numai eu n'am căpătat ,nici o rană...“

Sergiu răsbi în cortul generalului, urmărit şi înviorat de cele din urmă cuvinte ale tânărului voluntar.

I-se păru chiar că în clipa despărţirei soldatul îi atinse mâna şi-i şiopti, încet, la ureche:

«Curaj... Războiul nu alege...»

Generalul îl primi cu multă dragoste.

«Imi pare bine, locotenente... îmi pare bine că te văd...» zise el.

«Şezi... Şezi fără sfială...»

Şi se întoarse către masa lui de lucru.

Semnă câte-va hârtii, trase perdeaua cortului, şi se aşeză lângă Vladimir, pe pat.

Sergiu Vladimir sta neliniştit, stângaci.

Chipul negru şi boiul înnalt al generalului, în grozeau.

Se uita la mustăţile lui groase, răsfirate către colţurile gurei, la ochii lui mari pitiţi după perdelele greoaie ale pleoapelor, la brazda adâncă dintre gene, la firele rare din barbă, şi

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

i-se părea că sta de vorbă cu o făptură uriaşe, turnată 'n bronz.

Cunoştea bine, şi chipul, şi firea generalului. Ştia ce suflet blând avea; câtă dulceaţă şi măestrie purta în grai; câtă dragoste şi grije părintească hrănea ostaşilor de pe câmpul de bătaie.

Cuvântul «tătucul oştilor», cum îl botezaseră trupele, îi flutura mereu pe buze.

Totuş, sta uluit, fără curaj, urmărindu-'i cu frică toate mişcările şi toate şioaptele. La fie care atingere tresărea. De câte-ori se făcea, în cort, tăcere, se înnăbuşa...

Ideia fixă că generalul Cernat ştia tot, că el singur din toate miile de suflete strânse pe câmpul de bătaie, fusese chemat să împlinească greua osândă de a'i desvălui adevărul asupra lui Mircea Basarab, îl făcea să-'l privească ca pe un călău.

Un călău îndemânatec, înţelept, destoinic...

Dar, un călău...

Generalul vorbea domol, cumpătat, cu multă luare aminte.

Îi aduse aminte de asaltul de la Griviţa, de rana pe care o căpătase „pe câmpul de onoare", de starea desnădăjduită în care îl găsise a doua zi în ambulanţe, de decoraţiile Marelui Duce, de ordinul de zi al Domnitorului.

— «Nu credeam să te mai avem printre noi... Ai scăpat din grea primejdie...

D-zeu a voit, pe semne, să nu fim lipsiţi de

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

prea mulţi viteji; iar cei viteji să-'şi primească, aici răsplata lor...

Află, dragul meu, că eşti pus pe tabloul de înnaintare... Eşti *căpitan.*"

Cernat privi cercetător în ochii locotenentului.

Vladimir îşi duse mâna la vizieră, şi mulţumi prin câte-va murmure neînţelese.

Generalul se ridică, făcù doi trei paşi prin cort, apoi se opri deodată, deşteptat ca dintr'o amintire depărtată, în faţa lui Sergiu.

Vladimir sta în picioare, şi-'l urmărea, cu frică, din umbră.

«Dacă nu mă înşel...» făcù generalul, «eşti rudă cu căpitanul Basarab... Cumnat..? Nu..?»

Sergiu nu putù răspunde.

—„Ce face bătrânul..?

„Am primit, de la el, o mulţime de depeşi... Trebuie să fie tare amărît, sărmanul..?"

Iar se plimbă prin cort, şi iar întrebă:

—„Imi pare că are o fată şi... doui băeţi..?"

—«Nu, domnule general... N'are de cât un singur băiat... pe Mircea.»

Generalul îşi duse mâna la frunte şi rămase câte-va clipe gânditor.

—«Greu...», gemù el.

«Cred că ai ştiinţe despre Mircea?»

—«N'am nici-o ştiinţă, domnule general...»

Glasul lui Sergiu tremură.

Se uita adânc în ochii generalului, în ochii aceia tăinuitori, cufundaţi sub sprâncene stufoase, în noaptea cărora licăreau sclipiri de fier,—şi fiori reci, ca de ghiaţă, îi tăiau inima.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Simţea că desvăluirea adevărului se apropia cu paşi zoriţi.

I-se părea chiar că un talaz uriaş se înălţa în tăcere de-asupră-'i, şi sta gata să-'l sfarăme, deodată, sub greutatea lui de plumb...

Generalul îşi furişe privirile către Vladimir, şi zâmbi.

Fu un zâmbet trist, plin de înduioşare şi de milă.

Îi apucă mâna răcită de fiori, şi-'l trase lângă el.

—«Nădăjduesc...», murmură el, urmărindu-'i printre gene, frământările sufletului, «că mă adresez unui ostaş plin de bărbăţie şi de curaj...

Te văd cam palid... Tremuri...

Trebuie să fii obosit, şi de drum, şi de neodihnă.

De mult ai părăsit patul..?

—„De o lună, domnule general..."

—„Nu te-aş fi chemat", — urmă generalul trecând repede peste răspunsul tremurat şi înnăbuşit de spaimă al tânărului ofiţer,—«dacă n'aş fi avut o datorie de împlinit...

Ţiu mult la familia Basarab... Cunosc pe conu Alecu, vornicul... de mult.

Şi pe tânărul Mircea Basarab... pe acest brav ostaş... cel mai brav dintre ofiţerii mei... l'am iubit...»

Cernat se opri.

Sergiu avu o tresărire dureroasă.

Sângele îi fugi din obraji, şi un val de lacrămi îi năvăli între gene.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Innainte ca locotenentul să isbucnească, generalul îşi sprijini amândouă braţele pe umeri lui, şi-'l privi surîzând în ochi.

—«Mă rog... mă rog...», murmură el.

L'am iubit... Da...

Expresia e nimerită.

In campanie, dragul meu... trecutul, singur, are înţeles. Numai pe trecut putem pune temei.

Viitorul n'are nici un razim.

Timpul de faţă e iarăş nehotărît, plin de nesiguranţă, de întâmplări neaşteptate...

Moartea domneşte, deasupra noastră, a tuturora.

Şi unde moartea e singură stăpână... nu se poate vorbi de trainice legătură omeneşti de cât cel mult în... ironie.

Inchipueşte-ţi... că d-ta pleci, în clipa asta, pe câmpul de luptă.

Colonelului meu îi voi spune: «*am iubit* pe tânărul acesta...». Căci nu ştiu, şi nu am nici un drept, să nădăjduesc că te vei reîntoarce.

A pune temei pe viaţa d-tale, înseamnă a mă îndoui că eşti, cu adevărat, *viteaz*...»

Vladimir Sergiu înţelese frazele atât de iscusite ale generalului, dar nu voi să le primească.

Un nou vârtej de gânduri îi turbură mintea şi un alt val de lacrămi îi sbucni sub pleoape...

—„Domnule general..." îngăimă nefericitul ostaş, abia stăpânindu-şi durerea... „înţeleg cuvintele D-voastră... Vă mulţumesc...

Dar nu mai pot... iertaţi-mă eu sunt atât de slab...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Să ştiţi d-v. ce dramă se petrece în sânul familiei Basarab... în sânul acelei familii seculare, rămasă de azi înnainte... fără copil... fără urmaş..."

—«Ştiu dragul meu... De aceia chiar te-am chemat...

Adică... nu eu te-am chemat.

Te-a chemat Basarab...»

Sergiu făcù ochi mari.

Generalul urmă neîntrerupt, zorit de amintirile ce-'i se învălmăşeau în suflet şi de sunetul trâmbiţelor de afară.

—Să mă ierţi, dragul meu...

O să-'ţi vorbesc repede şi fără ocol. Văd că eşti destul de tare...

M'ar şi mâhni faptul să te văd dând semne de slăbiciune în faţa mea şi chiar pe câmpul de bătaie...

Basarab a căzut din nefericire... rănit...

A fost trimis la Rahova de Alteţa Sa Principele...

Cum vei fi aflat de prin ziare, şi din înştiinţările noastre, în acest punct, pe care 'l socoteam mult mai slab de cum a fost, s'au dat lupte mari, cumplite...

Istoria le va înregistra pe toate; şi pe aceleaşi pagini, ale ei, vor sta deapururea numele eroilor ce s'au jertfit, acolo, pentru ţară...

Ofiţeri superiori, în cari ne puseserăm tot avântul şi toată încrederea, cu cari am copilărit şi am dus la îndeplinire creşterea oştilor

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

noastre, oameni de fier ca maior Giurescu şi Eni, au căzut morţi în fruntea batalioanelor lor...

Innaintea jertfirei acestor mari viteji, toate inimile luptătorilor au fost cuprinse de o înflăcărare fără margini...

Rând pe rând s'au aruncat în foc, în fruntea coloanelor, ofiţeri şi sub-ofiţeri, de toate armele şi de toate gradele.

Acolo a căzut Marele Duce Sergiu, lovit de un obuz...

Locotenentul Ghika, din marele Cartier, cu obrazul pătruns de gloanţe, cu batista în rană, nepăsător de moarte, a intrat în foc cu o rară bărbăţie.

Un alt camarad, bun amic şi sfătuitor al acestui brav locotenent, intrase, înnaintea lui, în vârtejul omorîtor al gloanţelor...

El dase pilda cea mare.

El brăzdase cel din'tâi drum către viforul morţei...

Iţi vorbesc, dragul meu, de scumpul nostru căpitan Mircea...»

Generalul rosti numele lui Basarab cu o durere nestăpânită.

O lacrimă i-se ivi între gene; apoi alte lacrămi se înşiruiră pe obrajii lui arşi de soare, înnegriţi de pulbere...

— «N'am crezut...» urmă şeful oştirilor de pe câmpul de bătaie, «să văd, în acest tânăr şi nobil ostaş, atâta iubire de ţară şi atât dispreţ de moarte...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Am pe masă rapoartele colonelului Slăniceanu, ale maiorului Măldărescu...

Ți-le voi da să le citești.

Îți va face plăcere. Te vor înflăcăra chiar, avânturile eroice, ale fratelui d-tale de arme...

S'a luptat ca un titan...»

Generalul iarăș se opri.

Vladimir își duse mâna la piept și gemù...

Urmară câte-va clipe de tăcere adâncă.

Generalul se ridică în picioare, făcu doui-trei pași prin cort, și iarăș se opri în fața locotenentului...

—„L'am văzut, trei zile mai în urmă, la Mecica...

Domnitorul îi acoperise pieptul de decorații.

De la moartea lui Bogdan, nici-o dată Principele nostru n'a fost atât de adânc mișcat ca în fața lui Mircea Basarab...

Și căpitanul a știut să fie tot atât de viteaz, în fața Domnului, ca și pe câmpul de luptă...

Nu ne-a cerut de cât două lucruri:

Să nu împărtășim nimănui, moartea lui, de cât d-tale, și să-'l înmormântăm *alături și în aceiași groapă, cu ostașii de rând căzuți la Rahova...*

Amândouă aceste dorințe i-au fost împlinite...“

Generalul rămase nemișcat privind drept în ochii lui Sergiu Vladimir.

Vladimir sta, împietrit, în picioare.

Era galben ca un mort. Dar nu șovăi, nici nu isbucni în lacrămi.

Ochii 'i-se lărgiseră în orbite, și buzele 'i

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

dârdâiau, şi sudori reci îi stropeau fruntea lucie ca ceara.

Işi duse mâna la vizieră, şi murmură înnăbuşit:

—„Domnule general... Mă pot retrage...“

Cernat îi întinse mâna.

—«Te poţi retrage, dragul meu... In noaptea asta vei dormi în Cartier... Mâine vei veni iarăş la mine...

Dacă voeşti să rămâi între noi, să iei iarăş parte la lupte, vei lua locul lui Mircea.

Aceasta e a treia dorinţă a lui...

Dacă nu, eşti liber...»

—„Domnule general...“ gemù, surd, locotenentul.

«In Cartierul General, nu pot rămâne... Trimite-ţi-mă în front... în atac... Voesc să lupt... să uit...»

Vrù să mai spuie ceva, şi nu putu.

Ieşi din cort aiurit, urmărit de ochii înecaţi în lacrămi ai generalului Cernat, şi porni, cu paşi şovăitori, ca un om beat, spre capela oştilor româneşti zidită de Domnitor, în Poradim...

Intră ameţit în altar, se aşternu istovit de puteri pe trepte, şi până târziu, în noapte, plânse şi se rugă, în hohote, pentru neamul Basarabilor, asvârlit, din ziua aceia înainte, în noaptea celei mai cumplite desnădejdi...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

OSMAN

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

CARTEA III

„Leul“

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

I

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Osman-Paşà dădù storurile cortului la o parte, se aşează pe un scăunel, în faţa cerului deschis, îşi sprijini capul în palme, şi rămase cu ochii aţintiţi în noapte....

Cea din urmă, şi cea mai grea povară, i-se ridicase de pe suflet...

In noaptea aceia, după ceasuri lungi de consfătuire şi de neînţelegeri vijelioase, voinţa lui înfrânsese şovăiala întregului Durbar.

Impotriva tuturor paşalelor, neînduplecatul Gaziu hotărîse ieşirea în massă a puterilor mahomedane, din Plevna.

Zadarnic Adil-Paşà, bătrînul războinic din Crimeea, îşi duse mâinile la tâmple, şi isbucni, cuprins de desnădejde:

—«Vrei să ne ucizi....? Cum vom sfărîma rândurile ghiaurilor, când de zile 'n şir oştile noastre n'au hrană, şi tremură de ger, şi blestemă pe Allah în prada desperărei...

Effendi.... Uită-te la barba mea albă, şi la urmele rănilor mele, şi în sufletul meu, atât de oţelit în răsboaie, şi nu trece peste sfaturile unui ostaş, îmbătrânit foc....

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

După şease luni de împotrivire uriaşe, o capitulare cinstită nu poate fi nici odată o îngenuchiere umilitoare.

Să primim pacea — dar în mâinile lor, jertfe neputincioase, să nu ne dăm.. »

Osman ascultă cuvintele bătrânului comandant al întăririlor Bucovei, dar nu se înduplecă....

Se ridicară atunci, împotriva lui Osman, Tahir, şi Tefic, şi Atuf, şi Ahmet-Paşa, comandantul topciilor.

Tuturor, Osman, le răspunse printr'un zâmbet batjocoritor, plin de mustrare şi de scârbă.

Bătù apoi din picior.

Şi încleştându-şi pumnii pe mânerele revolverelor, ascunse în pantalonii lui groşi de pâslă, — strigă înnăbuşit:

«Osman *nu se predă*... Moară toate armiile în foc, prefacă-se toate puterile noastre în pulbere... Dar nici odată, duşmanii Profetului, nu se vor atinge, liberi şi nestânjeniţi de sfintele noastre flamuri...

Aceasta e voinţa Profetului.

Aceasta e porunca mea şi a Inaltului Padişah...

Vă ordon. Nu vă rog....»

Generalii semnară, cu mâinile tremurânde, sub privirile de ghiaţă ale Muşirului, osânda ieşirei lor din Plevna, şi se risipiră umiliţi în noapte...

Osman îi privi lung din urmă.

Desfăcu, apoi, pânzele cortului şi rămase în

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

faţa cerului înspuzit de stele, cu capul culcat în palmă, cu sufletul pierdut în depărtări...

Sta nemişcat în uşa cortului, cu coatele sprijinite pe genuchi, cu ochii pironiţi în întunerec, şi asculta bubuiturile slabe ale puştilor, şi urmărea, ca de pe prova unei nave înţepenită între sloiuri mari de ghiaţă, luminile sinistre ce ardeau prin bivuacuri, prin lazarete, pe întăriri, prin spaţiu...

Era o noapte uscată şi geroasă, de iarnă...

Cei din'tăi fulgi de ninsoare se plimbaseră, în ajun, prin aer, vestind apropierea troenelor şi viscolelor nemiluite.

Pământul îngheţase pretutindeni.

Şi potop de corbi se abătuseră, croncănind a pustiu şi a moarte, peste lagăre; şi nori albi, încărcaţi de neauă, înţepeniseră spre miază noapte, aşteptând să'i spulbere vânturile peste oştile sale, lipsite de vestminte, ciuruite de răni, secătuite de foame, istovite de molime...

Ce era să mai aştepte neînvinsul Osman....

Toate nădejdile lui erau de mult sdrobite.

Foamea, groaznică şi neîndurătoare, ardea, de săptămâni în şir, în ochii desnădăjduiţi ai ostaşilor lui.

Apele erau otrăvite.

Mlaştinele se înnegriseră de cadavre şi de sânge. Fântânile rare, din Plevna şi din împrejurimi, se secătuiseră...

Păraele îngheţau...

Mistuite de foame şi de sete, strivite de du-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

rerile rănilor, înveninate de duhoarea hoiturilor presărate pretutindeni, desele tabere de nizami, mustafizi, cerchezi și arabi, se prăpădeau în masse.

Mii de luptători, învăluiți în sdrențe, gemeau, în friguri omorâtoare, prin lazarete și prin campamente.

Și sute de osmanlâi erau găsiți, în revărsarea zorilor, înțepeniți de gerul nemilostiv al nopților, prin văi și prin redute...

Nu mai erau nici medicamente pentru bolnavi, nici scămuri pentru răniți, nici nutreț pentru cai, nici lemne pentru foc...

Oameni și vite, se scufundau, toți, zi cu zi, în prăpastia morței...

Și din nici o parte a orizontului nici un ajutor.

Seraskeratul făgăduise, nefericitului Mușir, ajutoare mari și la vreme.

De luni în șir, Osman, aștepta, purtându-și privirile spre Okrania și spre Sofia, sosirea lui Suleiman Pașa, cu oști fără număr, sau năvălirea puterilor nevăzute ale lui Mehmet Ali, dinspre Elena și Mecica...

Dar nici Suleiman, nici Mehmet Ali, nu mai soseau...

Singur Șefket Pașà, se arăta din când în când, în orizont, cu lungi convoiuri de provizii și arme.

El sosi până în ziua de 12 Octombre.

De atunci înnainte, în jurul Plevnei, se făcù liniște pustiitoare.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Drumurile către Sofia fură stăvilite.

Gory-Dubnikul căzù în mâinile vrăşmaşului. Şi căzù şi Gorny-Etropol...

Osman rămase, în mijlocul oştilor năvălitoare, năpăstuit, fără nădejde, ca un plutaş lăsat în voia apelor.

El trimise, în câteva rânduri, ofiţerii din tabără să cerceteze zările, către Okrania şi Sofia.

Nici odată aceşti cercetaşi îndrăsneţi şi atât de credincioşi Muşirului, nu se mai întoarseră.

Ca o ironie sângerătoare, începură să sosească după aceea, tot soiul de înştiinţări şi de svonuri triste, în mijlocul taberilor musulmane.

In fiecare zi santinelele aduceau Gaziului, ziare şi răvaşe, asvârlite de avant-posturile ruseşti şi româneşti pe liniile întăririlor.

Şi în fiecare zi table mari se înnălţau pe dealurile Bukovei, şi pe vârful Muntelui Verde.

Osman citea slovele lor apăsate, şi răgete înnăbuşite i-se strecurau, şuerând, printre dinţi:

«Intăririle Karsului au căzut.

«Armatele lui Muktar Paşa s'au predat.

«Soldaţi mahomedani predaţi-vă...

«Aceasta e dorinţa Sultanului şi glasul înţelepciunei.

«Osman nu vă înţelege, nu vă iubeşte, nu voeşte să vă cruţe...

«Veţi pieri ucişi de foame, de ger, de sete, de gloanţe, de baionete...»

Şi prin ziarele streine, prin Times şi Daily News, Osman citea în fiecare zi veşti tot mai

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

îngrijitoare, semnate cu linii roşii şi albastre de către comandanţii moscoviţi:

„Infrângerea de la nordul Karsului"... „20 de „mii de prizonieri turci şi 30 de tunuri cu„cerite".

...«Mari zăpezi în regiunile Şipcei. Drumurile înnămeţite. Suleiman Paşa în neputinţă de a'şi mai tăia drum către Nord-Vest..."

Peste aceste înştiinţări grozave, cari pătrundeau tot mai adânc în mijlocul taberilor musulmane, răscolind sufletele, întunecând conştiinţele, înfriguránd inimile celor mai buni dintre viteji, sosi, în timpul din urmă, o veste şi mai grozavă.

Osman află, de pe buzele câtor-va soldaţi ruşi, căzuţi prinşi în mâinile ghicedurilor otomane, o parte din planul de împresurare al Plevnei.

Află, cu spaimă cum regimentele de geniu ale armatelor năvălitoare, isbutiseră să schimbe matca Vidului, tăind canaluri largi şi adânci către sud-est.

Dintr'o clipă într'alta zăgazurile stau gata să se ridice, şi toate apele furioase ale marelui fluviu bulgăresc să se reverse deasupra Plevnei, înnecând oraşul, inundând taberile musulmane, sfărâmând toate adăposturile şi toată tăria Muşirului....

La toate acestea se gândea Osman.

Şi toate i-se arătau, în noaptea aceea rece şi liniştită, negre şi ameninţătoare ca moartea.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Sta, cu ochii pironiţi în pământ, cu capul înclinat spre piept, cu fălcile înţepenite şi cugeta cu durere şi cu milă nemărginită, la ţara lui, la strălucirea de odinioară a Islamului, la biruinţele cutremurătoare ale întemeietorilor împărăţiei musulmane,—la prăbuşirea şi umilinţa lor de azi.

Până unde se întindeau, în alte vremi, hotarele împărăţiei lor...? Deasupra càtor popoare, a càtor ţări, a càtor cetăţi şi palate uriaşe, fâlfâia odinioară prapurul sfàntului Alem şi arcul Semi-Lunei?... Mintea lui nu putea să măsoare întinderile acelea, nici numărul oştilor otomane de pe timpul lui Mahomed şi Baiazeth, nici bogăţia orbitoare a nemărginitei lor împărăţii. Lumea întreagă, pământul întreg, păreau încă neîncăpătoare în faţa nesfârşitelor valuri de ieniceri şi solaci cari isvorau necontenit, ca talazurile mărilor, din stepele Asiei.

Şi, acum, toate au pierit. Au pierit ca miriadele de fluturi îmbrăcaţi în pulbere de argint şi de purpură, la cele din'tài viscoliri ale vàntului de iarnă.

Se cutremura globul întreg sub mersul greu şi neînfrànat al armiilor aziatice; şi, acum, nici cetatea lor, nici colţul de pământ închis între Dunăre şi Mare, nu mai putea fi apărat.

Toţi îi loveau. Toţi îi sfâşiau...

Cel mai umilit dintre vasalii lor, un tânăr Domn al unei sfioase provincii tribuitare Porţei,—principele Carol,—avea, chiar el, îndrăs-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

neala şi tăria să ridice armele şi să isbească fără cruţare în stăpânitorul tuturor mărilor şi ţărilor pământului!

El erà cel ce călăuzea oştile vrăjmaşe, de pe câmpul de luptă, asupra celui din urmă apărător al Islamului. El erà cel ce oprise opera de nimicire pe care o mână nedibace, din jurul Ţarului, o săvârşea, cu o îndărătnicie bine-cuvântată, la începutul luptelor. El smulsese din braţele Muşirului cea mai puternică întărire a Plevnei. El răscolea pământul, răsbind ceas cu ceas până sub corturile statului major turc. El îi submină tăbiile. El aducea foamete, şi bolile şi frigul nemiluit al iernei. El îi zăvorîse drumurile către Sofia şi Okrania. El revărsà apele Vidului peste oştile sale lipsite de hrană, de adăpost, de arme...

Urmărit de cugetele acestea, sărmanul comandat turc îşi pironi privirile de ghiaţă, — globi albi ai ochilor, — către stelele mărunte ce sclipeau, ca nişte licurici sfioşi în noapte, şi un fior sălbatec îi sgudui trupul aprins de mânie, chinuit de dorul răsbunării...

Gemu greu, ca un leu rănit de moarte, — scrâşni, şi se ridică apoi, de jos, apăsat de gânduri...

Trase perdeaua cortului şi se îndreptă spre Ciorum Tabia.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

In drum, pe clinul unei coline presărată cu tunuri sfărâmate, se opri.

Își îndreptă ochii, spre cer, și iar oftă:

«Dacă toți ai mei, m'-au părăsit,» mugì el, «dacă nici un fiu al Profetului nu se mai «poate jertfi astăzi, pentru împlinirea legei lui sfinte... încă a mai rămas un suflet gata de jertfă.

«Nici odată un vasal al Porței, nu va înfrânge mândria Padișahului și nu va întuneca strălucirea Semi-Lunei, până când nu va trece mai întâî peste trupul meu mort...»

Cu aceste șioapte, pline de o hotărîre grozavă, Osman se îndreptă, cu pași grăbiți, spre avant-posturi și pieri, nevăzut, în umbră...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

II

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Vestea ieşirei oştilor musulmane din Plevna, stârni printre mahomedani o mare înfrigurare. Unii se bucurau, alţii se îngrijorau, mulţi erau cuprinşi de spaimă şi de desnădejde...

Miile de răniţi şi de bolnavi, cari zăceau aproape în nesimţire prin lazarete, prin redute, prin oraş, şi prin bordeiele părăginite presărate în adâncimile văilor, tresăriră cu groază cumplită, la auzul acestei ştiri.

„Oştile, cari încă pot purta arma, vor ieşi“— îşi ziceau toţi aceşti nefericiţi schilozi.

«Vor ieşi, căci, dacă încă n'au căzut pe câmpul de luptă, Allah îi apără şi'i cruţă. Vor ieşi, îşi vor vedea iarăş ţara, vor pluti iarăş pe valurile Bosforului, pe întinsul mărilor, pe nisipurile de aur ale stepelor. Căci au în fruntea lor, pe un Osman-Gazi, pe un Adil, pe un Tahir-Bei... Aceştia îi vor scoate la liman. Ei nu se tem de moarte. Moartea fuge din'naintea lor...

«Dar ce ne vom face noi? Cine ne va scoate din ghiarele morţei? Ce puteri ne vor des-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

mormânta de aici, şi ne vor purta, peste noianul fără de sfârşit al ghiaurilor, către Constantinopole, spre ţară....»

Groaza lor crescu, repede şi neînfrânată, ca furtuna...

Când zorile de ziuă înspuziră orizonturile, tot lagărul era plin de frământare şi de jale.

Osman închise ochii, spre ziuă,— obosit de gândurile de peste noapte şi de cercetările târzii de pe liniile redutelor,— şi'i redeschise, după câteva clipite, în faţa soarelui ce'şi îmbrâncea undele de argint peste creştetele dealurilor.

In jurul cortului său, comandanţii trupelor, şi medicii lazaretelor, şi ulemalele din tabără şi mahomedanii de frunte din Plevna, foiau îngrijoraţi şi abătuţi.

Veniseră toţi din toate părţile,—şi alte pâlcuri de musulmani răsăreau din gurile văilor,— spre a cerşi Muşirului apărare pentru cei lipsiţi de puteri şi de nădejde.

Osman se arătă în mijlocul lor, îmbrăcat în hainele lui groase de abà, cu cismele până la genuchi, cu revolvere ascunse în cărâmbi, cu ochii încruntaţi.

Mulţime i-se tàngui, purtându-şi braţele desnădăjduite spre cer, şi pomenind numele Profetului şi al Padişahului lor.

Gaziul îi ascultă în linişte, cu fruntea inclinată spre pământ.

In urmă vorbi.

Vorbi, ca în totdeauna, scurt şi hotărît.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

—«Îi vom lăsa aici. Peste hotărîrea Durbarului, şi a mea, nici-o voinţă nu poate trece.

Ghiaurii nu sunt oameni pe cari trebuie să-i iubim, dar legea lor, şi şefii lor, şi lumea întreagă, nu'i vor lăsa să se atingă de un fir de păr al mult credincioşilor noştri eroi. Vor cădea în braţele lor, *robi;* dar se vor reintoarce, în ţara noastră, *biruitori...*»

Se întoarse apoi către comandanţi, şi le porunci, fără să le dea nici un amănunt:

«Veţi aduna, astăzi, în Plevna, pe toţi dregătorii oraşului.

La zece ceasuri voi fi în mijlocul lor...»

Când soarele se innălţase sus, deasupra taberilor răscolite iarăş de şuerul obuzelor, Osman coborî în Plevna.

Drumul lui fù o trecere şi triumfală şi amară.

Luptătorii, încă neatinşi de gloanţe şi de molime, îl sărbătoreau cu urări fanatice.

Mulţimea nemărginită, de răniţi, de bolnavi, de copii, de femei şi de bătrâni musulmani, care 'i ieşiseră întru întâmpinare, îl implorau, cu mii de glasuri şi cu mii de braţe înnălţate spre Allah, să nu'i lase în braţele peirei.

Osman trecù prin mijlocul tuturor, urmat de statul său major, cufundat în gânduri.

Rare-ori îşi arunca privirile peste gloate. Atunci inima lui, rece şi neştirbită ca fierul, se sguduia de durere.

Dregătorii Plevnei şi preoţii bulgari ai ora-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

şului, şi toată creştinătatea târgului, îi ieşi înnainte cuprinsă de o mare îngrijorare.

Toţi tremurau în faţa privirilor lui încruntate.

Mulţi credeau că, odată ieşirea oştilor mahomedane din Plevna hotărită, Osman va trece prin foc şi sabie toată suflarea creştinească.

Alţii gândeau că dregătorii bulgari, şi toţi creştinii din Plevna, vor fi asvârliţi, chiar în ziua aceia, dincolo de linia redutelor, în bătaia focului.

Cei mai cumpăniţi şi mai cunoscători ai firei musulmane, nu credeau în nimic.

Osman primi autorităţile Plevnei, cu dragoste; apoi le vorbi, de faţă fiind tot norodul.

«Vă întreb, domnii mei ..» zise el, «şi rog pe toţi cei de faţă să'mi spuie, fără înconjur şi fără sfială, dacă, în tot timpul acestui lung asediu, a fost care-va dintre creştini, nedreptăţit, prigonit sau neîngrijit de către oştile mele, de către comandanţii lor, sau de către mine însu-mi?

Din toate părţile isbucniră glasuri hotărîte: «Nu!...»

«Vă întreb...», repetă iarăş Osman, «dacă nu am dat hrană creştinilor lipsiţi de hrană, din proviziile noastre; şi n'am îngrijit pe cei răniţi, cu medicii şi cu ajutoarele noastre; şi n'am mângâiat, pe bolnavi şi pe cei văduviţi de copii lor, cu aceeaşi dragoste părintească, cu care am îngrijit pe mult credincioşii noştri luptători?»

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Un «da» limpede, isbucni din mii de guri...

«Vă mulţumesc...» urmă Gaziul, „Sunteţi cinstiţi şi drepţi...

„Acum, a sosit ceasul să ne despărţim. Mâine, poimâine, — nu pot hotărî ziua, — armatele noastre vor părăsi oraşul acesta, la adăpostul căruia au strălucit atât de puternic armele Semi-Lunei.

Vă mulţumesc pentru primirea pe cari ne-aţi dat'o; pentru credinţa cu care ne-aţi slujit.

Allah şi milostivul nostru Padişah, se va îngriji, oricare va fi soarta armelor, de voi şi de urmaşii voştri...

Nu pot cugeta însă la plecare, până când nu voi avea, din partea voastră, o chezăşie că veţi şti să răsplătiţi, prin bine, binele nostru; şi că mai presus de toate, veţi şti să vă împliniţi, în ori-ce împrejurare, datoria de oameni şi de creştini pioşi

Las în seama voastră mii de răniţi, de bolnavi, de copii şi de femei, cari nu pot înfrunta, împreună cu noi, mânia focului.

Cum v'am cruţat şi v'am ajutat, vă rog să-i cruţaţi şi să-i ajutaţi."

Din nou se făcù vuet în mulţime.

«Făgăduinţele voastre, pentru mine, au mare preţ,...» strigă Osman.

«Dar, pentrucă sunt în joc atâţea eroi, la cari ţin mai mult ca la propria mea viaţă, — făgăduinţele acestea nu mă pot împăcà.

Vă rog să juraţi aici, în faţa Dumnezeului vostru şi a lui Allah, cu mâinile pe crucile

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

voastre, sub îndoitul jurământ al preoților voștri, — pe cinstea și pe fericirea urmașilor voștri și ai patriei voastre, — că veți cruța pe toți musulmanii ce vor rămânea în grija voastră și'i veți apăra, în fața popoarelor învingătoare, dacă noi nu vom putea învinge,—de orice asuprire și pedeapsă neomenească ..»

Se făcù, după aceste cuvinte mari, o tăcere de moarte.

Osman își împlântă privirile scrutătoare în ochii marilor dregători și ai preoților bulgari, apoi așteptă...

Urmă o înțelegere de câteva clipe.

Preoții se desprinseră din gloate și veniră în față la Osman.

Cu mâinile pe cruce și pe sfintele evangelii ei jurară, cei din'tăi, să păzească cu sfințenie făgăduința lui. Apoi rând pe rând, toți dregătorii și toți creștinii din cetate, jurară, sub patrafirele preoților, să cruțe pe eroii turci și să'i apere, de orice urgie, în numele prceeptelor lui Isus

Fu un ceas mare, în veci neuitat

Mahomedanii isbucniră în rugăciuni de mulțumire și de slavă.

Ochii lu Osman, ochii aceia de ghiață, cari nici odată nu s'au înduioșat și nici odată n'au plâns, se umplură deodată de lacrămi.

Și plânse bătrânul Adil, și plânse Tafic Bei, și plânse Atuf, și plânse toată mulțimea adunată în jurul lor.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Au plâns chiar preoţii şi dregătorii creştini ai oraşului; căci, după luni în şir de temere şi de groază nemărginită, se simţeau şi ei mari,—neasemănat de mari,—prin jurământul lor, făcut în numele dreptăţei, al milei şi al păcei omeneşti.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

III

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Cea din urmă noapte pe care oştie turceşti o mai petreceau în Plevna sosise.

Era o noapte rece şi întunecoasă, încărcată de neguri, răscolită de fulgi albi de ninsoare.

Încă din ajun, nourii albii de pe boltă se spărseseră.

Pământul era nins pretutindeni.

Iarna venise...

Toată noaptea aceia Osman plănui, în sânul statului său major, mijloacele de luptă şi de isbăvire.

Şi, toată noaptea, până în crăparea zorilor, oştile turceşti se frământară, în adâncimile văilor, pregătindu-se, pentru mântuire, şi pentru moarte...

Se ridicară tunurile din meterezele tăbiilor şi se strămutară, în tăcere adâncă, unele pe dealurile Krişinului şi ale Opanezului, altele pe şesul larg şi deschis al Vidului.

Merindele şi muniţiile se împărţiră.

Bolnavii şi răniţii fură ridicaţi şi duşi în Plevna. Familiile turceşti, din cetate,—bătrâni

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

gârboviţi de foame şi de molime; mame slăbite de dureri, copii galbeni şi prăpădiţi de spaimă, schilozi, neodihniţi şi nehrăniţi de săptămâni în şir, — năvăliră toţi, de pe uliţele strâmte ale târgului, şi se îngrămădiră, prin întuneric, în faţa podului de peste Vid, în apropierea oştilor gata să deschidă, cu piepturile lor, drumurile Sofiei.

Oştile turceşti fură împărţite, sub privighetorea lui Osman, în patru mari tabere

Şease mii de oameni, sub comanda lui Edem Paşa, fură lăsaţi să apere, până la cea din urmă picătură de sânge, întăririle de la Opanez şi Krişin, ţinând astfel în frâu revărsarea oştilor vrăjmaşe pe urmele Muşirului.

Cincisprezece mii de turci comandaţi de bătrânul Adil, luptătorul din Crimeea, trebuiau să rămâe în Plevna, spre a sprijini din'napoi, la vreme de grea cumpănă, ieşirea oştilor năvălitoare.

Două-zeci de mii de oameni, în frunte cu Osman-Paşa, aveau greaua menire să treacă, prin foc şi moarte, spre Sofia...

Innainte de spumegarea zorilor, toate cetăţile din jurul Plevnei,—afară de întăririle Opanezului şi ale Muntelui Verde,— erau pustiite. Alaiuri negre împovărate de muniţii, de provizii şi de tunuri desfăcute,—se strecurară în puterea nopţei, prin şanţurile tăbiilor, spre punctele de pază, şi spre câmpia Vidului. Şi mii de oameni aşezară podurile de plute şi

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

de care sfărâmate, peste valurile spumegânde ale marelui râu al Bulgariei.

Şi alte zeci de mii de suflete se frământau, şi se învălmăşau, şi se striveau,—în ţipete şi vaete înnăbuşite,—printre cai, chesoane, care şi harabale înţesate până 'n vârf cu purcoaie de trupuri omeneşti, pe şesul dintre Plevna şi Vid.

Când dealurile Plevnei se liniştiră, şi văile părăsite de oşti se scufundară în întuneric, şi luminile torţelor asfinţiră,—Osman se coborî, de pe Arab Tabia, în valea cetăţei.

Cortul lui,—din pragul căruia supraveghiase şi cârmuise, timp de o jumătate de an, impotrivirile şi victoriile uriaşe ale osmanlâilor,—era acum risipit.

Se uită în preajma lui cu durere.

Işi înălţă ochi spre stele, acolo unde se arăta cornul de aur al lunei, pe care 'l implora, şi de lumina căruia se înflăcăra în nopţile de vară; şi, fără voie, trimise cerului o rugăciune zorită,—cea din urmă rugăciune,—pentru mântuirea şi gloria Aliotmanului.

Se pogorî, apoi, spre lagăr, cu capul în piept,—privind cu încordare pământul în care ştia că'şi va găsi a doua zi odihna cea bună.

Deasupra Plevnei se opri.

Spre răsărit mijeau, de-asupra dealurilor, zorile de ziuă.

Lumina slabă a răsăritului şi albeaţa zăpeşei desgropau, din noapte, coperişurile caselor zi furnicarul nemărginit din vale.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Un vuet surd cutremura în depărtări văsduhul.

Imanii se rugau desnădăjduiţi spre stelele sfioase ale zilei. Copii plângeau, femeile plângeau, bătrânii plângeau... Singure oştile Muşirului, aşezate în rânduri nestrăbătute, aşteptau cu neastâmpăr semnalul plecărei.

La poalele colinei, Gaziul încălecă, şi porni, în galop, urmat de Tefik, de Fahir, de Atuf, de Ahmet şi de Hassib Bei, în cercetarea trupelor.

Toate oştile erau în regulă.

Nici o inimă nu şovăia. Pe nici un chip omenesc nu se zugrăvea temerea de moarte...

Intră grăbit, surd la urările mulţimei, nepăsător la şioaptele generalilor, în mijlocul pedestrimei lui iubite.

Bătrânul Adil se apropie, de umbra lui, cu braţele desfăcute:

— «Gazi!.. Allah să te aibă în paza lui sfântă...»

Ochii îmbătrânitului erou se umplură de lacrămi.

Voi să mai adaoge un cuvânt şi nu putù.

Osman îl îmbrăţişe, îndurerat, din şea:

«Adil...», strigă el. «Allah e sus... Jos suntem numai noi!...

«Când două ceasuri, după despărţirea noastră, vor bate, vei fi cu toate oştile tale, din colo de podul Vidului în ajutorul meu.

«Orice întârziere, e primejdie, Adil...

«Allah să fie cu tine!»

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Ceil'alţi generali nu mai avură timp să'l îmbrăţişeze.

Osman făcù semn comandanţilor să înnainteze.

Opt arabi, purtând făclii aprinse în vârful suliţelor, se grupară în jurul marelui comandant turc.

Oştile plecară.

Nemărginitul agarlâc aziatic se clătina, în urma întunecosului alai, ca un codru bătrân, desrădăcinat şi bătut de vijelie...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

IV

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Rare-ori istoria poporului mahomedan a înscris pe paginile ei pline de răsboaie şi de biruinţe cutremurătoare, o năvălire mai cumplită şi o vitejie mai mare ca aceia, pe care oştile lui Osman-Paşa, o săvârşiră în ziua de 28 Noemvrie...

Soarele încă nu se ridicase sus pe boltă, şi toate redutele şi şanţurile întărite de pe clinul Dolny-Dubnicului fură prefăcute în ruină, acoperite de morţi, pustiite de foc...

Năvălirea oştilor musulmane fu atât de neaşteptată, în cât înspăimântătoarele trupe de grenadiri imperiali din regimentele Siberiei, cari apărau aceste întăriri depărtate, nu avură timp să se puie măcar în apărare...

La un semn al Muşirului, bateriile deschise ale pedestrimei asiatice înaintară din trei părţi spre redute.

Tiraliorii se asvârliră, în vuet de furtună, către întăriri.

Nizamii înroşiră poalele dealurilor cu turba-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

nele lor înmuiate în purpură și sânge. Călărimea se desfăcù în două aripi imense. Flancul stâng se deslănțuì, către Dolny-Etropol; aripa dreaptă încercuì orizontul, ca un codru de aramă, către Blazigas...

Câtevà clipe, și totul se sfârșì.

Câtevà tunuri deșteptară, cu glasurile lor răgușite, văile și cetățile adormite de pe zări; se auziră câtevà huete și glasuri omenești înnecate de salve clocotitoare; apoi steagurile verzi, încrustate de arcul scânteilor al semilunei, se înnălțară fâlfâind deasupra celei dintâiu linii de apărare a Dolny-Dubniculuì...

Osman sta pe calul său alb, ca spuma, sub poalele întăririlor, și urmăreà, cu ochii plini de ironie, de mânie și de încredere, mișcările întârziate ale puterilor creștine.

Din toate părțile zărei se auziau trâmbițe de alarmă și vaete desnădăjduite, de ajutor și de groază.

Grenadirii se întăriau zoriți în a doua linie a tranșeelor.

In depărtări, pe dealurile Etropolului, tunurile începură să fumege, trimițându-și obuzele peste cetăți, în neștire.

Din spre Opanez se revărsară peste palele negurilor, bubuituri de salve, urlete de oști in încăerare, și huruitul prelung al canonadei.

Către Muntele Verde, Scobelleff, intrase desnădăjduit în luptă cu rezervele lui Adil.

Mușirul zâmbià.

Această luptă uriașe, prinsă în toate punctele zărei, îl înflăcără.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Ce năzuise, se împlinise.

Oştile româneşti şi ruseşti erau pretutindeni răscolite şi încătuşate.

Drumul, către Sofia, erà aproape slobod.

El făcù semn comandanţilor.

Goarnele sunară din nou.

Şi din nou pedestrimea se asvârlì, cu răget surd, către a doua linie întărită a Dolny-Dubnicului.

Lupta fu scurtă şi înăbuşită.

Cum se clatină navele părăginite pe valurile mărilor bàntuite de uragane, aşà se clătinau şi se năruiau cetăţile ruseşti, sub puhoiul înfricoşat al islamului.

Osman erà sus, pe clinurile dealului.

Nizamii răzbiseră în tranşee.

Sàngele ţâşneà, ca din isvoare.

Armele şuerau şi scăpărau, în lumina sângerie a soarelui răsărit pe orizont. Şi ţipete înspăimântătoare de ajutor, şi urlete fanatice de „eiuvallah“, şi prăbuşiri surde de metereze sfărâmate de ghiulele, se amestecau, într'un huet din ce în ce mai sălbatec, cu bubuiturile din zări şi cu vaetele mulţimei imense de fugari ce se svârcoleau în albia Vidului, în urma năvălitorilor, sub ploaia de granate ce curgeau potop de pe redute.

De odată Osman oprì armatele din mers.

Flancul stâng al cavaleriei intrase, către Dolny-Etropol, în luptă cu călărimea inamică. Şi aceeaşi şarje cumplită se încinsese, către răsărit, între Blazigas şi Dolny-Dubnic.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Frontul armatelor sale erà strivit între cele două flancuri hărţuite...

Neînduplecatul Muşir, îşi aruncă privirile către miază zi

Orizontul erà înnegrit de oşti.

Din toate punctele câmpului de bătaie, armatele ruseşti şi româneşti veneau călări, în ropot de grindină, spre locul încăerărei.

La Opanez focurile încetaseră.

Către Muntele Verde salvele slăbeau.

Nu se auzeau, de dincolo de Vid, decât urletele desnădăjduite ale fugarilor; şi nu se vedeau, spre Plevna, decât limbile de foc şi şuvoaele negre de fum ce isvorau, din ce în ce mai mânioase, din clădirirle pătrunse de bombe ..

Văzduhul începù să se întunece.

Fumul bateriilor se lăsà în trâmbe uriaşe peste masele nemărginite de luptători îngrămădite între maluri. Obuzele sburau, şuerau şi se spărgeau pretutindeni.

Grămezi întregi de oameni săreau în slavă, sfărâmaţi de şrapnele, rupţi în fâşii, prefăcuţi în sgârciuri şi în cărnuri sângerânde...

In mijlocul acestui iad, Osman îşi strânse rândurile şi luă comanda cavaleriei.

Urmară câtevà clipe de împietrire înfiorătoare; apoi, deodată, excadroanele şi regimentele călări porniră către zidul nestrăbătut al călărimei vrăjmaşe.

Când armatele se isbiră, cele două ceasuri, în cari bătrânul Adil trebue să sosească în ajutorul Muşirului, sunaseră...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

V

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Erà aproape miezul zilei, şi soarta armelor încă nu se hotărâse.

In cea dintàiu şarje, Osman sfărâmă oştile ruseşti şi româneşti.

Dar numărul acestora erà uriaş. Se răspândise vestea ieşirei lui Osman până la Porodim şi la Mecica; şi de pretudindeni călăreţii şi armatele pedestre, şi artileria, se urneau şi veneau în roiuri nemărginite, către locul încăerărei.

Bateriile trăsneau cu o putere îndoită de pe coline şi din gurile văilor, iar luptătorii înspuzeau, ca lăcustele, lumina zărilor.

Porniseră din Poradim şi Ţarul, şi Principele Carol.

Bătrânul Monarc al împărăţiei de la Nord, se oprise în Griviţa de Miază-zi, şi urmăreà cu inima strivită de nelinişte, peripeţiile luptelor din depărtări.

Principele Carol, urmat de ofiţerii statului Major, se apropia in galop, sburând peste văi şi peste dealuri, de apele însângerate ale Vidului.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Marii comandanţi ruşi şi români, îşi părăsiseră sectoarele şi năvăliseră aţâţaţi de luptă şi de setea biruinţelor, sub zidurile învălvorate ale Plevnei.

In aceste împrejurări, lui Osman nu-i mai rămâneà, decât sau să se reîntoarcă în Plevna, sau să moară.

Să părăsească câmpul de bătae, nu puteà. Cugetul biruinţei i se înrădăcinase adânc în suflet. Nimic nu l'ar fi putut clinti din loc. Nici un sfat, nici o ameninţare, nu-i puteà înfrânge voinţa. Sta pe cal, împietrit, acoperit de sudori, cu ochii injectaţi de sânge, şi se uità, cu o îndârjire fioroasă, înainte, peste turbanele răsboinicilor, în vâltoarea fără de sfârşit a taborelor prinse în încleştarea din urmă a luptei. Buzele i se crispaseră într'un zâmbet sinistru. Şi toată arătarea lui, insuflà groază şi hotărîre uriaşe...

O parte din generalii turci, se sbăteau, în mijlocul oştilor, rotindu-şi iataganele, în fulgere şerpuitoare, pe deasupra cealmalelor desnodate şi desfăşurate pe umeri.

Alţii făcuseră cerc în jurul muşirului şi aşteptau, în friguri, cuvântul lui din urmă.

Mahomedanii, încălziţi de privirile agere, şi pururi scrutătoare ale Gaziului, căděau în stoguri sub săbiile dragonilor şi roşiorilor, - fără să murmure o şoaptă, fără să facă o singură mişcare de durere sau de spaimă.

Osman îşi privì îngrijorat ornicul.

Erau ceasurile 12, şi Adil nu mai sosea...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Rând pe rând el trimise, în Plevna, ofițeri de ordonanță. Și nici ofițerii nu se mai întornau, nici cei 15.000 de luptători, rămași în cetate, nu se arătau, în urma lui, spre Vid.

Sărmanul generalism își aduse atunci aminte de cel dintâiu sfat de războiu, în care hotărîse ieșirea oștelor sale din Plevna. Își aminti de bătrânul și credinciosul lui Adil. Îl văzù, înspăimântându-se de planul ieșirei, înălțându-și brațele spre Alah, implorând Mușirului îndurare pentru nefericitele sale oști; și pace,— pace mândră, în condițiuni mândre..!

«Nu cumvà m'a trădat..?, se întrebà Osman tremurând de mânie, și de urâ...

«Nu cumvà Adil, — legendarul eroul din Crimeea și din stepele Asiei,—'și-a pătat barba albă, și numele falnic, și cinstea islamului, închinând armele celor dintâi ghiauri sosiți în Plevna?»

Cu repeziciunea clipei trecură toate aceste cugete negre, prin mintea turburată a Mușirului.

Dar, grabnic el se potolì. Chipul i se însenină iarăși. Zâmbì amar, apoi un surâs iertător îi înflorì buzele învinețite.

«Nu se poate» își zise el. «Mai de grabă Osman se va întoarce iarăși în Plevna, de cât Adil să se hotărască a-și vinde trecutul și țara...»

Își încleștă pumnul pe mânerul hangerului, și scrâșnì din dinți cu furie.

O!.. De ce nu venea Adil?

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Cu 20.000 de oameni, sfărâmase două din cele mai puternice linii de apărare ale oştilor vrăjmaşe, şi ţinuse in loc, până în miezul zilei, toate armile creştine.

Cu încă zece mii de oameni ar fi trecut in sbor, peste români şi ruşi, către Sofia şi Constantinopol.

Adil..! Atât îi lipsià..!

Şi Adil îl uitase. Adil îl trădase. Adil căzuse...

Intr'un fior de desnădejde grozavă, Osman îşi înalţă prîvirile spre cer, îşi încleştă pumnii, apoi strivi, smucind zăbalele, gura armăsarului.

«Tefik...» gemù el.

Şi picături roşii de sânge, scurse din limba lui sfărâmată între dinţi, îi împurpură barba.

«Tefik. . Osman înnapoi, nu poate să meargă.

Cine crede în Alah să mă urmeze. .

Rob, sau mort, în faţa Profetului e totuna...»

Tefik îşi dădù calul la o parte, şî toţi generalii îl lăsară să treacă.

Dar, în clipa aceia, o răscolire neaşteptată de oşti şi de arme, tăiè drumul Muşirului.

Din Plevna veneà în goană desnădăjduită, fără sabie şi fără arme Mahmud-Ali, unul din numeroşi ofiţeri de ordonanţă, trimişi de Osman-Gazi peste Vid. Ofiţerul se oprì abià răsuflând, în faţa generalului.

Chipul îi erà verde. Ochii i se rostogoliau, mari şi speriaţi, în orbite...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

—«Ali... şi toate oştirile noastre, şi Plevna... şi Edem-Paşa... sunt în mânile ghiaurilor...»

Generalii îşi purtară ochii îngroziţi, când spre Osman, când spre oştile, înfricoşate, din jurul lor.

Osman măsură de sus până jos umbra călăreţului.

«In mânile ghiaurilor..! *Cum...?*

Privirile lui scăpărau...

Nici odată, pe chipul, pururea întunecat şi misterios al Muşirului, nu se văzù atâta mânie şi ură ca în clipa aceia grozavă.

Nimeni nu-i putù înfruntă căutătura.

Avură toţi senzaţie stranie că din orbitele lui isbucneau şiroae de flacări, şi că un foc mare le învăluià, tuturor, sufletele.

Singur Mahmud-Ali putù să vorbească încă:

—«Sunt făcuţi toţi prizonieri, prea luminate paşe...» urmă el.

„Incă din zori, când oştile noastre atacau întăririle dela Dolny-Dobnik, oştile principelui Carol au dat asalt Opanezului şi l-au luat cu armele. In acelaş timp Krişin şi Blazigas au căzut în mâinile puterilor moscovite...

«Adil-Paşa a fost isbit fără veste, din trei părţi deodată. Toate sforţările lui au fost deşarte. Oştile noastre s'au predat. Cetăţenii din Plevna au închinat, înaintea căderei lui Adil, cetatea. Şi toată mulţimea fugarilor, îngrozită de loviturile neomeneşti pornite din redutele creştine, au primit cu durere jugul învingătorilor.

Două zeci de mii de oameni, fără arme, fără

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

comandanți, fără steaguri, fără nădejde, așteaptă, Gazi, mântuirea lor prin tine.

Plevna e o zi în mâinile ghiaurilor.

Colonelul Cerchez e guvernatorul ei.

Dar tu poți, în ori ce ceas, să smulgi de sub jugul umilinței pe alesii tăi».

Osman întoarse capul din fața ofițerului, și strânse frânele armăsarului.

Când generalii se deșteptară, — Gaziul erà în mijlocul încăerărei.

El singur loveà, și singur târà, în urma lui, oștile în luptă.

Ca vijelia se năpustiră nizanii și redifii, pe urmele înfricoșatului generalism; iar, oștile românești și rusești, uluite de arătarea fioroasă a Leului se trăgeau în dezordine, trâmbițând zadarnic și din toate punctele zărei, strângerea târzie a rândurilor.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

VI

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Pe tot câmpul de bătaie, de la Dolny-Dubnic până la Riben, și de la Gorny-Etropol până la Poradim, răsună sguduitoarea știre, că Osman spărsese rândurile dușmane și că era acum departe pe drumurile Sofiei.

Atât de cumplit fù atacul lui din urmă, și atât de grozavă fù învălmășala oștilor noastre, în fața arătărei lui...

Dar soarta armelor nu voi să încunune cu lauri fruntea celui mai mare războinic al răsăritului, din veacul al 19-lea...

Gazi-Osman nu făcù de cât doui-trei pași, și căzù. .

O ruptură de obuz sfărâmă vintrele calului său arab.

In acelaș timp un glonț de carabină pătrunse piciorul viteazului războinic.

Căzu, sub cal, mânuind încă, în lumina friguroasă a soarelui, spada lui scumpă, încrustată cu aur, pătată de sânge.

Generalii se adunară desnădăjduiți, în juru'i

Hassib-Bey, credinciosul și bătrânul medic

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

al uriaşului luptător, îl ridică pe braţele sale şubrede şi deodată începù să plângă.

Osman era alb ca zăpada...

Două lacrămi i se ivise în colţurile ochilor; şi în aceste două lacrămi văzură, toţi, toată nemărginirea dragostei lui de neam şi toată durerea înfrângerei lui neaşteptate.

Cu o încordare supremă, Gaziul, se ridică între ai săi, în picioare. Şi cu toate că sângele îi gâlgâia din rană, ceru, cu buzele tremurânde, un cal nou, de luptă.

Dar puterile îl părăseau.

Dureri sfâşietoare îi sfredeleau piciorul, şi'i sgâlţiau trupul întreg.

Singur nu ştia unde e rănit.

Şi toată lumea,—Hassib el însu'şi,—văzându-i calul mort, şi văzând chipul lui Osman mai palid ca pânza, îl crezură pătruns, în toate părţile, de rupturi de spije şi de gloanţe.

Il îndemnară, toţi, să iasă din luptă.

Osman pregetă; apoi căzù moale pe braţele paşalelor.

Innainte de a părăsi câmpul de cinste, el se uită adânc în ochii lui Tefik:

«Tu, unde mergi?

Treci in fruntea oştilor, şi cazi, pentru ţară, cum am căzut eu....»

Tefik plecă umilit. Dar plecarea lui fù târzie.

Trecerea lugubrului alai prin mijlocul oştilor, curmă avântul tuturor mahomedanilor.

Vestea căderei lui Osman se deslănţui ca fulgerul...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Un vânt pustiitor, de jale şi de desperare, trecu şuerând peste toate taberile; apoi un murmur nemărginit se ridică, huind, spre boltă.

«Osman e mort.. Gazi Osman e mort...»

Şi vaete lugubre, de «Aman! Aman!» şi «Allah hù Allah» se răspândiră, în toate părţile zărei, semănând, printre nizami şi redifi, desnădejde şi groază; printre creştini, însufleţire şi putere.

Armatele se îmbrâncirâ înnapoi, isbite ca de suflarea morţei.

Mulţi asvârlirâ armele.

Ofiţeri şi paşale, socotind că Osman erà prins, ridicarâ în vârful săbiilor, mărame albe, în semn de pace.

Cuvântul «bariz» se întinse ca clocotul apelor.

Toţi cereau *pace*, şi toţi se trăgeau înnapoi, spre Vid, loviţi în piept, în coaste, şi în spate, de suliţele şi de proectilele ucigătoare ale oştilor împresurătoare.

O învălmăşală monstră răscoli, pretutindeni, văsduhul şi pământul.

Mii de cai, încurcaţi în frâne, se înnălţau sforăind peste capetele gloatelor, treceau peste morţi, peste răniţi, peste pedestrime şi îşi luau vânt, aruncând foc pe nări, dealungul şesurilor înroşite de sânge.

Pedestrimea era sfărâmată sub copitele cailor; topcii cădeau striviţi sub roţile tunurilor; călăreţii se luptau, piept la piept, tăindu-şi drum peste cadavre.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Apele Vidului fierbeau de trupuri înnecate, şi de umbre vii ce se sforţau în deşert să atingă malurile Plevnei.

Podurile, în mare parte, se sfărâmaseră.

Mulţimea fugară. care isbutise să treacă pe ţărmul stâng al Vidului, era prăpădită sub şuvoiul omorâtor al oştilor musulmane ce isvorau mereu din neguri.

Ţipetele mamelor şi ale copiilor, cutremurau tăria.

Căutau să scape, şi nu aveau unde. Către miazăzi era potop de arme şi de foc; spre răsărit clocoteau apele furioase ale fluviului; de sus, din împărăţia păcei şi a dreptăţei, cădea lavă topită: tuci înroşit, obuze sfărîmate..

Multe suflete nevinovate se înnecară; şi mulţi copii plăpânzi şi bolnavi, fură stâlciţi, în ziua aceia, sub picioare, de însă-şi părinţii lor...

Târziu, când toate şesurile, şi clinurile dealurilor, şi apele Vidului, erau înnecate de cadavre, se sunară, din amândouă taberile, încetarea luptei.

Osman se închinase.

Europa putea să răsufle, din ziua aceia uşurată.

Aliotmanul era învins.

Cu Osman-Gazi, asfinţi, pentru totd'auna, fanatismul islamului şi toată strălucirea semilunei, de veacuri în şir stăpânitoare peste crucile, umilite şi sfioase, ale bisericilor din răsărit.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

VII

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Intr'o casă părăginită, așezată sub malul drept al Vidului, Osman aștepta, cu sufletul otrăvit de durere, sosirea ceasului în care trebuia să fie dezarmat și robit...

Hassib-Bey îi pansa rana de la picior.

Ca un copil plângea bătrânul medic, și toți generalii turci, strânși în jurul nefericitului Osman, stau tăcuți, umiliți, cu frunțile 'n piept, cu ochii înnecați de lacrămi...

«Zilele trec...» murmură, într'un târziu, marele erou.

«Dar nici una nu se asemănă.

Unele sunt fericite... altele nenorocite!»

Își înclină capul spre pământ, și multă vreme stătù nemișcat, dus pe gânduri, înmormântat sub nemărginita și în veci neperitoarea lui durere.

De afară se auzeau răcnetele desnădăjduite ale celor uitați, în sânge, pe șesurile Vidului. Și ca un concert monstru, urletele valurilor se amestecau în plâns prelung cu tânguirile răniților, cu sunetele goarnelor, cu zăngănitul

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

armelor, cu sforăitul cailor, cu ropotele cavaleriei, cu ţipetele crivăţului...

Furtuna se stingea, puţin câte puţin, în depărtări.

O agonie înceată adormea pământul, plămădit de atâta timp în sânge.

Era agonia alor săi.

Osman o simţea, o înţelegea, o urmărea adânc prin negura cugetelor lui amare.

Simţea că totul se scufunda, în întuneric nepătruns, sub picioarele lui sdrobite.

Toate piereau cu el.

Işi cunoştea bine neamul.

Dacă el însuşi n'a putut ţine sus flamura biruinţei; cine altul mai era în stare să apere, pe credincioşii lui Allah, de umilinţa grozavă, ce se întindea neagră şi neţărmurită, ca un giulgiu uriaş de doliu, peste trupul adormit al Islamului...

Nimeni.

Căzuse el.

Sub trupul lui inert, căsuse toată fala şi toată strălucirea Răsăritului...

Clătină din cap, cu jale, apoi îşi înnălţă fruntea obosită spre Atuf:

—«Nimeni nu soseşte?

„Trimete un ofiţer... Să cheme pe cel din'tăi general, rus sau român, întâlnit în cale...

Se tem, oare, de Osman?

Să le spuie că Osman e cel mai umilit dintre ostaşii lui nefericiţi...»

—«Gazi!...», gângăvi, Hassib, isbucnind în lacrămi.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

«Pentru ce aceste cuvinte?

«Eşti mare, Gazi... mare, cum nici Padişahul nu'i...»

—«Taci...», porunci încet Muşirul.

«Te-am crezut înţelept, Hassib

«Ba nu... ai dreptate... ai dreptate... Padişahul e astăzi umilit şi mic.

«'I-am pângărit, *noi*, sceptrul... 'i-am spulberat, *eu*, mărirea...»

Osman tăcù.

In pragul colibei răsări, un stol de ofiţeri de stat-major, pe cari Osman nu'i cunoştea, de uniformele cărora nu avea ştiinţă.

Se opriră toţi înnainta Muşirului şi rămaseră împietriţi, cu mâinile la vizieră.

Erau ofiţeri din statul-major român.

Printre ei, era şi Sergiu Vladimir, slab, palid, mânjit de sânge, acoperit de scrum.

Colonelul Cerchez făcù un pas către Muşir.

—„La ordinele voastre, Excelenţă..."

—«Ce zice ofiţerul acesta..» întrebă Muşirul.

—«E la ordinul vostru, Effendi...," tâlmăci Hassib.

Osman salută.

—«Spuneţi'i că Osman e gata să'i predea sabia, şi să 'i se supuie, fără nici o împotrivire.

„Dar înnainte de toate, vrea să ştie: cari sunt condiţiunile capitulărei: ce se vor face cu credincioşii şi nefericiţii lui ostaşi?»

—„Nu am nici o împuternicire, şi nici un

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

ordin, asupra acestui lucru, răspunse limpede colonelul.

Nu pot hotărî nici o condiţiune. Nu pot lua nici o sarcină.

Singur, principele Carol, poate hotărî de soarta Voastră, şi a oştilor voastre."

Răspunsul acesta uimi pe Muşir.

Gaziul îşi întoarse capul, şi privi cu luare aminte în ochii colonelului.

—„Sunt români?" întrebă el.

—«Da, Effendi..."

—„Ciudat popor...", murmură în taină marele ostaş turc.

«Aveam alte păreri despre neamul acesta.»

Tăcu iar câteva clipe; apoi îşi desprinse sabia din centură.

Privirile 'i-se opriră lacome asupra mânerului ei de aur.

Trase lama şi stătu mult timp cu ochii pironiţi pe luciul oţelului.

In urma, o ridică încet către buze, o sărută, şi o întinse cu lacrămile în ochi, colonelului Cerchez.

Mişcarea aceasta fu atât de dureroasă,—cu atâta patimă îşi lipì buzele de armă, şi atâta tristeţă ardea în ochii lui,—în cât toţi cei de faţă se înfiorară şi plânseră de duioşie şi de milă.

Cerchez, se trase înnapoi umilit:

„—Nu pot primi nici vitejeasca Voastră spadă.

Singur Domnitorul se poate mândri cu un asemenea trofeu...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Eu am venit să vă aduc slabele mele ajutoare, în calitate de ostaș, supus ordinelor Voastre, și de guvernator vremelnic al Plevnei."

Osman tresări.

Și toți generalii turci tresăriră.

Sprijinindu-se pe piciorul stâng, gaziul se ridică în picioare, și întinse amândouă mâinile co Ionelului Cerchez.

Ii mulțumi printre lacrămi:

—«Infrângerea mea...», murmură el înduioșat «găsește, în cavalerismul armatei românești, o adâncă mângâere și un luminos punct de nădejde.

Vă mulțumesc din suflet...»

Ofițeri români salutară.

In clipa aceia, un sgomot neașteptat, de pinteni și de glasuri răgușite, sfărâmă brusc solemnitatea acelui ceas, plin de măreție și de iatnă.

In prag răsări chipul roșcat și dârj al ge neralului Ganeski.

Generalul rus aflase de alergarea colonelului Cerchez, în coliba gaziului.

Furia îi clocotea, nestăvilită, în ochi, și în întreaga lui făptură.

«In numele Impăratului.." mugi Ganeski,— „predați sabia, și urmați-mă..."

—«In ce condițiuni...» întrebă, Osman.

—«In nici o condiție...

Sunteți prizonierul nostru și atât...»

Tefik și Atuf, și Hassib, avură toți un fior de furie cu mp lită.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Işi încleştară pumnii pe spade, şi priviră ameninţători în ochii generalului rus.

Osman stătù, o clipă la îndoială apoi zâmbì.

—«Poftim...» făcù el.

Şi-i întinse sabia, nepăsător, fără nici o părere de rău, fără nici o împotrivire.

Apoi se întoarse către colonelul Cerchez.

—«Unde este principele vostru?» întrebă el.

«—Nu ştiu, Excelenţă...» răspunse colonelul.

—«Doresc să-l văd...» urmă Mușirul, privind cu dispreţ spre garda imperială...

Apol adăogă, suspinând greu, şi dând înţeles adânc cuvintelor:

«*Adevăraţii învingători, nu pot umili pe cei învinşi...*»

Cu aceste cuvinte se sprijinì de braţul lu-Hassib-bey, şi ieşì, escortat de generali şi ofiţeri. în faţa oştilor sale, îngenuchiate, — ca şi el, — sub jugul trist şi umilitor al robiei...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

CARTEA IV

„Prin Vifor“

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

I

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

In ziua de 7 Noembrie ieşea din Plevna cel din'tăi alai de prizonieri turci.

Erau vre-o trei mii de ostaşi musulmani, goi, sdrenţeroşi, secătuiţi de foame şi de neodihnă, cu trupurile acoperite de răni, parte lecuite, parte încă sângerînde.

Ei mergeau încet, prin zăpada ce se cernea necontenit din apele turburate ale cerului, şi pe care vântul o spulbera şuerând peste pustietăţile albe. Şi gemete înnăbuşite, şi rugăciuni sugrumate de jale şi de obidă neţărmurită, se înnălţau din mijlocul tristului cortegiu, şi se amestecau, într'o tânguire fără de sfârşit, cu ţiuirile crivăţului.

De o-parte şi de alta, a alaiului, înnaintau prin vifor, cu degetele înţepenite pe oţelele puştilor, cu capetele înfăşurate în glugi fulguite de neauă, soldaţii din excortă.

Eră un întreg regiment de dorobanţi tot aşa de sdrenţuiţi şi de supţi de puteri ca şi robii, prinşi în luptă.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Veştmintele sărmanilor viteji, ciuruite de baionete şi de gloanţe, abia se ţineau pe trupurile lor schilave. Ploile, amestecate cu sângele răniţilor, le putreziseră mantalele. Ele atârnau în fâşii, negre şi uscate, împietrite de ger. Şi toate sforţările lor de a se putea învălui, în aceste petice putregăioase, erau zadarnice...

Innotau, toţi, prin ghiaţă, şi erau toţi înfăşuraţi în ghiaţă...

Din depărtare 'n depărtare, pe marginea drumurilor înnămeţite, răsbeau prin pulberea sclipitoare, ca de grunji de sticlă, a viscolului, pâlcuri de ofiţeri călări...

Ei înnaintau, anevoios, în pasul cailor...

Unii vorbeau în şioapte, curbându-se peste oblâncurile şelelor; alţii stau înţepeniţi, ca nişte mumii negre, în scări, şi urmăreau convoiul în neştire, cu gândurile împărţite pretutindeni.

Scăpaseră din răsboi.

Acum, un răsboi nou se înteţea înnaintea lor.

Răsboiul neînduplecat al puterilor naturei.

Comandantul acestei lungi şi mohorâte excorte, şi a întregului alai, era un tânăr căpitan, îmbrăcat în uniformă de ofiţer de stat major.

El călărea pe un cal negru şi neînfrânat, între doui ofiţeri: un locotenent şi un sublocotenent de dorobanţi.

Arare-ori comandantul îşi ridica gluga

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

de pe ochi; şi o privire tristă, împăienjenită de ninsoare. cădea atunci peste nemărginitul şirag al robilor, ce se târa, spre Dunăre, ca un popor, mărunt şi întunecos, de cârtiţe...

Comandantul ofta...

Tovarăşii lui de arme şi de restrişte îşi băteau braţele, amorţite de ger, şi dau pinteni cailor scoţând chiote răguşite prin vuetul viforului.

Caii simţeau, par'că, din strigătele stăpânilor, rostul cuvintelor lor.

Dau să iasă din năme̦ţi

Işi încordau puterile..

Dar viforul îi isbea nemilostiv în faţă.

Sforăiau, săreau înnapoi şi se poticneau mereu prin hopuri..

Adese-ori stau împietriţi în loc, ciulindu-şi urechile către depărtările înspuzite, din'naintea lor.

Pe aripile vântului veneau tânguiri grele şi urlete surde. Şi odată cu vaetele acestea se simţea, prin neguri, apropierea haitelor de lupi...

Caii îşi sângerau gurile sbătându-se desnădăjduiţi în frîne.

Trâmbiţaşii sunau, tremurător, din goarne.

Alaiul pornea înnainte, în voia soartei, în bătaia viforului, în sânul larg al năme̦ţilor...

Către nimiezi, convoiul sosi la Musselim-Sello.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Plevna era acum departe. Şi, pentru totd'auna, ea rămânea înnapoi, îngropată, ca un mormânt uriaş, sub ura şi blestemul tuturor.

Peste tăbiile de pe dealurile Bucovei şi ale Crişinului, pe deasupra subteranelor şi şanţurilor înţesate de mii de morţi, peste văile adânci pline de hoituri şi de stârvuri îngheţate, se aşternuse linţoliul alb al păcei veşnice.

Nu se mai zăreau, nici lunete, nici întăriri, nici fumegări de tunuri, nici stoluri de călăreţi goniţi de vuetul luptelor.

Armatele, rămase încă in apropierea Plevnei, tremurau, sfioase şi neputincioase, prin văi.

Puterea omenească pierise.

Ca o ironie biciuitoare, natura pornise, ea însă'şi războiu, asupra tuturora.

Pretutindeni erà numai fum. Fum de zăpezi răscolite: de pulbere, sură şi albă şi străvezie, de ghiaţă răzuită...

Corbii luaserà locul regimentelor însetoşate de sânge.

Văsduhul erà cernit de umbre negre, clătinate şi învălmăşite de furia vremei.

Şi peste tot acest noian de puteri cumplite, intrate în luptă, nu erà de cât un singur comandant, un singur erou pururea neînvins: crivăţul...

Cu bice de foc, şi cu ţipete înfiorătoare, vântul nemiluit de la Nord. pălmuia,—în

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

bătaie de joc,—armatele nenumărate, ale învingătorilor. Şi toate oştile încununate cu lauri şi împovărate de trofee, se ghemuiau pe vadurile apelor, îngrozite, fără tărie, fără nădejdi..

De pe platoul de la Musselim-Sello, ofiţerii, şi soldaţii din escortă, şi robii din alai, îşi aruncară, pentru cea din urmă oară, privirile către Plevna.

Şi un suspin de uşurare, întovărăşit de rugăciuni tăinuite, se înnălţă, de pe buzele tuturor, în aer.

Tot ei,—ori cât de chinuită şi de primejduită li-era viaţa,—erau cei mai fericiţi.

Scăpaseră, cei din'tâi, din iadul din'napoi. Şi, dacă soarta nu va voi să-i cruţe, tot ei vor scăpa cei dintâi, de dureri şi de amintiri sfâşietoare, murind, înnaintea tuturor, în drumul lor spre ţară..

Alaiul se opri.

Pe marginea şoselei Nicopolului, mijea de sub troiane, o păragină povârnită sub greutatea zăpezilor.

O şuviţă de fum ieşea, de pe coperişul acestei colibe prăpădite, se sbătea o clipă în aer, căutând să se întoarcă înapoi, pe hornul spart, apoi se răsipea în vârtejele vântului.

De pe uşa cociobei năvălea în drum miros acru de băuturi oţeţite, amestecat cu fum de pipe şi aer aburit...

Erà o cantină, uitată de D-zeu în cale,—

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

singura şi cea din urmă, de pe câmpul de bătaie.

Câţi-va ofiţeri săriră, înviorați, din scări.

Un sergent se apropie de comandantul excortei:

—„Trăiţi, domnule căpitan... Un paşe, un colonel şi doui maiori turci, vă roagă să le îngăduiţi a intra, şi ei, în cantină...

Comandantul dădu îngăduitor din cap:

—„Să intre...“

Din convoi se desprinseră patru umbre omeneşti.

In frunte păşea un bătrân, palid, slab, cu barba rară, înţurţurată de sloi. Bătrânul purta, pe cap, fes sângeriu. Mâinile îi erau goale, crăpate de viscol. Işi strângea în jurul pieptului un cearşaf subţire, dăruit nefericitului paşe de vre-un redif fanatic, şi tremurà şi clănţănea din dinţi, fără preget...

Alăturea de el, mergea colonelul, — un colonel tânăr de nizami. Erà gol. Purta tunică strâmtă şi pantaloni strâmţi, vârâţi în cisme subţiri de piele de căprioare.

Chipul, frumos şi rumen altă dată, al colonelului, era vânăt şi crispat de ger.

Abia îşi putea stăpâni convulsiunile, ce'i frământau trupul. Totuş, dintr'un înduioşător sentiment de mândrie ostăşească, se străduia să'şi ţie capul sus, semeţ.

In dreptul cantinei se opri. Işi duse mâna

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

îngheţată, la piept, apoi la frunte, şi intră în hrubă pe urma bătrânului paşe.

Maiorii se furişară, înnăuntru, cu capetele în piept, aduşi de umeri, sgâiciţi, prăpădiţi de tăria viscolului.

In cantină, ofiţerii şi soldaţii nu mai încăpeau.

Erà un aer nesuferit.

Vântul răsbì pe uşe, şi umplu întunericul odăei, cu pulbere rece şi măruntă de zăpadă.

In jurul unui mangal, pe care vântul de curând intrat îl răscoli deodată, se ghemuiau, în cerc, ostaşii. Soldaţii se îmbulzeau la tarabă. Un ofiţer îşi desculţă cismele, şi începù sà'şi pârjolească, ciorapii groşi şi rupţi, de lână, la para albăstrie a cărbunilor.

Cei patru militari mahomedani se opriră, sfioşi, lângă prag.

Odinioară, de pe înnàlţimile întăririlor, aceşti viteji neînvinşi ai islamului, vor fi asvârlit moartea cea mai neîndurătoare asupra celor strânşi lângă foc, stâpâni pe cantină, cărora le cerşeau acum, cu ochii albi, pierduţi în orbite, un locşor, cât de lăturalnic, lângă jeratecul dătător de puteri. Paşa acela, atât de sgribulit şi de bătrân, -- cum erà privit el, oare, de toţi ai lui şi de toţi duşmanii, de sub redute, înnainte de căderea gaziului şi de luarea Plevnei..?

Mii de suflete oţerite, credincioase până la jertfirea cea mai crâncenă a vieţei lor,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

ascultau cu temere de poruncile lui hotărîtoare, şi'i se închinau, până la pământ, la fie-care mişcare, la fie-care cuvânt.

Ieri, ochii lui, întesaţi de fulgerile biruinţei, scrutau, de pe tăbii şi din scările calului său arab,—cu măreţie şi cu milă,—înnaintările şi frământările desnădăjduite ale gloatelor năvălitoare.

Erà a tot-puternic. Şi poate că nici odată nu şi-a închiput, sărmanul paşă, să ajungă atât de grabnic acolo unde erà acum: să se vază gol, umilit, târât pe jos, prin zăpadă, la depărtări de poştii, — îmbrâncit cu furie din urmă; pălmuit, de mânia crivăţului din faţă: fără nădejde să'şi mai câştige vre-o dată libertatea, armele, rangurile, şi gloria unei vieţi întregi.....!

Ca un cerşetor, sta umilit de o parte, cu capul în piept, cu trupul învăluit într'o pânză zdrenţuită, privind cu lacrămi un colţişor de foc,—tot ce mai dorea în lume,—la care nimeni nu-l îmbia.

Părerile acestea, atât de crude şi de înduioşătoare, în sălbăticia lor, vor fi trecut în ceasul acela, prin sufletele multora, din ofiţerii şi din ostaşii noştrii. Dar, erà frig. Trupurile tuturor erau degerate. Toate inimile, înfrigurate din zori până la nimiezi, de bătaia cumplită a viforului, erau acum împietrite.

Focul preţuia mai mult decât toate faptele bune.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Nimeni nu se clintea.

Nu puteau să se clintească, Nu mai puteau să *voiască*. Nu mai simţeau, nu mai vedeau, nu mai judecau...

Comandantul trecu pragul. cel din urmă-Işi scutură cismele de omăt, aruncă o privire piezişe către cei patru ofiţeri maho. medani,— şi'şi desfăcù gluga..

Trăsăturile lui Sergiu Vladimir, abia se mai puteau cunoaşte.

Mustăţile i se cărunţiseră de neauă. Pe obraji, părul neras dela întoarcerea lui în lagăr, crescuse în neregulă, dându-i un aer sălbatec Roşeaţa îi pierise. Erà palid, şi slab, şi neînchipuit de trist..

El înnaintă drept spre foc...

Doui ofiţeri, desmorţiţi de ger, se ridicară şi făcură loc căpitanului.

Vladimir se întoarse către ofiţerii turci:

„—Poftiţi, domnii mei..."

Apoi adăogă încet, strângând mâna bătrânului paşà:

Iertaţi.., generale... suntem în răsboi...

Şi apăsă greu, cu un gemăt înnăbuşit:

„E *nedrept* şi *neomenos*, răsboiul..."

Generalul dădù din cap; şi un surâs, şi trist şi recunoscător, îi lumină chipul veştejit...

„Nu face nimic..." răspunse iertător bătrânul. „Dacă noi am fi fost învingătorii... tot ast-fel s'ar fi întâmplat cu cei învinşi".

Şi tăcù.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Se aşezară, toţi patru, în jurul mangalului, şi privind duşi spre foc, stătură neclintiţi, furaţi de gânduri apăsătoare, până când sună goarna de plecare.

Sergiu Vladimir stătù, ca şi ei. cu capul strâns în palme, cu coatele răzimate pe genuchi, cu sufletul dus în depărtări.

Mahomedanii cugetau la nevestele, şi copii lor, lăsaţi departe în răsărit, în ţări, pe veci pierdute, şi pururea pline de soare.

Vladimir gândea la cei ce-l aşteptau peste hotar,—la familia Basarab— : la desnădejdea lor, la lacrămile lor...

Şi toţi,— şi Vladimir, şi cei patru robi din preajmă'i—nu simţeau decât un singur dor învăluindu-le, în clipele acelea, inimile:

Decât să poarte, în nesfârşit durerile lor omorîtoare,—unii ca învinşi, alţii ca învingători,— mai bine să moară.....

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

II

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Dela Musselim-Sello drumul intra în plin deşert.

Până aproape de Nicopole nu mai erà nici un sat, nici o locuinţă omenească, nici un adăpost. Şoseaua se pierdea pe şesuri pustiite de vifor, printre dealuri acoperite de nămeţi, pe platouri nesfârşite deasupra cărora abia se zărea din depărtare în depărtare, tufe şi mărăcinişuri uscate.

Drumul nu se mai cunoştea. Cei trei mii de robi, călăuziţi de dorobanţi, trebuiau să tae cea din'tâiu pârtie prin zăpezile stepelor. Singurele semne, după cari cercetaşii escortei, puteau ghici urmele drumului, atât de umblat alte-dăţi, erau stâlpii de telegraf, carele înpotmolite prin şanţuri, şi stârvurile ce se iveau, din răstimp în răstimp, de sub troene şi asupra cărora ciocile se lăsau in stoluri...

Pe accastă pustie fioroasă, pe întinderea căreia crivăţul şi vârtejele de zăpadă şue-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

rau cu groază nemărginită, alaiul se pierdù încet încet, în zare...

Bătrânul paşe, şi ofiţerii turci mai de seamă,—cari merseră, dela Plevna, până la Musselim-Sello, în fruntea convoiului,—fură aşezaţi, din porunca lui Vladimir Sergiu, în mijlocul alaiului.

Erau, acum, la adăpost. Vântul nu'i biciuia din faţă. Nici nu erau ameninţaţi, ca prizonierii din urmă,— să rămâie înnapoi în cale, pradă corbilor şi fiarelor sălbatice...

Vladimir călărea în dreptul lor.

Mergea încet, cu ochii pironiţi asupra generalului. Une-ori îşi plimba privirea asupra miilor de capete clătinătoare, plecate în jos, cari se înlănţuiau şi se clătinau pe luciul alb al zăpezilor ca un lung pârâiaş de sânge...

Priveliştea ce se desfăşurà sub ochii lui, îi strângea inima de durere şi de groază.

Vântul gemea. Dar gemetele prizonierilor întreceau şi gemetele vântului, şi fiorii ucigători, ai vremei nemilostive...

Un murmur înnecat, de implorări, de plânsete şi de rugăciuni sfâşietoare, brăzda în larg câmpia.

Mulţi nu mai puteau să meargă. Picioarele nenorociţilor osmanlâi, înfăşurate în sdrenţe, crăpaseră. Printre degetele lor şuruia sângele din răni. Obielele se deslipiau cu carne cu tot. de pe picioare.

Şi picioarale lor, jupuite de piele, înghe-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

ţate până la os, nu erau decât sgârciuri, amestecate cu grunzi de ghiaţă...

Din timp în timp câte-un vaet scurt, urmat de o tânguire prelungă, deştepta luarea aminte a soldaţilor de pază.

In mijlocul alaiului, pe marginea drumului, sau înnapoi, departe. în urma convoiului, se frâmânta în troian câte-o umbră nedesluşită.

Soldaţii alergau, speriaţi, în ajutorul celui supt de puteri.

Nu'l cunoşteau.

Avea, el, familie,—fraţi, surori, copiii lăsaţi în depărtări?

Cum îl chiemà? Din ce târâmuri erà?

Din ce ţară, din ce oraş...?

-- „Ibrahim... bre, Ibrahim....“

—„Scoală, bre, Ali... Te aşteaptă, Fatmè, bre....“

Ostaşii îl ridicau de gulerul hainei, îl întorceau cu faţa din zăpadă, şi'l priveau în ochi de aproape.

Turcul nu cere nimiac Dela şolduri în jos, şi de la coate până la unghii, mâinile şi picioarele lui erau sloiuri.

Se uità aiurit, cu ochi de sticlă, în ochii tuturor. Nu vedea decât neguri. Neguri mari, nedesluşite, ce se clătinau, ca nişte munţi uriaşi, în preajmă-i...

Soldaţii îl târau câţi-va paşi prin zăpadă şi'i dau drumul.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

—„Domnule sergent... E mort. Nu mai mişcă...“

—„Dă'i pace...“

Ostaşii plecau..

Sărmanul muribund rămânea în drum, cu faţa'n sus, cu ochii deschişi spre bolta fumurie a văsduhului.

Alaiul erà departe.

Nu mai auzea, nici glasuri de oameni nici ropot de cai, nici sunete de goarnă.

Prin vârtejile pustiitoare ale viforului auzea fâlfâiri de aripi; apoi întrezărea umbre cernite lăsându se, din sbor, asupră'i.

Corbii îl împresurau de pretutindeni.

Il sfâşiau de viu. Iar din depărtări, prin aceiaşi negură sură, haitele de lupi,—aţâţate de mirosul pradei,—se apropiau, clănţănind şi urlând cu înfricoşare...

Dela o vreme soldaţii nu mai dau nici un ajutor celor căzuţi.

Prea mulţi erau. Nimeni nu le putea fi de nici un ajutor.

Şi ostaşii din excortă, şi miile de robi înghiţiţi de prăpăd. erau sfârşite de puteri..

Singuri ochii lui Sergiu Vladimir pluteau aiuriţi, peste cei ce se trăgănau fără nădejde spre ţară, peste cei ce rămâneau fără nici un ajutor pe stepe..

Un fior de frig, mai puternic ca frigul iernei, îi scutura inima îndurerată.

Toate aceste mii de suflete chinuite,—îşi şioptea el,—toate aceste făpturi prăpădite..

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

aceşti părinţi, soţi şi fraţi nenorociţi, despărţiţi pentru totd'auna de familie şi de ţara lor,—sunt *trofeele războiului.*

Incotro îi ducem...?

De ce i-am smuls, dezarmaţi şi fără puteri, din mijlocul fraţilor lor de sânge şi de arme Şi'i ducem pe drumuri necunoscute, prin pustiuri bântuite de viscole pierzătoare, către o ţară pe care n'o pot iubì, în mijlocul căreia totd'auna vor fi umiliţi şi vor plânge..?

N'au fost destul de umiliţi în ceasul când au depus armele pe câmpul de bătaie; când, după, luni în şir de biruinţe uriaşe, s'au văzut îngenuchiaţi de chiar duşmanii lor?

Ii ducem în ţară să'i înfăţişăm, unui popor căzut şi el în doliu. ca pe nişte podoabe şi comori fără preţ!

Putea-se-vor umplea golurile, săpate în inimile alor noştri, prin moartea copiilor şi soţilor lor, cu aceste jertfe, tot atât de moarte, ca cei înmormântaţi prin şanţurile tăbiilor..?

Multă vreme, Vladimir, se tângui şi se răsvrăti împotriva nesaţiului şi a deşertăciunei omeneşti.

Apoi clătină. din cap, cu desgust.

„Nu spre a-i cumpărà, îi ducem în depărtări...", îşi răspunse el cu silă

„Ii ducem *să'i vindem*.. In jurul acestor nefericiţi se va face, mâine, târgul cel mare.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

„Cât ne daţi—se va striga—să vă redăm părinţii şi fraţii?“

„Cu ce ne răsplătiţi,—să vă scoatem femeile şi copii din doliu şi din dăsnădejde. .“

Căpitanul privi, în jur cu groază ..

Rămăsese, departe, în urma alaiului.

Dădù pinteni calului şi înlănţuit ca de o putere neînvinsă, se apropie iarăşi de pâlcul trist în care se aflau ofiţerii turci..

Vântul şuera din ce în ce mai sălbatec.

Zăpada, rădicată şi răsturnată de crivăţ, se prăbuşea în cascade albe peste călăreţi şi peste gloate. Nu se vedea nimic decât un amestec lung şi nelămurit de umbre negre şi de spumă răsipită.

Către răsărit, către apus, către miază noapte, nu erà decât fum şi vaer...

Căpitanul îşi strânse gluga şi se lăsă iarăş gândurilor...

Priveliştile de azi, şi de ieri,—şi toate întâmplările ce s'au desfăşurat, sub ochii lui, de când s'a reîntors în lagăr,—i se păreau, acum, atât de lugubre, în cât îi înfricoşau sufletul.

Din ziua în care a aflat de moartea lui Mircea Basarab, o noapte neagră,—ca un giulgiu neţărmurit, de doliu,—a învăluit de odată câmpul de bătaie.

Piramidele de arme, în umbra cărora dormea atât de liniştit altă dată, i-se pă-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

reau cruci de fier, dese şi mărunte, înfipte pe morminte fără număr.

Tăbiile de pe dealuri, şi dealurile înse'şi, 'i-se arătau, prin fumul isbucnit din gurile tunurilor, ca nişte cripte uriaşe în cavourile cărora zăceau mii de morţi şi se pregăteau mii de cinerări.

Pretutindeni nu vedea de cât întuneric, nu simţea de cât miros de morminte, nu auzea de cât glasuri de morţi.

Glasul lui Mircea Basarab răsună cel dintâi, slab şi prelung, dinspre înnălţimile nevăzute ale Rahovei. Apoi tot amestecul surd şi nesfârşit, de sunete de goarne, de ropote de cai, de bububuri, de şuere de arme şi de strigăte de guri, răsipite prin lagăre şi prin sectoare, îi sună în auz ca un concert fantastic de tânguiri şi de chemări jalnice isvorâte din pământ.

Ast-fel a trăit, nefericitul căpitan, trei zile şi trei nopţi, până în ziua luptei de la Vid.

In ziua aceia nu şi-a putut da seama de nimic.

A voit să moară,—şi n'a putut...

S'a trezit, târziu, în mijlocul oştilor potolite.

Dar, a doua-zi,—urmând suita Domnului, apoi a ataşaţilor străini,—a văzut tot ce nici-o dată nu şi-a închipuit să vadă.

A văzut mii de muribunzi şi de răniţi,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

sbătându-se, în spasmuri şi urlete înfricoşate, pe şesurile însângerate ale Vidului.

Prin supteranele, prin tranşeele şi prin văile redutelor, a găsit alţi mii de morţi, amestecaţi cu ţărîna.

Prin zonele neutre, — acolo unde nici un oştean, din nici o tabără, nu putea pătrunde, — alăturea de cadavre şi de hoituri putrezite, gemeau pe brânci răniţi căzuţi în agonie.

De zile şi de săptămâni în şir se sbăteau, sărmanii,—sub negura gloanţelor de sus,— aşteptând zadarnic ajutorul...

Au murit toţi,—nu de răni.

Au murit,—în cea din urmă zi, în *marea zi a biruinţei*,—de frig, de sete, de foame...

Peste toate aceste arătări grozave sosiră acum, şi scenele înfiorătoare, de pe câmpiile Nicopolului.

A încetat cruzimea omenească.

Ca o răsplată, de toţi învrednicită, a început răsbunarea sălbatecă şi de nici o putere neînlăturată, a cerului.

Alaiul se sfărîmase...

O parte se pierdea încet către Nicopol. Intre partea din'nainte a convoiului, şi şiragul din urmă, erà loc gol. Pe câmpul gol, răscolit de picioarele ostatecilor, adormeau, pentru tot d'auna, câţi-va musulmani, trântiţi, unii pe spate, alţii cu faţa 'n jos, în zăpadă.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

In drepul lui Sergiu Vladimir, erà o mişcare neobicinuită.

Câţi-va turci, pe umerii cărora licăreau trese de aur, se chinuiau să ridice de jos un trup amorţit...

Cei l'alţi priveau, triști, către pământ.

O parte din prizonieri se lăsau, neputincioşi, pe zăpadă. Mulţi treceau înnainte, cu capetele în pământ, cu braţele încolocite în jurul piepturilor, orbiţi de vifor, asurziţi de şuer...

Vladimir răsbătù în mijlocul prizonierilor.

—„E mort“, strigă un tânăr locotenent de redifi.

—„O! Mohamed... O! Allah Kerim..!“ suspinară de-odată câte-va glasuri fanatice. Şi în ţipetele sfâşietoare ale vântului, începură toţi robii, din jurul celui căzut, să plângă.

Sergiu Vladimir se apropie de muribund.

O paloare, ca de mort, îi învălui chipul ofilit.

Erà bătrânul paşă. Buzele i-se lipiseră de gingii, nările i-se subţiaseră, urechile îi erau tari şi străvezii ca de os.

Colonelul turc, şi cei doui maiori îl apucaseră de subţiori. Dar braţele lui erau încovrigate, şi înlemnite pentru totd'auna.

Picioarele, împietrite până sus, îi atârnau, în jos, grele ca de plumb...

Totuş, ochii bătrînului,—lucii şi albăstrii ca de ghiaţă,—vorbeau...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Se uită lung în faţa lui Sergiu Vladimir.

Căpitanul încercă să'l ridice din zăpadă, să'i dea viaţă cu suflarea gurei lui.

Totul fu în deşert.

Un ceas stătu convoiul în loc.

In tot timpul acesta nefericitul general turc se lăsa tot mai jos, tot mai fără puteri, — până când se întinse şi adormi, pentru totd'auna, în mantaua lui Vladimir...

Nemângâiaţii ofiţeri musulmani, şi după ei toţi prizonieri, plângeau, ca nişte copii, în hohote.

Şi printre hohotele acestea, se auziră deseori cuvinte, cari multă vreme răsunară în mintea nefericitului Sergiu:

—„El a apărat Bucova Tabia... El a apărat Abdul Kerim Tabia...

„O! Allah Kerim.. Allah Kerim...“

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

III

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Sergiu nu mai putù îndurà arătarea chinuitoare a alaiului.

Ieşì, însoţit de câţi-va ofiţeri şi sergenţi, în frunte.

Acum vedea el ce viscol cumplit bătea prin pustiuri.

Vântul venea cu o furie grozavă, spulbera nămeţii, se isbea cu răget surd de umbrele călăreţilor răsărite pe dâmburi. Tot văsduhul părea o mare, încrucişată de mii de bice şuerătoare. Bicele se împleticeau şi cădeau, cu sfârcuri de foc, pe obrajii călătorilor, pe mâinile îngheţate, şi acoperite de răni, ale sărmanilor prizonieri. Cum vin talazurile spumegoase ale apelor mari,—împinse şi sfârîmate de uragane,—aşa veneau, prin văsduhul sur, vârtejele albe de zăpadă. Ele veneau din zări, se ridicau de pe platouri, din văi, de pe dealuri,—se învălmăşeau huind prin spaţiu,—apoi se năpusteau, şi treceau, cu urlet ascuţit, peste

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

miile de făpturi omeneşti înlănţuite pe drumuri.

La fiecare pas, sinistra caravană, se scufunda adânc în neant. Nu se mai vedea nimic, de cât şuvoae mari, de neauă, amestecată cu pete negre,—ca de frunze moarte..

Robii nu mai plângeau,—nu se mai rugau a tot-puternicului.

Viforul se iuţea mereu...

Puterile tuturor amorţiseră.

Cei cari mai puteau să meargă, — mergeau, cu capetele ghemuite 'n sdrenţe, îndouiţi de umeri, fără să privească nicăiri, fără să cugete la nimic.

Innaintau, prin flacările albăstrii ale viscolului, până când — se împleticeau şi cădeau, pentru totd'auna, în mormântul rece al nămeţilor..

Vladimir călărea înnainte, aiurit, fără nădejde, prigonit de vedeniile din urmă, de şuvoaile pustiitoare din'nainte.

Mâinile îi îngheţaseră pe frâne. Picioarele îi degeraseră până la genuchi. Şi cu tot postavul gros al glugei, înfăşurat de două-ori în jurul capului, simţea că, şi urechile, şi obrajii, şi tâmplele îi crăpau de ger...

Calul se sbătea sforăind prin troiene, ne mai ştiind cine e stăpân,—de glasul cui s'asculte,—în mijlocul acelui iad de ţipete şi de şuere barbare...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Adesc-ori sta în loc, cu ochii aţintiţi în zare, cu coama sburlită de spaima.

Mirosea a haite de lupi.

Vladimir îşi înfigea pintenii adânc în carne. Calul se răsturna, îngrozit, pe spate; apoi, deodată, smulgea frânele, şi se năpustea nechezând prin vifor...

Dar drumul erà pierdut de mult...

Se înnămeţea, până la piept, în troiene.

Cu chinuri şi sforţări mari, sărmanul animal, ieşea din gropi şi înnainta ameţit,— aproape prăpădit, — către fundul, tot mai gol şi mai întunecos, al zărei...

De la un timp, alaiul urcă clinul unui platou larg şi începù să alunece peste singurătăţi spulberate.

Din depărtări în depărtări, iscoadele din excortă, întâlneau stâlpi de telegraf, înfipţi în câmp deşert, cu sârmele rupte..

Semn că soseaua Nicopolului, ascunsă sub zăpezi, erà pe-aproape...

Vântul părea că se potoleşte.

Se făcea cât-va timp liniştе adâncă. Apoi deodată, din întunericul văilor, se ridicau tânguiri încete, — ca p'ânsetul, slab şi amărît, al copiilor părăsiţi. Plânsetul creştea Creştea în ţipete ascuţite, apoi în şuere şi urlete fioroase. Platoul se înălbea, în orizont de pulbere. Ca o cavalerie barbară, crivăţul suia coastele dealurilor şi se asvârlea cu furie oarbă peste cei, de mult, prăpădiţi şi învinşi...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

—„Cumplit prăpăd...“ mugi un ofiţer din excortă.

„De nu va încetà vântul, pierim pe drumuri, frate...“

—„Să mulţumim lui D-zeu...“ ingână un altul,—“ că încă putem dibui calea...

„Numai noaptea să nu ne apuce...“

—„Nu ne-apucă...“ mijlocì un sergent.

„Dacă nu mă înşel trebuie să fim pe lângă Debova.

Eu aş zice, să dormim acolo, domnule locotenent.

Ce ziceţi...“

—Locotenentul arătă spre căpitan :

— „Comandantul... El hotăraşte...“

Vladimir nu răspunse.

O toropeală ciudată îi fură, încet-încet, simţurile.

Mergea pe cal alene, în voia întâmplărei. Pleoapele i-se lăsaseră greoaie peste lumini. Gândurile, din ce în ce mai răscolite îl împresurau, ca un roi negru, din toate părţile. .

Gândea la cei de-acasă.

Buzunarul mantalei era înţesat de scrisori şi depeşi desnădăjduite, sosite, încă de la venirea lui în lagăr, de la bătrânul vornic.

Il implorau toţi, — şi Ana, şi Doamna Elena, şi Alexandru Basarab, şi bătrâna lui mumă, —să le răspundă odată, dacă Mircea mai trăia sau nu.

N'a răspuns nimănui.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Nădăjduia să nu mai răspundă nici-odată, dar soarta n'a voit.

Acum trebuia să ducă el însuşi răspunsul.

Auzea ca prin vis şioaptele călăreţilor, din jurul lui, şi se înfiorà de cruzimea acestor şioapte.

Unii întrezăreau, în toropirea bolnavă care le învăluia simţurile, dealurile şi ruinele Nicopolului.

Erau coaste prăpăstioase, pustii, acoperite, pe vârfuri, de tufe negre, cari luau din depărtare întăţişarea unor coperişuri sure.

Nicopolul nu era nicăiri.

Dunărea era departe,—pururea departe..

Alţii vedeau, în mărăcinişurile de prin văi, sate şi cătune necunoscute.

Nu erau nici sate, nici cătune.

Cei mai tari şi mai voinici, făceau planuri: cum să ospăteze, cum să doarmă, cum să se răsbune pe furia vremei şi pe toate îndurările din răsboi, când vor ajunge în ţară.

Câţi-va dintre ei îşi vedeau femeile, copii,— şi tresăreau, de înviorare, la gândul că în curând, le vor cădea în braţe...

Işi mânau caii prin vifor. Şi adese-ori hăuliri neaşteptate, — de veselie silnică,— răsbăteau printre şuerile vântului...

Nu pismuia fericirea nimănui. Nu'l supăra, ca nici-un preţ, şioaptele vesele ale

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

celor ce ştiau, şi *aveau pentru ce*, să'şi facă inimă bună şi curaj prin viscol.

Dar fericirea aceasta,—de care el nu se mai putea împărtăşi,—îi redeştepta în minte toate figurile şi toată neliniştea celor de acasă.

Şi figurile acelea, şi jalea lor nemărginită, şi rostul lui de-acum, îi măreau necontenit durerea.

Mulţi, dintre cei plecaţi în luptă,—cugeta el,—îşi vor regăsi căminul cald, şi mamele vesele, şi nevestele şi logodnicele fericite, cum nici-o dată n'au putut fi.

Ele nu va mai găsi nimic din ce erà odată.

Vedea casa bătrînului vornic, limpede,— aşezată în Podul Mogoşoaiei, printre copaci uscaţi, cu ferestrele luminate, cu porţile pururea deschise.

De ce porţile stau pururea deschise?

Să intre *el*...!

La gândul acesta, inima i-se sfărîma de durere şi de groază.

Cum o să intre el, în casa aceia,— în care de săptămâni în şir nu se aşteptà de cât o singură veste: „e mort, sau nu, Mircea...?"

Ce-o să le spuie? In faţa ochilor, mari deschişi, ai Vornicului, cum îşi va putea ţine cumpăna?

Şi braţele nefericitei lui logodnice, când i-se vor înlănţui în jurul grumazului, şi când, de pe buzele ei va sbura rugăciunea sfâşie-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

toare: „Sergiu... spune unde este Mircea... ceaţi făcut pe Mircea..?“ — cum se va putea smulge, din desnădejde şi pierzare?

Şi va veni bătrâna lui mumă, să'l roage acelaş lucru. Şi doamna Elena îi va cădea, pe piept. Şi toţi argaţii curţei,—toţi aceia cari au purtat pe braţe, pe Mircea Basarab şi l'au alintat ca pe comoara lor fără de preţ,—vor sta împreajma lui, nemişcaţi, de piatră, cu ochii îngroziţi, gata să isbucnească toţi, la cea dintâi şioaptă a noului sosit, în plânsete nestăpânite.

Cum le va spune el adevărul..? Prin ce cuvinte? Prin ce mişcări? In ce chip,—cu ce putere...

Nimic nu le va spune.

Ochii lui vor spune totul.

Nu va răsări bine 'n prag; şi toţi vor află, din lacrămile lui nestăvilite, din tremurul buzelor, din paloarea figurei, tot adevărul celor întâmplate pe câmpul de bătaie.

O! de ce n'a murit,—se tânguia sărmanul comandant,—atunci când Mircea erà încă în viaţă, când el singur era mort în mintea tuturor: când toţi îl îngropaseră în închipuirea lor?

Poate că moartea lui ar fi speriat sufletul lui Mircea Basarab,—cum el însu'şi s'a îngrozit de moartea celui dus.

Poate că huruitul bulgărilor de ţărînă, ce ar fi căzut peste sicriul lui pe veci în-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

chis,—şi tânguirile din casă, şi doliul alor săi, şi pustiul neţărmurit, ce se întinde pe urmele celor pieriţi,—i-ar fi spulberat eroismul hrănit din foc şi sânge, i-ar fi potolit aprinderea sufletului: l'ar fi ţinut, sub apărarea neînvinsă a milei şi a dragostei de ai săi, departe de gloanţe...

Cât de fericită n'ar fi fost, atunci, casa bătrânului vornic.

Peste groapa lui umedă s'ar fi aşternut curând uitarea. Ana l'ar fi plâns. Tinereţea însă 'i-ar fi uscat lacrămile. Orizonturile s'ar fi luminat iarăş. Un nou Sergiu Vladimir,—poate mai tare şi mai de preţuit ca el,—ar fi venit, trimis de îngerul ocrotitor al vieţei, să risipească, pentru tot d'auna, cea din urmă amintire despre Sergiu cel de altă dată...

Bătrîna lui mumă,—singură pe tot pământul,—l'ar fi jelit cu lacrămi amare, până în clipa de pe urmă a vieţei.

Dar ea erà bătrînă. Lacrămile i-ar fi grăbit sfârşitul suferinţelor. Trecea o zi, trecea o lună, trecea un an,—şi amàndoui s'ar fi întâlnit iarăş sub aceiaşi criptă liniştită, în aceiaşi pace fără sfârşit şi fără contenire...

Pe mormântul lor s'ar fi ridicat un singur altar. Un altar de mii de ori mai sfânt şi mai scump de cât neînsemnatele lor vieţi.

Ar fi trăit în veci familia bătrînului vornic.

Stoluri de copii—toţi Basarabi, urmaşi de

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Domni,—ar fi roit în jurul unui tată fericit şi a unui străbun, vechi ca vremea.

Şi ar fi fost destul,—prea mult încă,—dacă printre rugăciunile şi faptele lor bogate, ar fi pomenit, din vreme 'n vreme, şi pe cei cari se lipiseră odinioară de inimile lor: pe un sărman ostaş, ucis pe câmpul de bătaie; pe o nemângâiată mamă, jerfită pe mormântul copilului ei.. .....

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

IV.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

—„Domnule comandant.., să ştiţi.... am pierdut drumul...“

Căpitanul se uita, cu o nepăsare ciudată, în toate părţile, şi nu înţelegea nimic.

Convoiul intrase de multă vreme în albia unei ape curgătoare, deasupra căreia omătul se aşternuse în talazuri mari. Apa nu mai curgea. Ingheţase. Doar, din depărtare în depărtare, licărea, printre troene, luciul de sticlă al rîului lin, nemişcat, fără ondulări, prin poşghiţa căruia se întrezărea în fund buruienele şi brădişurile moarte.

Luciul neturburat al gheţei nu lăsa să se ghicească cu nici un preţ, mersul adevărat al undelor...

Alaiul coborâse, în vadul acesta, fericit, plin de nădejde...

Iscoadele erau încredinţate că era apa Osmei. Şi cum făcuseră un drum atât de lung, dela Musselim-Sello, toate sufletele, şi din excortă, şi din convoi, cari îşi aduceau

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

aminte de partea locurilor,—nu mai aveau nici-o îndoială că erau la câţi-va paşi de Nicopole.

Porniseră, toţi, înviorați de închipuirea aceasta caldă, înnainte, prin făgaşul larg al râului, la adăpost de vânturi şi de şuvoaiele nemilostive de pe zări.

Merseseră mult prin vaduri...

Văsduhul se întunecà pretutindeni. Tufele şi bălăriile, de prin viroage, şi lăstarele veştejite de pe coaste, luau proporţii uriaşe.

Orizonturile se strâmtau la fie-care pas

O negură fioroasă, prin cari răsbăteau şuerile crivăţului şi licăreau, adese-ori, ochii sclipitori ai haitelor,--se aşternea tot mai ameninţătoare peste ponoare şi pe văi.

Mergeau, în pâlcuri neregulate, supraveghiate de privirile santinelelor ce se târau cu greu pe clinuri.- Şi nici Debova nu se arătà, nici Nicopolul nu'şi desvăluia turnurile ruinate din neguri...

Albia râului, în loc să coboare spre Dunăre, părea că suie neîncetat, spre inima Bulgariei Şi în loc ca coastele mărginaşe să se depărteze, spre a face loc larg luncilor mlăştinoase din deltă, — ele se apropiau şi se închideau necontenit.

Un fior de spaimă trecù, într'un târziu, prin inimile tuturor..

In loc să coboare spre Dunăre, alaiul urcase în neştire către izvorul Osmei....

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Convoiul se oprì.

Sute de osmanlâi, degeraţi până la os, istoviţi de puteri, prăpădiţi de sete şi de foame, se culcară, furaţi de somnul greu al morţei, în mijlocul nămeţilor.

Unii rămaseră în picioare, îngropaţi până la genuchi în troene, privind cu ochii îndobitociţi de spaimă către comandantul excortei..

Cei mai bătrâni, cari încă nu puteau să moară de dorul copiilor lăsaţi fără nici un ajutor, în ţara lor, îngenuchiară în zăpadă şi începură să-şi facă rugăciunile de seară...

Ofiţerii şi sergenţii roiau, îngroziţi, în jurul lui Sergiu Vladimir.

Un locotenent isbutise să scoată din raniţă o hartă ostăşească.

Hârtia tremura între degetele lui încovrigate, fluturată de crivăţ.

Cei l'alţi ostaşi urmăreau liniile hărţei, peste umerii locotenentului, plini de îngrijorare.

Se uitau, toţi, pe hartă, şi nu înţelegeau nimic. Râul Osma şerpuia printre puncte negre,—printre sate şi cătune,—spre Nicopol.

In dreapta, pe ţărmul drept al Dunărei, licărea, ca un grăunte de foc, cetatea pustiită către care alergau desnădăjduiţi, din zori de zi. Către miază-noapte erà însemnat Musselim-Sello; mai departe, Plevna, şi în sfârşit, drumurile Okraniei şi ale Sofiei...

Intr'un punct, se citea lămurit „Debova".

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Mai sus de satul acesta singuratec, râul se despărţea în două: o parte şerpuia spre Mekis; un alt fir se strecura spre Griviţa...

Toate se vedeau lămurit; dar nu puteau spune, nimănui nimic.

Alaiul plecase din Musselim-Sello.

Dar pe ce căi se îndrumase ...? Coborâse el, în adevăr, spre Debova, şi apoi cârmise în sus, către izvorul Osmei? Sau luase, în neştire, albia strâmtă a pârîului Griviţa?

N'aveau nici-un punct de plecare; nici-un semn, cât de slab, de îndreptare....

Cerul erà sur şi întunecos ca cenuşa.

Nu puteau şti nici din cotro răsărea soarele, nici în ce parte a orizontului apunea.

Nu'şi puteau da seamă, nici încotro a rămas Musselim-Sello,—nici în ce parte a zărilor se cufundau şesurile Dunărei.

Nu erau în stare să hotărască nici măcar dacă albia, în adâncimile căreia se găseau, era vadul, din spre isvor, al Osmei, sau prundul vre-unui alt pârîu, închis între dealuri?

Şi vântul suflà, cu o putere grozavă ...

Şi noaptea se lăsà, tot mai neagră, peste pustietăţile ninse..

Şi, rând pe rând, nenorocitele tabore de osmanlâi, desculţi şi amorţiţi de frig, intrau în cel din urmă ceas al sfârşitului, sub privirile desnădăjduite ale ofiţerilor şi soldaţilor din excortă, cari nu'i puteau ajutà cu nimic,—cari, nu se puteau gândì, în cli-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

pele acelea hotărâtoare, decât la mântuirea propriilor lor vieţi..

Timpul trecea – amurgul se schimba în întuneric,—şi ostaşii noştri se frământau zadarnic sub hohotele batjocoritoare ale vântului.

O scenă grozavă începù, în curând, să se deslănţue, din ce în ce mai înfiorătoare şi mai sinistră, pe întinderea nemărginită a deşertului..

Musulmanii se trântiseră, toţi, cu faţa'n jos, pe zăpadă.,.

Şi în plânsete grele,—sub îndemnurile fanatice ale imanilor şi ulemalelor,—începuseră să se roage, A-Tot-Stăpânitorului Islamului..

Tot mai dureros răsunau, în vuetul viscolului, verseturile sfăşietoare din Coran. Şi numele lui „Alah". şi pomenirea desnădăjduită a „Profetului" se repetau, la fiecare clipită în refrenuri lungi, sguduitoare.

Intre acestea un murmur ciudat prinse a răsbate printre dorobanţi...

Cine-va pomeni în şioapte:

„Să'i lăsăm aici.. Să ne scăpăm, cum vom şti, vieţele"..

Şi îndemnul acesta grozav, stăpânì de o dată toate sufletele..

Toţi se răscoleau, se însufleţeau, stau gata de plecare...

Aveau copii, şi femei, şi părinţi neputincioşi,—peste hotare.

Scăpaseră de răsboi cu bine. Ii ocrotise

18 68 Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

D-zeu. Ţinuse să-i vadă întorşi. întregi şi sănătoşi, pe la căminuri.

La ce s'ar mai fi chinuit şi jertfit, în plin deşert,—în vifor şi zăpadă,—pentru o turmă de robi cari tot trebuia să moară.

„Nu vor pieri aici; vor pieri, pe drumuri..."

„Sute din ei au murit...."

„Cei rămăşi în picioare, sunt şi ei pe ducă".

„Nu vom face trei paşi, şi vor rămâne pradă fiarelor. ..."

Mişcat de tânguirile grozave ale mahomedanilor, – şi îndârjit de murmurele dorobanţilor,—Vladimir Sergiu ieşi deodată din nepăsare ...

El îşi aruncă privirile către toate părţile zărei, apoi făcù semn gorniştilor să sune.

Soldaţii se învălmăşiră, în jurul lui, plini de neastâmpăr ....

Vladimir făcù o mişcare scurtă.

Un ofiţer şi doi dorobanţi fură trimişi călări, în sus pe albia râului, să cerceteze împrejurimile.

Alt ofiţer, şi alţi doui ostaşi, galopară, în jos, în căutarea „Debovei".

Insu'şi Sergiu Vladimir, urmat de un singur dorobanţ, urcă clinurile dealului şi se pierdù, pe platoul larg, de deasupra Osmei.

Prizonierii rămaseră o clipă uluiţi, privind cu grije mare în urma călăreţilor.....

Dorobanţii se întunecară, cârtiră pomeniră cuvinte grele

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Apoi, toţi se liniştiră.....
Pilda omenească, dată de însu'şi comandantul lor, le potoli tuturor mânia...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

V.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

O singură hotărâre e în stare să schimbe şi să risipească, de multe ori, o întreagă lume de amintiri şi de cugete triste....

Abia răsări deasupra platoului, în bătaia neînfrînată a viscolului, şi Sergiu Vladimir simţi o mulţumire neaşteptată încălzindu'i sufletul....

De 10 zile nu avea nici o ţintă, decât să caute urmele morţilor, să plângă pe mormintele lor,—şi să tremure necontenit de groaza celor ce îl aşteptau în ţară...

Şi de când isbucnise răsboiul, nu făcuse nimic decât să lupte şi să cugete, ziua şi noaptea, la luptă....

Nici un bine, şi nici o alinare, nu adusese nimănui. Răsboiul nu'i dăduse pas să gândească măcar o singură clipă, la înţelesul înnalt şi la farmecul negrăit pe care faptele bune îl revarsă în jurul celor buni.

Vaetele răniţilor, nici-o dată, în vârtejul luptelor, nu'l înduioşaseră. Nu auzea pe cei ce se frământau, în apropierea lui, în

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

cele mai grozave spasmuri ale agoniei. Nu vedea capetele sfărîmate, braţele rupte, şi sângele clocotitor, ce curgea în suroaie,— amestecat cu ţipete sfăşietoare,—prin văile redutelor. Pe nimeni nu'l ajutase să iasă, neatins, din foc; nici nu se gândise, vre-o dată, să lase atacurile şi asalturile în seama altor viteji, şi el să ridice pe umeri şi să scoată din vălvătaile focului, de sub roţile tunurilor, de sub picioarele cailor, pe vre-un biet ostaş nefericit, cu măruntaele sfărtecate de obuze..

Nu cunoştea mila, nici durerea, nici plânsul.

Tot ce a putut face, — şi a făcut — a fost să-şi arunce în nenumărate rânduri trupele în foc; să cadă el singur rănit—să fie, de alţii, ridicat; şi, apoi, luni în şir, să amărască inimile şi sufletele alor săi, cerând fără preget o singură îndurare: să se întoarcă iarăş pe câmpul de bătaie, iarăşi să lupte, iarăş să omoare....

Acum,— făcea, întăia oară, o faptă bună.

Işi aruncase privirea asupra imensului agarlic de musulmani, ameninţaţi toţi să piară în chinurile cele mai cumplite; şi deodată cugetul de a muri chiar pentru mântuirea lor, îi înflăcără sufletul...

Ce cald şi dumnezeiesc i-se părea, acum, *binele...*

Văsduhul erà plin de zăpadă, şi de bice de foc, şi de urlete sinistre..

Dar, prin negura aceasta ucigătoare, el

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

vedea un tablou care îl răsplătea de toate încercările...

Vedea mii de musulmani,—făpturi omeneşti, ca şi şubreda lui făptură,—aşteptându-l, cu braţele întinse, din mântuitoarea lui călătorie..

Auzea rugăciuni încete, şi bine cuvântări fără număr, şi implorări duioase.—îndreptate spre Allah,—întru scăparea vieţei lui din vifor, din îngheţ, din rătăcire...

Scântei rotitoare, pricinuite de fulgerarea sălbatecă a şuvoaielor de neauă, îi orbeau la fie-care pas privirea.

Dar prin negura aceasta infinită de licăriri friguroase, el întrezărea o lume cu totul alta, decât pustiul şi prăpădul în care se îngropa în goană desnădăjduită...

Vedea, departe, în valea Osmei, un popor întreg, căzut în agonie...

Iar. mai departe,—prin pânza fumurie a viforului,—vedea alt popor, de femei, de copii şi bătrâni neputincioşi, întinzând, spre el, braţele şi rugându-l pe aripile vântului:

„Nu-i lăsà... Aibi milă.. Mântueşte-i...

Nu câte-va tabore de musulmani zăceau acolo, în zăpadă, departe de ţara lor, şi de orice ocrotire omenească.

De fie-care rob se lega o lume întreagă de suflete nepăstuite.

Mântuirea unuia însemnà mântuirea a zeci de inşi.

Mântuirea tuturor, erà mântuirea unei

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

mulţimi nemărginite de copii, de mame, şi de părinţi obidiţi, rămaşi, în jale grea, în răsărit...

Incălzit de cugetele acestea, atât de înviorătoare, Vladimir Sergiu îşi ţinea pintenii înfipţi în pântecul calului, şi sbura în galop neîntrerupt...

Câmpia se destindea goală, fără cărări, şi fără arbori înnaintea lui....

Părea un ocean îngheţat, fără limanuri, pe cari miriade de fluturi nevăzuţi se încăerau şi cădeau în vârteje prăfuite peste valurile sure, împietrite sub cer de plumb...

Dorobanţul abia se mai ţinea pe urma comandantului....

O fricâ, hrănită de credinţe ciudate, punea stăpânire din ce mai adâncă pe sufletul acestui om din popor.

„Ce-o fi căutând, oare, domnul căpitan, în goana asta grozavă prin pustii locuri?", îşi şoptea el...

„Au nu vede .... unde mergem?

—„Domnule căpitan....!"

Se înnălţă în scări, şi strigă tare, din toată puterea plămânilor, în urma comandantului ..

Dar vântul îl pălmuia peste gură.

Cuvintele i-se întorceau înnapoi şi sburau, într'un şuer nedesluşit, spre Osma.....

Se înţepenea între oblâncuri, isbea calul cu furie,—şi iar făcea câţi-va paşi, în salt prin vifor.....

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

„Să'i fi dat turcii, ceia.... vre-o buruiană rea, la crîşma bulgarului.. " – cugeta el în taină....

„Alt-cum.... nu pricep, cum om în toată firea.. s'o ia rasna în bătaia crivăţului....

„Am văzut eu multe de-astea....

„Bietul Răducan al Jitarului aşa s'a prăpădit ..

„L'a tot chemat vântul din pustii, şi s'a tot dus.. şi dus a rămas...."

Şi amintiri lugubre, cu poveşti stranii, şi credinţe fioroase, se prindeau, cu o îndărătnicie strajnică, de mintea turburată a nenorocitului ostaş.

Noaptea creştea.

Şi pe măsură ce întunericul nopţei se lăsa tot mai nepătruns peste ponoare, ochii i-se lărgeau, mari, în orbite, şi tot câmpul, din'naintea lui, se acoperea cu mii de arături şi de umbre mohorâte...

In cele din urmă îşi lăsă calul în voie..

Calul erà numai spumă

Alunecase de câte-va ori prin râpi acoperite de zăpadă..

Incă o goană desnădăjduită, – şi trebuiau să cadă amândoui în noian...

Vladimir Sergiu îşi slăbi, şi el, mersul.

Lăsă calul în trap, apoi în pas liniştit,— şi în sfârşit stătù...

— „Trăiţi domnule căpitan....

„Ne întoarcem....?"

—„Ascultă, dorobanţ...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

„Vezi tu, ceva, colo.... în zări....?

Un fior ascuţit, trecù prin inima dorobanţului...

—„Văd ceva..., domnule căpitan.....

Da ştiu eu ce-o fi....?

—„Uite-te bine, omule....

Ce'i negura aceia, în fund... departe ... la dreapta?

Parc'ar fi sat, măi.....

—„Sat pare a fi domnule căpitan...

—„Dar, la stânga...?"

—„Poi, de... domnule căpitan.

Dacă'i sat acolo, apoi sat trebuie să fie şi de partea l'altă.

„Tot aşa s'arată...."

Vladimir stătù, o clipită pe gânduri,— îşi privi ceasornicul; apoi se uită ţintă în ochii dorobanţului...

—„Ascultă dorobanţ.... cum te chiamă?

—„Radu al Floarei, trăiţi.... domnule căpitan.

—„Ai auzit vre-o goarnă sunând, cum-va, în urmă....?"

—„N'am auzit.".

„Bine... Uite-te în jurul tău. Vezi unde suntem?

—„Văd, domnule căpitan."

—„Vezi tu tufa ceia...?"

—„Văd..."

—„Infrână-ţi bine calul şi dă o goană vitejească până la satul cela, din spre stânga..

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

„De'i sat, ori de nu'i sat, vino de'mi dă de veste.

Eu voi umblà la dreapta.

Aici e locul de întâlnire.

„Ai înţeles?“

—„Inţeles...“

Soldatul rămase uluit, în loc.

—„Domnule căpitan ...“

Voì să mai adaoge ceva, dar nu mai avù când....

Sergiu Vladimir se pierdù într'un vârtej alb de zăpadă.

Dorobanţul îl privì, cu ochii speriaţi din urmă; apoi îşi făcu semnul crucei.

—„Ce-o fi să fie.... Maica Domnului m'a scăpat din foc, tot ea o să mă scape şi din noianul ista...“

Şi pierì, în trap, apoi în galop, în noapte.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

VI

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Cu cât se apropia de umbrele negre din depărtare, cu atât inima lui Sergiu se strângea de neliniște.

Calul abia mai putea răzbate prin vifor.

Sufla greu, se legăna tot mai greu, și, mereu, neprihănitul animal, îngenuchia neputincios, în zăpadă...

In nenumărate rânduri lui Sergiu Vladimir în veni în gând să descalice. Dar el însu-și nu mai erà în stare să se mişte. Picioarele nu i se mai simțeau. Brațele degerate până la umeri, îi stau țeapene, ca de lemn. Capul înfundat în glugă, erà sloi. Zăpada, cernută de vifor, îi răsbătuse prin cutele mantalei, pe sub guler, pe după gât, prin urechi.

Părea un morar prăpădit, făcut una cu pospaiul din moară.

Și moară erà văzduhul viscolit de iarnă.

O moară uriașe, în care mii de roți se învârteau cu urlet și huruit grozav ; și puzderie măruntă și sclipitoare de făină de

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

ghiaţă, umplea spaţiul şi pământul, spulberată peste călători, de suflarea ucigătoare a vântului...

Diu trupul, svelt şi subţiatic, al tânărului ofiţer, nu se mai desluşeau decât ochii...

Ochii îi ardeau încă, vii şi tremurători, în orbite.

Păreau doui tăciuni aprinşi, uitaţi în întuneric, sub o streaşină dărăpănată.

Vântul trecea, peste ei, făcându-i să scapere scântei iuţi de groază.

Genele i se albeau

Spuza îi întuneca, o clipă, sclipirea de jeratec a ochilor; pentru ca, din nou, ei să se deschidă mari şi înfricoşaţi în noapte..

Nefericitul comandant nu se mai putea scoborî din şa.

Nu mai aveà puteri.

Stà neclintit în scări, şi o singură gândire îi mai ţineà flacăra vieţei încă nestinsă: „satul" din zări...

Pe măsură, insă, ce se apropià de umbrele lui întunecoase, nădejdile îl părăseau, sufletul i se posomorà ca de moarte...

Umbrele se micşorau, se răsleţeau, se deşănţau din ce în ce...

Din depărtări aveau înfăţişarea înşelătoare a unor grădini nestrăbătute, înşirate pe orizont, printre arborii cărora se întrezăreau chiar coperişuri şi hoceaguri de locuinţe omeneşti,

De a proape, luau arătăristreine...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Aici păreau nişte ridicături negre de pământ, asemenea unor morminte părăsite, uitate, prin deşerturi. Aici luau chipurile unor păstori, îmbrăcaţi în sarici negre de hramă, răzimaţi în toiage. Aici se arătau, prin pânza legănătoare a undelor de neauă, ca nişte haite de lupi, înşirate pe coline...

Une-ori, lui Sergiu Vladimir, i se păreau chiar că se mişcă...

Atunci se oprea, înspăimântat, în loc.

Calul făcea mişcări ameninţătoare, să se culce în nămeţi.

Vladimir tresărea.

Smăceà repede frânele,—şi iar plecà...

Mergeà domol, cu luare aminte, abià înnotând prin zăpadă,—şi fiori grei, de înfrigurare îi pustiau sufletul.

Acum simţeà în ce prăpăd cumplit se asvârlise.

Işi întorceà capul înnapoi, spre colina de nude pornise spre cătun.

Nu vedeà nimic

Noaptea cădeà tot mai înfricoşată.

Tot fundul zărei erà înţesat de bură neagră, ca de sgură. Prin pâcla nestrăbătută a zăpezilor ce viscoleau, şi se frământau, şi se tânguiau cu desnădejde amară prin hăuri, abià desluşeà, la câţiva paşi, o pată alburie de omăt. Mai departe nu puteà lămuri nimic. Troenele de neauă, şi tufele mărunte, ascunse prin făgaşuri, printre cari alunecase în nesimţire, luau proporţii ciudate.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Păreau la depărtări de poştii. Şi valurile sure, se înnălţau, în urma lui, ca talazurile apelor. Şi toate lucrurile neînsemnate, de pe costişe răsăreau. ca nişte capete hidoase din întunecime, se învăluiau în mantale sumbre, se strângeau şi se înlănţuiau în cortegii lugubre în jurul călăreţului ..

In stânga, şi la dreapta, se desfăşură aceiaşi privelişte fioroasă...

Innainte, aceiaşi noapte ..

Ochii lui Sergiu Vladimir se închideau, furaţi de o toropire neînvinsă.

Drumul îl prăpădise. Intunericul îl orbea. Arătările fantastice, însoţite de ţipetele şi de vaetele înnăbuşite ale viforului, îl înfricoşau...

Cât de rău îi păreà, acum, de nechibzuita lui goană neînfrânată, fără cărări şi fără călăuză, prin pustiuri !

Unde erà, la ceasul acela, alaiul din valea Osmei ?

Alergase cinevà în ajutorul sărmanilor prizonieri ?

Găsise, vre-un ostaş, drumul Nicopolului, sau vre-un sat prin văi, sau vre-un adăpost, cât de neîncăpător, prin împrejurimile ninse?

„De bună seamă, nici o scăpare nu mai pot aveà sărmanii robi....“,—îşi şopteà, cu înfiorare, căpitanul.

„Mare parte dintre ei vor fi pierit. Dorobanţii îi vor fi părăsit... Câţi au mai rămas, vor fi căzut pradă fiarelor...“

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Şi în tânguirile, din ce în ce mai ascuţite, ale crivăţului, i se părea că aude lămurit vaetele şi blestemele celor năpustiţi, de el, în deşert.

Işi aţinteà privirile prin negura plumburie a nopţei.

Ca într'un vis urît, pământul se întuneca adânc, apoi o lumină arămie, ca de foc, sfâşia încet-încet, pânza murdară şi fluturătoare a văzduhului.

Intrezărea pete roşii de sânge, înnaintea lui, pe zăpadă. Câmpul alb se lumina ca de zori. Umbrele, de cari se apropia pas cu pas, luau înfăţişeri tot mai desluşite. Se învălmăşiau şi se strângeau, în pâlcuri fioroase, din toate părţile, în juru-i. Auzeà urlete fioroase, şi clănţăniri amenințătoare, şi gemete surde. Intrezăreà pretutindeni ochi aprinşi, învâlvoraţi de foame.. Apoi, deodată, i se părea că sub picioarele lui, cât ţineà câmpia, se săpà o vale fără sfârşit, adâncă, înspăimântătoare, plină de nămeţi şi de umbre mohorîte.

Toată valea erà presărată de oseminte, unele albe ca de var, altele încă acoperite de sgârciuri şi de cărnuri sângerânde. Printre aceste movile de schelete omeneşti se sbăteau, în svârcoliri desnădăjduite jertfe neputincioace, cu capetele ascunse sub braţe încovrigate de ger. Iar peste ele alergau lupii hămisiţi de foame, târînd peste zăpezi fâşii roşii, desprinse din trupurile lor,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

braţe desghiocate din umeri, măruntae sfârtecate, picioare împietrite de îngheţ...

„Aceasta e Valea Osmei ..“ îşi zicea, cu groază, căpitanul.

„Aici trebuie să sfârşesc, şi eu...“

Şi, furat de vedenia aceasta cumplită, înnainta prin nămeţi, încet, neînstare să se clintească dintre oblâncuri, stăpânit de fiori, amuţit de spaimă

Deodată simţi că troenele peste cari alunecă se scufundă şi se darmă..

Un sforăit dureros îi străpunse auzul

Se trezì, fără veste, sub zăpadă.

Apoi cevà cald, strein, îi atinse mâna înţepenită încă pe frâne

Lângă el sta calul. culcat în nămeţi. cu nările înţesate de omăt, istovit de puteri, acoperit de apă, — gata să moară ..

La câţivà paşi,—satul către care alergase cu sforţări atât de ucigătoare, — se clătina liniştit în noapte.

Erau câtevà tufe uscate, înfipte în troiene, asupra cărora crivăţul îşi desvăluia în deşert mânia ..

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

VII

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Cu mari sforţări, Sergiu Vladimir se ridică din zăpadă şi se târî câţiva paşi pe brînci, către lăstare...

Calul rămase nemişcat, în urma lui, în năme̦ţi.

Ori-ce nădejde de a-l trezì din somnul greu al morţei erà deşartă

Nefericitul comandant încercă de câtevà-ori să-i desgroape capul din omăt, să-i destupe nările, să-i frece urechille înţesate de neauă...

Dar puterile nu-l mai ajutau. Mâinile îi erau cu totul îngheţate. Braţele îi degeraseră până la coate, iar degetele, încovrigate pe frâne, nu i se mai puteau desdoi.

Scoase câtevà strigăte stinse, sugrumate de şuerul vârtejelor,—privì lung în ochii umezi, sticloşi, aproape morţi, ai celui mai sprinten şi mai iubit dintre caii bătrânului vornic,—şi se ridică din noian, hotărât să-şi mântuie, singur, viaţa.

Făcù doui paşi, şi căzù...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Crivăţul îl pàlmuià fioros în faţă. Zăpezile se scufundau adânc sub paşii luĭ şovăelnici. Şuvoaiele de zăpadă îl înmormântau cu vuet sălbatec...

Abià îşi scoteà piciorul din vâltorile albe, peste cari crivăţul îşi vânturà ghiaţa măcinată, şi din nou alunecà, până la brâu, în troiene.

La fiecare pas stă în loc, năuc, şi măsurà zarea cu ochii rătăciţi.

Nici-o zare.

Văsduhul erà întunecos, ca de plumb.

Vântul se ascundeà prin tufe, sfărâmà în dinţi, cu furie, seciurile moarte,—apoi, de odată se revàrsà, ţipând, peste pustiuri...

Une-ori, lui Sergiu Vladimir, i se păreà cà pe sus umblau stoluri nemărginite de pasări răpitoare...

Alte-ori vedeà lumini stranii jucând prin aer.

Luminile se apropiau, se aşezau în jurul lui în rânduri dese, apoi iar se învălmăşeau şi iar răsăreau, slabe şi tremurătoare, ca nişte candele viorii, prin spuza fumurie a văzduhului.

Auzeà urlete vagi venind din zări.

Simţeà, paşi uşori, apoi salturi pripite, alunecând pe luciul zăpezilor.

Ochii i se lărgeau, îngroziţi, în orbite.

Urletele se apropiau.

Umbre negre, unele mărunte, tupilate pe brânci, altele înnalte şi amenințătoare, se

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

desprindeau, rând pe rând, din întuneric.

Se opreau toate în preajma nefericitei jertfe.

Nu făceau nici o mişcare, nu înnaintau cu un singur pas.

Stau în loc, aşteptând prada în tăcere.

Doar părul lor sburlit, fâlfâia uşor la atingerea friguroasă a vântului.

Sergiu cercă să-şi prindă revolverul,—şi nu putù.

Mâna îi erà moartă...

Vrù să strige.

Fălcile nu i se mai descleşteau...

Făcù încă un pas şi iar se oprì.

Un suspin greu, i se strecurà, în taină, printre buze.

Toate nu erau decât arătări.

Tufe.

Tufe moarte, fără viaţă...

Cu arătările acestea în minte, el răsbì încet-încet până în mijlocul lăstarului.

Nadăjduise să găsească, aici, un adăpost împotriva vântului şi a vârtejelor de zăpadă, şi nu găsi nici o umbră de adăpostire.

Tufele erau aşà de rare, foşneau atât de sinistru, şi atâta sălbătecie dau pământului, în cât un fior grozav trecu prin inima tânărului ofiţer.

Nicăiri nu putea să moară în atâta singurătate şi urgie ca în locul acesta.

Nici chiar fiarele pustiurilor n'ar fi putut da vre-o dată peste trupul lui înţepenit pe veci.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Se lăsă moale pe zăpadă şi rămase împietrit, fără puteri, privind înspăimântat în noapte.

Noaptea se desfăşurase, deasupra deşerturilor, în toată grozăvia ei.

Nu se mai vedeà pe nicăiri..

Şi din toată viaţa care mişunà deasupra pământului, prin oraşe, prin târguri. prin ţinuri şi ţări depărtate,— nu se simţeà decât goana pustiitoare a viscolului ; nu se auzeà decât plânsul barbar al vântului de Nord.

Unde erà Plevna?

Şi ţara lui, pe care o părăsise, la începutul războiului, cu atâta jale, şi către care erà chemat de atâtea glasuri tânguitoare,—unde erà, ea, acum?

Zadarnic se încercà să brăzdeze, cu văpaia ostenită a privirei, o cât de slabă cărare de lumină către ţară, către lagăre, către alaiul prizonierilor, uitat prin văi...

Păreà închis într'o grotă uriaşe, plină de întunecime, de cascade şuerătoare, de umbre diforme, de frig şi de blocuri reci de ghiaţă.

De-ar fi întins braţul,—sărmanului rătăcit i s'ar fi părut că s'ar fi isbit de pereţii umezi ai peşterei.

Dar nu făceà nici o mişcare.

Trupul îi erà amorţit.

Şi o nesimţire, din ce în ce mai adâncă, îi învăluia grabnic simţurile amorţite...

Stà, înţepenit, în noian, la umbra bălăriilor scuturate de vifor, şi aiura în tăcere de moarte..

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Ochii îi sticleau, în orbite, mari şi tremurători, ca două vălvătăi albastre..

Şi ape mari, de lacrămi, îi înnecau, din timp în timp, privirile împăiejenite.

Vedeà lagărul dela Verbiţa, şi ambulanţele dela Abdul-Kerim-Tabia, şi cartierul dela Poradim, şi galeriile sub-pământene de sub întăriri.

Odinioară, viaţa, în aceste adăposturi străjuite de primejdii şi de glasarile tunurilor, i se părea un iad. Zilele şi nopţile, lipsite de odihnă şi de hrană, treceau în grijuri fără număr.

Şi mult mai greu trecură, peste el, acele zile şi nopţi chinuitoare, după moartea lui Mircea Basarab.

Şi neînchipuit de împovărătoare, de sălbatice şi de fără înţeles, se perindară, zilele şi nopţile acelea, după lupta neîndurătoare dela Vid.

Şi, totuş,—cât de bun şi de omenos i se părea, acum, lui Sergiu Vladimir, traiul lui din tabără.

In ajunul luptelor, toţi se împărtăşeau ca fraţii.

In mijlocul încăerărilor, judecata ador meà, sufletul se trăgeà îngrozit, de o parte

Nu trăià decât inima. Inima învălvorată de setea biruinţelor. Inima neînvinsă, a-tostăpânitoare, plină de avânturi şi de puteri uriaşe.

Treceau vârtejele gloanţelor şi veneau ceasurile scurte ale odihnei.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Unii îşi povesteau înfrângerile şi biruinţele împreajma focurilor mari. Cei deprinşi, cu urgia şi cu norocul nestatornic al armelor, reîncepeau jocul cărţilor, la flacăra teştilei, în aerul încărcat de fumul pipelor, de aburii calzi ai ceaiurilor...

Chiar cei răniţi, şi cei căzuţi în agonie, încă aveau partea lor de tihnă şi de mulţumire.

In jurul lor se găseà cine să-i ajute, să-i mângâe, să le înşele durerile.

Erau medicii din ambulanţe, surorile de caritate, tovarăşii lor de arme, mamele, surorile şi fraţii lor, veniţi din depărtări...

„E crud, şi neomenos .. şi nedrept războiul..“ murmura Sergiu Vladimir, tremurând, ca un animal urgisit, în mijlocul zapezei.

„Dar, mai sălbatec... mai nedrept... mai fără cruţare este războiul neînduplecat al vremei...

„Aici... mori ca un câine.

„Mai rău .. ca un câine. Nici un câine nu moare părăsit... fără nici o mângâere... prin pustiuri“.

Nefericitul ofiţer tăcù, apoi începù să plângă...

Auzì, ca în vis, câinii de-acasă, din satul lui de la Orhei.

Işi văzù căsuţa strămoşească, mică, sprijinită pe uşori, în umbra prunilor, în mijlocul livezei.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Cât de tihnită şi de fericită nu s'a scurs, acolo, nevinovata lui copilărie!

Erà săracă, şi părăginită, şi bătută de toate nevoile, coliba lor de pe Răut.

Dar aveà o vatră, şi un lăvicer aşternut cu velinţe moi, de ţară

Ziua o petreceà prin zăvoaie şi pe lunci.

Noaptea se strângeau, copii toţi, în jurul vreascurilor înflăcărate.

Stau ghem, împreajma focului.

Moş Mitran îşi aprindeà luleaua; muma Tudora răscolea focul în preajma ceaonului...

Unii băsmuiau. Alţii ascultau. Femeile lucrau.

Se desfăşurà încet caerul vieţei, până când copilaşii, toropiţi de căldura flacărilor, aiuriţi de torsul blajin al poveştilor, adormeau rând pe rând, prin colţurile vetrei...

Unde erà Vladimir, cel mic, acum..?

Unde erau tovarăşii lui de copilărie; băeţii cu cari hoinăreà prin huceaguri; flăcăii pe care îi întâlneà, mai târziu, la hore...?

Iarna va fi învăluit, sub troiene şi pământul Basarabiei.

Dar toţi ai lui, de mult gospodăriţi,— vor fi stând, cerc, pe lângă foc, vorbind de războiu, în şioapte,— aşteptând, la fiecare scârţiit al porţilor, sosirea celor duşi în lupte..

Numai el, Sergiu Vladimir, mureà în neştirea tuturor, în mijlocul nămeţilor..

Mureà, fără să fi adus cui-va vre-o alinare,—fără să-şi fi putut răspunde, măcar în

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

ceasul de pe urmă: „*de ce s'a înălţat deasupra celorlalţi,*—**de ce a trăit...?**

Căpitanul isbucni în hohote...

Işi aduse, iarăş, aminte de muma Tudora, de Ana, de bătrânul vornic, de doamna Elena, de Mircea Basarab...

Negurile îngheţate, de pe ochi, i se răsipiră.

Pentru aceştia *trăise.*

Ei îl ridicaseră de-asupra tuturor. In el eră, acum, nădejdea lor din urmă...

Atunci, când nici o cale de mântuire nu mai puteà găsì, sărmanul ostaş simţì toată povara care apăsa asupra lui—tot rostul şi toată chemarea vieţei lui neprihănite.

Şi greşala pe care o făcuse, de a se avântura nebun prin vifor, fără ţintă şi fără temere de moarte, i se arată înnainte ca o fără-de-lege cumplită.

Văzù casa vornicului, pustie, cu luminile stinse, fără viaţă, fără sgomot, fără mişcare.

In sughiţurile vântului auzì plânsetele încete ale Anei, apoi hohotele bătrânului vornic,—tânguirile fără de sfârşit ale mamei Tudora, rugăciunile sfâşietoare ale doamnei Elena.

Apoi, de odată, o vedenie sinistră i se arătà în faţă...

Auzì glasuri întretăiate de plâns, răsunând în toate părţile zărei:

— „Mirceo .. unde eşti..?

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— „Vladimir... ce faci...? De aceia te-am lăsat să pleci...? De-aceia ne-ai părăsit...?“

Şi patru umbre albe, deşuchiate, slăbite de dureri, se opriră, cu părul despletit, în faţa lui, în noapte...

Căpitanul se ridică, îngrozit, dintre sloiuri..

Un somn grozav, cu vise şi arătări înfricoşate, îi învălui fără veste sufletul..

Simţeà desluşit că erà cel din urmă somn: somnul morţei.

Se uità de jur împrejur cu groază, şi fără să ştie pentru ce, îşi aţintì auzul spre dreapta, către locul de unde pornise.

Auzì, par'că, un sforăit de cal, apoi un nechezat sălbatec.

Şi un nou glas răguşit, venit ca dela marginea pământului, îi strălumină adâncurile sufletului.

— „Domnule căpitan... Domnule... căpitan...“

Işi încordă puterile, se ridică pe brânci, căzù cu faţa în zăpadă, iar se ridică, iar căzù...

La câţi-va paşi de tufe, aproape de calul său mort, se sprijinì pe coate, şi privì pierdut în zări.

I se părù, că prin haosul nepătruns al prăpădului, pluteà, din loc în loc, un sâmbure roşu, ca de foc.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Işi duse pumnii îngheţaţi la gură şi şuieră desnădăjduit printre dinţi:

— „Ajutooor...“

Nimeni nu-l auzì.

Făcù încă doi paşi, şi căzù, scurs de cele din urmă puteri, peste trupul calului său îngropat în zăpadă...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

VIII

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Sâmburul de lumină pluteà necontenit prin spaţiu.

Şi glasul omenesc, slab şi fără nădejde, sburà, la răstimpuri tot mai mari, pe aripile vântului:

— „Domnule căpitan... domnule... căpitan...“

Sergiu Vladimir nu mai zărea lumina. Auzeà numai glasul.

Stà ghemuit în omăt, cu genuchii aduşi la gurà, cu braţele şi fruntea lipite de pieptul, încă înfierbântat, al armăsarului, şi ascultà, cu luare aminte, strigătul vag din depărtări.

Une-ori i se părea că e un ţipăt înşelător, stârnit de crivăţ şi de închipuirea lui rătăcită.

Alte dăţi îl auzeà limpede, desluşit, la câţi-va paşi de locul în care el mureà.

Atunci inima i se strângeà de fiori.

Işi ascundeà capul în gulerul înzăpezit al mantalei, şi tăceà.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

La ce ar mai fi răspuns?
Răspunsese de nenumărate ori.
Nimeni nu-l auzise.

Zăceà nemişcat, lângă calul lui scump, intrat de mult în odihna cea bună, şi nu se tânguià, nici nu mai cugetà la mântuirea şubredei lui făpturi.

O căldură tainică, aducătoare de aiurări şi de visuri minunate, îi furà încet-încet viaţa.

Aici i se părea că se scufundà pe nesimţite în valurile unei ape calde; aici aveà senzaţia uşurătoare că alunecà, pe o pantă lină, apoi din ce în ce mai lucie şi mai prăvălatecă, în tarâmuri neumblate, pline de grădini, de isvoare, şi de soare...

Crâmpee din basme şi amintiri dulci din copilărie i se perindau, fără legătură, prin minte.

Vedeà lumină, şi în lumină livezi înflorite.

Vedeà râuri, şi, prin râurile acestea, copii goi sburdând pe nisipul cald, încins de arşiţă.

Vedeà în sfârşit cuptoare mari de foc, arzând pe pustiuri nemărginite, sub dogoarea înnăbuşitoare a răsăritului.

Şi, pretutindeni, văzduhul i se părea plin de păsări fâlfâitoare, şi de fluturi străvezii, şi de flori scuturate de austru,—şi de roiuri de albine, şi de păienjenişuri, de praf şi de soare...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

O dorinţă ciudată treceà, din când în când, prin sufletul sărmanului murind.

Ar fi vrut ca nimeni să nu-l turbure.

Toate arătările acestea să se închege într'o poveste întreagă, şi somnul lui, abia înfiripat, să se înlănţuie, din ce în ce mai adânc în infinit.

Dar sufletele rele, nu-l lăsau, nici acum, să doarmă.

I se părea că mâini duşmane se strecurau pe sub veştmintele lui uşoare, îl desgoleau, şi-l înţepau, până la sânge, cu unghiile.

Şi i se mai năzăreà, că în jurul lui se strângeau călătorii de pe drumuri, şi făceau vuet mare, —şi-l îmbiau necontenit să plece...

Aşà îi răsunau, în auz, hohotele vântului.

Atât de dureros îl înghimpau aripile de ghiaţă ale crivăţului şi západa ce se aşterneà tot mai deasă peste trupul lui căzut în somnul morţei.

Inciudat de supărările acestea grozave, scoteà une-ori gemete, şi făceà mişcări desnădăjduite.

Printre dinţi i se strecurau şioapte, dureros de rătăcite...

— „Frate.., de ce nu mă laşi?

„Lasă-mă... mamă dragă.."

Şi piciorul amorţit, greoi ca de lut, i se isbea, cu sgomot sec, de copita îngheţată a armăsarului.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Braţele i se svârcoleau sub manta.

Aveà credinţa că le plimbà slobode prin aer.

Erà încredinţat chiar că ţineà strânsă în pumni, mâna vrăjmaşe care îl chinuia,— arma înveninată cu care erà străpuns..

Apoi iar recădeà în somn...

Strigătul din depărtare nu se mai auzeà.

Dar se auzeau, în schimb, vuete omeneşti, jalnice, ca de înmormântare.

Ele se uneau cu vaetele vântului şi răsbeau, prin vifor, până în auzul muribundului.

Sergiu le auzea.

Auzeà chiar tânguiri rare de aramă, şi lovituri de puşti.

Dar, prin mintea lui aiurită, şi glasurile omeneşti, şi sunetele răguşite ale aramei, rătăceau prin alte lumi.

Nu erà nici războiu, nici vifor.

In jurul lui se întindeau păduri nesfârşite, cu ape multe, şi cu stoluri de vânători îmbrăcaţi în fier. Vântul îndouia vârfurile copacilor şi-i făceà să plângă.

Gonaşii sunau rar din cornuri.

Puşcaşii trăgeau salve dese în cetele de cerbi.

Şi erà cald.

Stâncile ardeau ca de jeratec. Văsduhul ferbea ca apa clocotită...

Se pregăteà de ploaie.

— „Să plouă!“

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Căpitanul făcù o sforţare silnică.

Genuchiul i se desdoì.

Degetele i se plimbau, înviorate, pe cevà lunecos, ca de os.

Suflă greu, şi-şi dădù mantaua la o parte.

Rămase mut, răsturnat pe o parte, cu ochii holbaţi în noapte.

Căldura animalului, care se stingeà, şi ea, clipită cu clipită, îl asvârlise iarăşi în lumea grozavă a vieţei.

Iar văzù viscol şi întuneric, şi iad fără sfârşit.

Işi scoase mâna de sub vintrele calului şi-şi mişcă, încet, degetele.

Trei degete îi erau moarte.

Doar arătătorul şi degetul cel mare i se mai clinteau..

Se uită în adâncimile nestrăbătute ale zărei şi un zâmbet friguros îi strâmbă gura amorţită.

Erà tot prada visurilor..

Crivàţul păreà că se domolise.

Câmpurile, negre şi neţărmurite, se scufundau, treptat, treptat, în întunericul zărei.

Păreà, că de jur împrejurul lui, se ridicà un cavou uriaş, pustiu, plin de vedenii şi de licăriri lugubre.

El singur zăceà în mijlocul cavoului,— ca un mort deşteptat din sicriu—cu ochii încă vii, cu inima încă nepotolită.

Prin întunecimea aceasta grozavă, treceà în pas domol un convoi înfricoşat.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Văzù umbre mărunte târându-se, în lung şirag, pe zăpadă.

Văzù flacări arămii de torţe fumegânde; iar în răsfrângerea lor sinistră, călăreţi şi trâmbiţaşi îmbrăcaţi în mantale de aramă.

Auzì plânsete grele, şi răcnete desnădăjduite, şi urlete înnăbuşite, cutreerând văzduhul.

Răsunară apoi trâmbiţe, şi nechezări de cai, şi zângăniri de arme...

Şi convoiul se oprì...

Câţi-va călăreţi îşi deslănţuiră umbrele negre,—pe luciul împurpurat al troenelor, —până în apropierea lui Vladimir Sergiu.

Un glas adânc răscoli văzduhul.

— „Domnule căpitan Sergiu .."

Apoi o salvă de puşti urmate de sunete de goarne şi de urlete înfiorătoare de Allah hu.. Allah..." cutremură spaţiul..

Vladimir se simţì iarăşi slăbind.

Din nou ochii i se umplură de lacrămi, şi din nou hohotele desnădejdei îi sfârâmară oasele pieptului.

Erà alaiul...

Alaiul robilor lăsat pe Valea Osmei!

Erau tovarăşii lui de arme, care-l căutau pretutindeni, şi nu-l mai puteau găsì,—nu-l mai puteau auzì...

La un pas se ridicà, în valuri sgomotoase, viaţa.

Şi, la un pas, sub ochii luminoşi ai mân-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

tuirei el se stingea, urgisit, în plâns nebun, alăturea de calul său mort...

Incet, cu luare aminte, Vladimir îşi strecură mâna sub manta.

Cu cea din urmă încordare a vieţei îşi desprinse revolverul, trase piedica, şi apăsă trăgaciul.

O făşie de lumină sfâşie noaptea; apoi o detunătură hueşe se risipì în depărtări.

Işi făcuse ultima datorie.

Se culcă din nou în zăpadă, şi adormì dus...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

EPILOG

ZECE ANI IN URMĂ

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Pe prispa unei case bătrîneşti, cu coperiş negru de şindrilă şi cu cerdac larg, aşezat deasupra satului, sta, într'o zi de primăvară, un bărbat în vârstă, ca de vre-o 45 de ani, îmbrăcat în surtuc gros de postav, cu cisme mari, până peste genuchi, în picioare...

Pe chipul acestui bărbat nevoile îşi încrustaseră şerpuirile neşterse, iar anii îşi troeniseră, pe firele din barbă şi pe şuviţele ce'i atârnau pe tâmple, bruma argintie a celei din urmă toamne.

El stà lângă pălimar, pe scaun, şi urmărea, printre uşorii prispei, soarele care se juca deasupra căsuţelor mărunte de pe vale şi mişcarea, din ce în ce mai însufleţită, de pe uliţa cea mare a satului.

Un copilaş sglobiu, stà lipit de genuchii lui, şi, din răstimp în răstimp, se juca, neştiutor şi nevinovat, cu mâneca surtucului: mânecă sinistră, din care braţul stâng lipsea...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Pe drum, ţăranii, îmbrăcaţi în strae noui de sărbătoare, treceau în pâlcuri către biserică.

In dreptul curţei boereşti îşi încetineau pasul.

Işi descopereau frunţile în faţa proprietarului, şi rosteau, unii cu voiciune, alţii încet şi sfios, vechea şi pravoslavnica lor închinăciune, de pe vremurile grele, de împilare:

—„Sărutăm dreapta, cucoane..."

Proprietarul le răspundea tuturor, şi, pentru fiecare găsea prilej de vorbă:

—«Mulţumesc dumitale, moş Toadere... Bună vremea şi noroc, fină Irină...

Dar încotro.. aşa dis de dimineaţă.. gătiţi... ca în zi de praznic...?»

—«Apoi dă, cucoane... Mai zi de praznic, ca azi..!»

—«D'apoi, ce'i azi..!»

Cei mai vârstnici dintre plugari prindeau să râdă

Cunoşteau firea boerului.

Aşa l'au pomenit, de când s'a statornicit pe moşia lor.

De câte ori soseau zile de sărbători noui, neînscrise în călindarele cele vechi, pururea oprea în loc ţăranii, sau venea pe la şcoală, pe la biserică, ori la primărie, unde se aduna obşta satului, şi prin iscodiri de tot soiul căutà să afle, din chiar gura lo-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

cuitorilor, de 'şi dau scama de rostul zilelor pe cari le prăznuiau.

Dacă locuitorii nu nimereau adevăratul înţeles al sărbătorilor, — boerul le tâlmăcea cu şart, şi cu multă îndurerare, toate faptele mari ce se prăznuiau atunci.

„Astăzi, oameni buni, este ziua în care s'a luat Griviţa...

„In ziua de azi.. a căzut Rahova, băeţi.."

„Iacă... acum, chiar la ceasul ista, vizuina cea grozavă a turcului, — Plevna,— a fost luată, cu foc şi cu mare vărsare de sânge, de către oştile noastre..."

Şi boerul cel cărunt, şi ciung, se uită în mijlocul femeilor şi flăcăilor, povestind cu deamănuntul, toate necazurile şi îndurările fără seamăn ale oştilor româneşti, în răsboiul dela 77.

Lumea se minună, de povestirile boerului.

Cu atât mai mult se minună, cu cât nimeni nu ştia de unde venise, în satul lor, boerul acesta; şi nimeni nu'i cunoştea trecutul; şi nimeni nu puteà pricepe din ce isvor adânc curgeau toate acele povestiri, atât de triste şi de adevărate, în cât smulgeau lacrămi diu ochii tuturor.

Parte din locuitori bănuiau că fusese, ostaş pe vremea răsboiului.

Dar mulţi se îndouiau.

—„Ostaş... ciung, nu se poate.." tăinuiau unii.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— „Noi nu l'am văzut, nicăiri, în răsboi..." adăogau puţinii soldaţi din sat, cari se bătuseră pe la Rahova şi pe la Smârdan, şi se întorseseră sănătoşi acasă.

Credinţa că omul acesta nu putuse fi ostaş, prindea rădăcini cu atât mai adânci în inimile sătenilor, cu cât toţi cei întorşi de la răsboi vorbeau cu mare fală şi cu nemăsurată laudă de isprăvile şi de urmările luptelor; numai el prindeà vorbele cu grije, zugrăvea încăerările de pe şesurile Bulgariei cu mâhnire şi, uneori, chiar lacrămi i-se strecurau printre gene.

La sfârşitul fiecărei povestiri, el găseà, mai în totd'auna cuvinte mari, de îmbărbătare şi de laudă, pentru cei viteji şi pentru tot neamul românesc.

Dar o tristeţă adâncă se revărsa, chiar peste cele mai înflăcărate din cuvintele lui.

Tristeţea aceasta, poporul n'o înţelegea.

Totuş îl ascultau, îi învăţau cuvintele pe de rost, şi îl preţuiau, toţi, dela mic până la mare, – tocmai pentru-că era trist şi milostiv, şi plin de taină în arătările lui...

In ziua aceia era praznic îndouit.

Se sărbătorea şi Neatârnarea Ţărei, şi încununarea Domnitorului ca Rege.

Totuş, boerul punea tuturor întrebările lui nelipsite:

– „O fi praznic, moş Toadere.. da iacă.. eu nu ştiu.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

„Nu, vezi d-ta...?

„Nici straie de sărbătoare, n'am..."

—„Nu'i nimic, cucoane... Flori şi găteli ei fi având d-ta în inimă...

Şi 's mai de preţ acelea, ca toate buleandrele istea, făcute din petice .."

— „Apoi, de unde să am găteli, dacă nu ştiu *ce 'i azi*, Toadere... ?

Incaltea, stă scris în calendar... ?

— „O fi stând... nu ştim."

„Dar stă colea, la inimă, cucoane..."

—„Şi ce stă scris, la inimă,... moşule"...?"

—„Ce să stea scris .. ?

„Iacă stă scris... aşa : "

Şi bătrînul pomenea rar şi cu măsură, ca din carte :

„Azi, au scăpat biata ţară de jugul turcului. ., iar Domnitorul s'au făcut, preste noi, Rege".

— „Bine, Toadere...", răspundea blând, proprietarul, furat iarăşi de negurile triste ale amintirilor lui depărtate.

„Iţi mulţămesc. Umblă sănătos... Să te învrednicească D-zeu să prăznueşti şi ziua cea mare în care Domnitorul va fi împărat .., iar ţara noastră se va întregi iarăş, ca pe vremurile bune..."

„Ştii despre ce vorbesc eu .. Toadere!"

—„Ştiu, cucoane... de ţara Basarabiei!"

— „Aşa..."

Ţăranii plecau îngânduraţi, purtând în inimă dorul unei ţări de care cu greu, şi

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

doar la zile mari, îşi mai puteau aduce aminte.

Boerul îi urmărea de pe pridvor, cu dragoste. Apoi un suspin greu i se ridica, fără voie din adâncimile mâhnite ale sufletului...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Slujba de la biserică se sfârşise...

Locuitorii se împărţiră pe la hanuri, şi până târziu, în noapte, se înveseliră în ţipetele ascuţite ale viorilor, şi în ropotul voinicesc al flăcăilor din hore...

Ca în totdeauna, în sărbătorile mari, proprietarul poftì la masa lui oaspeţi.

Intre zorelele ce atârnau de jur împrejurul cerdacului, ca nişte rîuri verzi, picurite de sângele albăstriu al florilor, fù întinsă masa, iar împreajma ei se aşezară cei mai de seamă dintre fruntaşii satului.

In capul mesei sta un preot bătrîn, cu barba albă, secătuit de nevoile vieţei, obosit de povara neîndurătoare a anilor.

In cea laltă margine, se înălţa chipul osos şi roşcovan, cioplit par'că în aramă, al unui ţăran în vârstă ; iar alături veghea arătarea copilăroasă şi sfioasă a învăţătorului din sat,—un tânăr abia ieşit din şcoli...

La mijloc, în faţa tuturor, sta proprietarul.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

In faţa lui o femee tânără, cu obrazul alb, cu trăsăturile alese, cu vine albăstrii pe tâmple, cu chipul alb, cu mâinile albe..

Ospăţul se sfârşise.

Proprietarul erà, atât de vorbăreţ, în cât bătrânul paroh îşi îngăduise, către sfârşitul mesei, să-l întrebe iarăş despre războiu; iar cei lalţi oaspeţi, îşi aţintiră toţi, printr'un singur îndemn, privirile asupra braţului celui ciung...

Doamna se uitá duios în ochii lui:

— „Sergiu...! De ce păstrezi tu, atâta timp, tăcere...?

„Ai ceva de ascuns? Nu eşti român? Nu te ai jertfit, şi tu, pentru ţară...!

Mă rog ţie... pvesteşte-ne ce-ai pătimit *tu*, nu alţii..."

Sergiu îşi plecă ochii în jos, bătu cu degetele în masă, apoi îşi ridică fruntea liniştit:

—„Pentru că o ceri.. voi face-o.

Dar să ai curaj.. să nu pleci..."

—„Nu...", răspunse Ana.

„Eu sunt femee..."

„Femeile n'au tăria bărbăţiei voastre.."

Şi ieşi, cu o pânză uşoară de lacrămi aşternută peste luminele vederei...

Sergiu povesti cu deamăruntul toată desfăşurarea războiului, toate asalturile mari din jurul Griviţei, toate avânturile şi su-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

ferinţele lui, ale lui Mircea Basarab, şi ale fraţilor lui de arme.

Ceasuri în şir ţinu pe cei de faţă într'o împietrire desăvârşită, aici înnălţându-le sufletele către altarul vecinic nepângărit al dragostei de ţară, aici scoborîndu-i prin cele mai întunecoase tainiţe ale restriştei şi durerei...

Le vorbi, în urmă, de escortarea prizonierilor către Nicopol; de agonia lui înfiorătoare prin zăpezi; de somnul lui adânc, de deşteptarea lui din urmă..

„Ca, prin vis, mi se arată şi astăzi înnaintea închipuirei,—urmă el,—un alai ciudat, ca de foc, răsbătând noaptea prin pustiuri învăluite de troiene. Şi aud strigăte de guri şi nechezări de cai, şi bubuiri de arme, şi sunete de goarne..,

„Târziu, fraţii mei de suferinţă mi-au spus că era alaiul sărmanilor robi lăsaţi pe Valea-Osmei; că ofiţeri din escortă auziseră o lovitură de revolver în noapte; că, după cercetări mari, ei găsiră un cal mort în zăpadă, şi lângă cal un ofiţer adormit, şi lângă ofiţer un revolver care fumega încă...

Am fost dus la Nicopole.

D-zeu mi-a ajutat,—după luni de dureri cumplite, îndurate prin spitale, să mă întorc iarăşi la viaţă.

Am ieşit din spital într'o zi, umedă, de primă-vară.

Am ieşit ciung, fără un braţ.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Ce n'a putut face mânia neîndurătoare a focului, a făcut furia nemilostivă a vremei.

Viscolul sălbatec de la 7 Decembrie, mi-a smuls braţul din umăr

El a căzut mort, îngheţat, ca un trunchi putred, pe masa de piatră a spitalului.

De acum în veci nu mai puteam fi ostaş.

Natura, m'a dezarmat pentru totd'auna.

M'a dezarmat, poate, dintr'un îndemn de milă

Firea mea nu era chemată să îndure vijelia pustiitoare, sălbatecă, pururea netălmăcită, a vărsărilor de sânge.

Ea s'a înduioşat de frigurile mele din urmă, şi mi-a dat, pentru rămăşiţa zilelor mele — *pacea*....

„Când am ieşit din spital, — adăogă Sergiu Vladimir după o clipă de înduioşare adâncă, — n'am mai găsit, în jurul meu, de cât întuneric, şi lacrămi, şi doliu ..

Bătrânul vornic, murise.

Innainte de a mă fi redeşteptat la viaţă bunul şi nenorocitul părinte aflase despre moartea fiului său, Mircea.

Vestea aceasta căzu asupra lui cu o putere grozavă.

A rămas înţepenit în jilţ.

Şi până la sfârşitul zilelor sale n'a mai putut îngăima o şioaptă, n'a mai fost în stare să facă o singură mişcare.

Doar ochii lui, — ochii aceia blânzi, în

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

cari se oglindeau toate faptele mari şi toată resemnarea de veacuri a neamului său,—stau pururea deschişi, şi pururea înnecaţi în lacrămi...

Puţin timp înnainte de ieşirea mea în lume, se răspândì în ţară svonul că Basarabia ne fusese smulsă din braţe, de către ruşi, prin pacea încheiată la San Ştefano.

Svonul acesta fù cea din urmă lovitură pe care moşneagul o mai putù primì.

Fù găsit, într'o bună zi, cu o foaie de ziar între degete

Erà mort.

I-se răpise feciorul; i-se răpise şi ţara.

Viaţa lui, cu a tuturor strămoşilor săi, se încheiase.

Singura „moşie" în care mai puteà hălăduì, de atunci înainte, erà împărăţia de sus, a liniştei vecinice.

D-zeu s'a milostivit de durerile lui, şi l'a chemat, în mijlocul alor săi, lângă Mircea Basarab, în faţa miilor de viteji, ucişi pe câmpul de bătaie, cari au răsboit şi s'au jertfit pentru apărarea, zadarnică, a neştirbirei pământului românesc.

Un an în urmă, şi mama, şi doamna Elena, albite şi gârbovite de povara bătrâneţilor, s'au dus pe urma bătrânului, în lumea odihnei.

Din neamul Basarabilor, n'a mai rămas de cât Ana, — tovarăşa de azi a zilelor mele.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Ea mă roagă să deapăn, în faţa voastră, firul, de multă vreme tăinuit, al trecutului nostru amar.

Dar, singură, n'are curajul să îndure adevărul.

Eu vi l'am desvăluit.

Ei, însă, niciodată să nu i-'l reamintiţi...»

Vladimir rămase nemişcat, cu ochii plecaţi în jos, urmărind par'că un alt şir de gânduri.

Ridică apoi încet paharul, şi sfârşì greu...

«Moşiile Basarabilor, de peste Prut au fost, prin voia soartei, înstreinate; iar cu averea ce s'a putut agonisí, ne-am statornicit aici, în ţară.

Acolo e întuneric, şi jale, şi sălbătăcie grozavă...

Acolo ar fi trebuit să rămân: să ţiu pururea aprinsă flacăra nădejdilor în inimile fraţilor noştri, ajunşi robi pe urma vitejiilor lor.

Dar n'am putut.

M'am gândit la Ana

Sărmana soţie, şi mumă, ar fi murit de durere, trăind încă sub biciul de foc al prigonitorilor, pe mormântul pururea pângărit al părinţilor şi strămoşilor ei.

Am venit aici. Dar ochii mei, sunt pururea departe, peste hotar...

Ruşii, pentru cari am luptat cu atâta

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

credinţă şi bărbăţie, — pe cari i-am scos din umilinţă şi din peire cu piepturile noastre descoperite, cari se lăudau cu apărarea neamurilor creştine din Răsărit şi ne făceau, în vremile de grea urgie, jurăminte duse până la lacrămi, — ruşii, în frunte cu Ţarul lor şi cu Marele lor Duce, ne-au înşelat, ne-au vândut, ne-au rupt cu o lăcomie de fiară, Basarabia...

Azi bicele lor pălmuesc obrajii tovarăşilor lor de luptă, dela 1877.

Azi jugul lor de fier, apasă cu o putere ucigătoare, pe umerii gârboviţi ai bătrânilor viteji din Plaiurile Tigheciului şi ai Hotinului.

Azi limba noastră binecuvântată e înmormântată sub strigătele răguşite ale huzarilor şi cazacilor însetoşaţi de sângele semenilor lor.

Nu mai avem, în Basarabia, nici Şcoli, nici Biserici.

Poporul întreg, de peste Prut, şi-a pierdut nădejdea unei reîntoarceri la sânul cald al ţărei-mume.

Totuş, fraţii mei,—să nu desnădăjduim.

Valuri de urgie şi de primejdii uriaşe au trecut peste acest popor obidit şi stingher.

Şi, totuş am învins.

Am înmărmurit pământul întreg cu tăria de fier a braţelor şi a sufletelor noastre.

Să cugetăm pururea la fraţii noştri, căzuţi prin violenie şi lăcomie, sub jugul

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

altor neamuri,—şi să luptăm, fără odihnă, pentru mântuirea lor.

Visez o împărăţie largă, de la Prut până la Tissa, de la Isvoarele Nistrului până la Mare şi Porţile de Fier.

Intru împlinirea acestui vis,—care bate din ce în ce mai tare în porţile năzuinţelor noastre, — să deşertăm, azi, paharul..

Războaiele rare-ori aduc foloase şi mulţumiri între oameni.

Dragostea însă învinge deapururea.

Prin dragoste vom câştiga, tot ce am pierdut....»

SFÂRŞIT

R. P. R. Biblioteca Centrală de Stat

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Indreptări

Cu toată îngrijirea pe care am căutat s'o pui în redactarea şi corijerea lucrărei de faţă, s'au strecurat totuşi numeroase erori mărunte de tipar, şi chiar câte-va greşeli de date.

Erorile de tipar cred că vor fi îndreptate de cititor, cu uşurinţă, în cursul lecturei.

Printre greşelile de date, menţionez numai două mai importante:

In loc de «*Marele* Duce Sergiu», cum s'a scris la pag. 238 rândul al 9-lea (Cartea II-a) trebuia să se scrie «ducele Sergiu.....».

De altfel Ducele Sergiu n'a căzut în atacul de la Rahova. Tecnica şi interesul emotiv al lucrărei m'au silit, însă, să pui căderea ducelui Sergiu în acest loc.

A doua greşală de dată, pe care cred că cititorii au observat'o cu cea mai mare uşurinţă, — este data de «*7 Noembrie*», care fiinţează în primul rând, al primului capitol din cartea a IV-a (pag. 305).

De vreme ce căderea Plevnei a avut loc la 29 Noembrie, se înţelege dela sine că transportarea prizonierilor turci, în ţară, urma să se săvârşească la o dată ulterioară, iar nu anterioară zilei de 28 Noembrie.

In loc de 7 «Noembrie», cititorii sunt rugaţi să bine-voească a citi: *7 Decembrie.*

AUTORUL.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

CUPRINSUL

	Pag.
Întâmpinare.	*I*
Cartea I: „Valea Lacrămilor“	**7**
Cartea II: „Între Viaţă şi Moarte“ . .	**137**
Cartea III: „Leul“.	**241**
Cartea IV: „Prin Vifor“	**301**
Epilog.	**389**

a 90/14

pag 400-404

859-31

81-9-311.6

(498) h 1877 (0:8-31)

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932